

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Πολιτιστική Πολιτική
και Ανάπτυξη***

Πτυχιακή Διατριβή



**Πολιτιστική Κληρονομιά και όψεις Κοινωνικής Οικονομίας.
Η Περίπτωση της Υφαντικής Τέχνης**

Κωνσταντούλα Ζορμπά

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Κυριακάκης**

Νοέμβριος 2019

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Όνομα Πολιτιστική
Πολιτική και Ανάπτυξη**

Πτυχιακή Διατριβή

**Πολιτιστική Κληρονομιά και όψεις Κοινωνικής Οικονομίας.
Η Περίπτωση της Υφαντικής Τέχνης**

Κωνσταντούλα Ζορμπά

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Κυριακάκης**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στην Κωνσταντούλα Ζορμπά από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Νοέμβριος 2019

Περίληψη

Είναι γνωστό ότι η πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού αποτελεί μαρτυρία της συλλογικής μνήμης και των στοιχείων της συλλογικής του ταυτότητας. Επιπλέον, στοιχεία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν και στοιχεία πηγαίας συλλογικής δημιουργικότητας. Η διαφύλαξη αυτών των στοιχείων εκτός του ότι προσδιορίζει την πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου, τού προσφέρει προοπτικές και νέες δυνατότητες να ανακαλύψει νέες μορφές συμβίωσης με τον πολιτισμό. Σήμερα που η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει πλήξει και τη χώρα μας, αναβίωσε και η ιδέα της στροφής στην ελληνική παραγωγή και την τοπική οικονομία. Ταυτόχρονα δεν σταματά να αποτελεί ζητούμενο ένα πιο ικανοποιητικό πρότυπο οικονομικού και κοινωνικού συστήματος. Για αυτό τον λόγο η αναβίωση και η άσκηση της υφαντικής μπορεί να αποτελέσει στόχο μικρών ομάδων, οι οποίες μέσω της αυτο-οργάνωσης και του θεσμικού πλαισίου που διέπει την Κοινωνική Οικονομία, μπορούν να εξασφαλίσουν την κοινωνική τους και οικονομική τους ευμάρεια. Η άνθηση της κοινωνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια επιβάλλει την εστιασμένη μελέτη της σε περιοχές της Ελλάδας στις οποίες το φαινόμενο βρίσκει πρόσφορο έδαφος ευρισκόμενο ακόμη στα σπάργανα. Η αναζήτηση εξάλλου εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων που θα λειτουργούν συμπληρωματικά στο τοπικό εισόδημα και θα ενθαρρύνουν την απασχόληση ως επί το πλείστον επιβάλλει την εξέταση τρόπων και μεθόδων διάχυσης του συστήματος της κοινωνικής οικονομίας. Επιπροσθέτως, η διαχείριση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, κόντρα στον αυτοματισμό της βιομηχανοποιημένης παραγωγικής διαδικασίας και μέσω της μοναδικότητας του χειροποίητου των προϊόντων της υφαντικής, προσφέρεται για την ανάδειξη προοπτικών δημιουργικής ενασχόλησης και κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής έρευνας έγκειται στη διεξαγωγή συμπερασμάτων, τα οποία θα αναδείξουν την σπουδαιότητα της αναβίωσης και της χρήσης δεξιοτήτων και τεχνικών, οι οποίες αποτελούν μαρτυρίες του λαϊκού πολιτισμού μας, σε μέσο κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Λέξεις – κλειδιά: Πολιτιστική κληρονομιά, κοινωνική οικονομία, κοινωνική επιχειρηματικότητα, υφαντική τέχνη.

Summary

It is commonly accepted that the cultural heritage is an element of the collective memory identity. Furthermore, aspects of intangible cultural heritage are elements of the collective creativity. In addition, preserving personal cultural identity offers opportunities for discovering innovative forms of companionship with culture. Currently, the global financial crisis has affected the people of our country and this development has emerged the need of turning to the Greek production and to the local economy as an alternative model for economic and social development. For this reason, the revival and the practice of weaving could be a way-out for small groups which, through self-organization and the institutional context governing the social economy, can ensure their social and economic prosperity. The social economy boom in the recent years has required a focused study on Greek geographical areas in order to find the early roots of this process. The necessity of further research about the methods and ways of diffusing the social economy is because the alternative economic activities lead to an increase of the local income and encourage employment. In addition, the management of the intangible cultural heritage initiates the prospect of creative occupation and social entrepreneurship. This process is against the automation of the industrialized production process because of the uniqueness of handmade textile products. The necessity of this research lies in drawing conclusions which will highlight the importance of a popular culture such as weaving as a vehicle towards a social entrepreneurship.

Keywords: Cultural heritage, social economy, social entrepreneurship, textile art.

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου Ι. Κυριακάκη, στα μέλη της επιτροπής Γεωργία Σπανού και Στυλιανή Συλαίου, στους ακαδημαϊκούς υπεύθυνους και τους συμβούλους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη. Σε όλους όσους διέθεσαν τον χρόνο τους για τη διεκπεραίωση της παρούσας διατριβής: Νίκο Χούτα, Μαρία Κορασάνη, Σοφία Αγαπητού, Ελένη Βουλγαράκη, Ευδοξία Επιτροπάκη, Στυλιανή Καλογιαννάκη, Πάτρα Ρουσάκη, Αλεξάνδρα Θεοχάρη, Λοΐζο Συρίγο, Αναστασία Καρατράντου, Λένα Ζήκου, Έρη Αυγουστίδου, Ντόρα Σπυροπούλου, Ιωάννα Τερλίδου, Μαρία Σπαντιδάκη, Μαρία Νηστικάκη, Αγγελική Στεφανίδου, Καλλιόπη Σαρρή, Σοφία Διαμαντή – Ασημακοπούλου, Ουρανία Γρηγοριάδου – Ζορμπά, Βησσαρία Ζορμπά – Ραμμοπούλου, Μαρία Σγουρού, Μάρθα Ασημακοπούλου.

Περιεχόμενα

| | |
|---|-----------|
| Εισαγωγή | viii |
| Κεφάλαιο 1 | 1 |
| Πολιτιστική Κληρονομιά | 1 |
| 1.1 Παρελθόν και κληρονομιά | 1 |
| 1.2 Κριτήρια προσδιορισμού της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από διεθνή και εθνικά κείμενα | 2 |
| 1.3 Άυλη πολιτιστική κληρονομιά | 4 |
| Κεφάλαιο 2 | 8 |
| Παραδοσιακός Πολιτισμός | 8 |
| 2.1 Η έννοια της Κουλτούρας | 8 |
| 2.2 Η ύπαρξη συνεκτικών δεσμών για κάθε πολιτισμό | 9 |
| 2.3 Παράδοση και Παραδοσιακός πολιτισμός | 10 |
| 2.4 Η μνήμη | 11 |
| 2.5 Συλλογική - Κοινωνική μνήμη και ατομική μνήμη | 12 |
| 2.6 Πολιτισμική μνήμη | 13 |
| Κεφάλαιο 3 | 14 |
| Κοινωνική Οικονομία | 14 |
| 3.1 Κοινωνία και οικονομία | 14 |
| 3.2 Κοινωνική Οικονομία | 15 |
| 3.3 Η γέννηση της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας | 16 |
| Κεφάλαιο 4 | 19 |
| Η υφαντική τέχνη και η αναπτυξιακή της διάσταση | 19 |
| 4.1 Η υφαντική ως δεξιότητα | 20 |
| 4.2 Η υφαντική στους νεότερους χρόνους | 21 |
| 4.3 Η διαφύλαξη της χειροτεχνίας ως μορφή έκφρασης | 22 |
| 4.4 Η υφαντική τέχνη στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco και στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς | 24 |
| 4.5 Παραδείγματα συνεταιρισμών Κοινωνικής Οικονομίας με αντικείμενο την υφαντική τέχνη | 25 |
| 4.5.1 Αστικός Συνεταιρισμός Παραδοσιακής Τέχνης Γυναικών Απεράθου Νάξου | 26 |

| | |
|--|-----------|
| 4.5.2 Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «ΑΡΕΤΟΥΣΑ» | 29 |
| 4.5.3 Η περίπτωση των υφαντών του Εθνικού Ευρητηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς | 33 |
| 4.6 Η εμπειρία σήμερα με την ενασχόληση της υφαντικής τέχνης | 35 |
| 4.6.1 Ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου | 36 |
| 4.7 Παρουσίαση και ανάλυση συνέντευξης παλαιάς υφάντρας | 41 |
| Συμπεράσματα-Προτάσεις | 44 |
| Βιβλιογραφία | 47 |
| Διαδικτυακές πηγές | 52 |
| Παράρτημα Α | 54 |
| Ερωτηματολόγια- Απαντήσεις | 54 |
| A.1 Ερωτηματολόγιο προς την εκπρόσωπο της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «Αρετούσα» | 54 |
| A.2 Δομημένο Ερωτηματολόγιο | 56 |
| A.3 Σύνολο Ερωτήσεων – Απαντήσεων | 57 |
| A.4 Στοιχεία Συνεντευξιαζόμενων | 80 |
| Παράρτημα Β | 83 |
| Φωτογραφίες Παραγόμενων Υφαντικών Προϊόντων | 83 |
| Πίνακας Β.1 Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων Συνεταιρισμών | 83 |
| Πίνακας Β.2 Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων εργαστηρίου «Αγνύθα» του Δήμου Αρχανών – Αστερουσίων | 85 |
| Πίνακας Β.3 Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων | 86 |

Εισαγωγή

Αναγνωρίζοντας τη δυναμική της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, στην παρούσα έρευνα θα αναδειχθούν στοιχεία των γνώσεων και των εμπειριών των ανθρώπων και της αλληλεπίδρασής τους με τις κοινωνικές συνθήκες. Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύεται ότι οδηγούν στην ανάληψη συνεταιριστικών πρωτοβουλιών για την τοπική ανάπτυξη και οδηγούν σε έναν αναπτυξιακό σχεδιασμό, συμβατικό ή εναλλακτικό. Επιπρόσθετα, είναι γνωστό ότι ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας είναι συνδεδεμένος με τις ανάγκες της κοινωνίας και στον χώρο της λειτουργούν διάφορες μορφές μετάδοσης που επιτρέπουν τη ροή των πληροφοριών από τους παλαιότερους στους πιο νέους.

Με θεματικό άξονα τη διάδραση μεταξύ αναβίωσης και χρήσης δεξιοτήτων της άυλης κληρονομιάς με την κοινωνική επιχειρηματικότητα η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή δομήθηκε σε τέσσερα κεφάλαια και επιμέρους ενότητες. Η μελέτη αξιοποίησε το μοντέλο της ποιοτικής έρευνας καθώς και τη σχετική βιβλιογραφία, επιστημονικά άρθρα, δημοσιεύματα και ηλεκτρονικές πηγές. Σκοπό της αποτελεί η ανάδειξη μιας σύνδεσης των θεωρητικών προσεγγίσεων με την ανάλυση των απαντήσεων από συνεντεύξεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν και από ερωτηματολόγια τα οποία διανεμήθηκαν σε ανθρώπους που ασκούν ή άσκησαν την υφαντική.

Σε σύνολο δεκαέξι ερωτηθέντων, περιπτωσιολογικά μελετήθηκαν δύο συνεταιρισμοί κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, η περίπτωση των υφαντών του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων τα οποία είναι ενταγμένα στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και η περίπτωση παλαιάς υφάντρας από την Αιτωλοακαρνανία και έντεκα ατόμων από την υπόλοιπη Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα: πρώτο μελετάται η συσσωρευμένη γνώση της υφαντικής και η συμπεριφορά των συμμετεχόντων κατά την παραγωγική διαδικασία και δεύτερο ο βαθμός αξιοποίησης των γνώσεων αυτών και η διασύνδεσή τους με την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Επιπλέον στο διερευνητικό μέρος μελετάται η ανάδειξη της υφαντικής σήμερα ως μέσο επαγγελματικής ενασχόλησης.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται απόπειρα να καταγραφεί η διασύνδεση των κοινωνικών συμπεριφορών με το παρελθόν ως μια αέναη συνέχεια. Στη συνέχεια η παράθεση, τόσο διεθνών Συμβάσεων της Unesco όσο και νόμων της χώρας μας που τις επικυρώνουν, αντανακλούν την αποτύπωση των εννοιών της Πολιτιστικής κληρονομιάς, των

πολιτιστικών αγαθών και της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Επιπρόσθετα παρατίθενται οι τρεις κατάλογοι που κατήρτισε η Unesco προκειμένου να καταστήσει με σαφήνεια τους τρόπους και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται ο παραδοσιακός πολιτισμός και η σημασία των πρακτικών του που προσδίδουν την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου, δηλαδή τα μέσα της αυτο-αναγνώρισής του και της κοινωνικοποίησης του. Κρίθηκε απαραίτητο να παρατεθούν ως συνεκτικοί δεσμοί μιας κοινωνίας, τόσο οι έννοιες της κουλτούρας που δηλώνει πλέον όλες της εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, όσο και οι έννοιες της συλλογικής και ατομικής μνήμης που επαναφέρουν το παρελθόν στο παρόν στη δημιουργική του διάσταση. Επισημαίνεται επίσης η αναφορά στον όρο «πολιτισμική μνήμη» η οποία αποδίδει το λειτουργικό πλαίσιο των εννοιών «δημιουργία της παράδοσης», «αναφορά στο παρελθόν» και «πολιτική ταυτότητα ή φαντασιακό».

Στο τρίτο κεφάλαιο αναδεικνύεται η σχέση της κοινωνίας με την οικονομία και η διαλεκτική σχέση της οικονομικής δραστηριότητας με κοινωνικά και πολιτισμικά συντελούμενα στοιχεία. Στη συνέχεια επισημάνθηκαν οι θεωρητικές καταβολές της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και αναπτύχθηκαν οι συνιστώσες που την τοποθετούν ως οικονομικό σύστημα ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική οικονομία όταν αυτές δεν προσφέρουν επαρκείς λύσεις στα κοινωνικά και οικονομικά υποκείμενα. Περιλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα συλλογικοτήτων, φορέων και θεσμών που χρησιμοποιούν ως υπόβαθρο την αλληλεγγύη, τη συλλογική συμμετοχή και συνεργασία και την εφαρμογή δημοκρατικών διαδικασιών. Μέλημα της Κοινωνικής Οικονομίας είναι οι ανάγκες της κοινωνίας, της ανάπτυξης και της ευημερίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο αποτελεί το ερευνητικό μέρος της εργασίας και αναδεικνύει τη λειτουργική διασύνδεση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με τις γνώσεις και δεξιότητες της παραδοσιακής χειροτεχνίας. Συγκεκριμένα παρουσιάστηκε η σπουδαιότητα της τέχνης της υφαντικής και η εξέλιξή της στους αιώνες διατηρώντας τόσο την αισθητική της όσο και την χρηστική της πλευρά.

Επισημάνθηκε η υφαντική ως στοιχείο της άυλης κληρονομιάς η οποία εμπεριέχει το στοιχείο της πηγαίας δημιουργικότητας. Για αυτό, εξετάστηκαν και οι στόχοι της σύμβασης της Unesco του 2003 οι οποίοι έχουν ως σκοπό να διασφαλίσουν ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες της παραδοσιακής χειροτεχνίας θα συνεχίσουν να μεταβιβάζονται στις επόμενες γενιές. Επιπρόσθετα στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco έχουν καταχωρηθεί στοιχεία υφαντικής από διάφορες χώρες τα οποία συνδέονται με τη χρήση της αργαλειού, ενώ στη χώρα μας έχει καταχωρηθεί στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ένα στοιχείο σχετικό με την υφαντική τέχνη. Κεντρική ιδέα του κεφαλαίου αποτέλεσε η διερεύνηση της ανάδειξης της υφαντικής ως οικονομική δραστηριότητα, πέρα από την ανταγωνιστικότητα ως προνομιούχο πεδίο ανάπτυξης της Κοινωνικής Οικονομίας.

Ως προς το σκοπό αυτό, μελετήθηκαν και εξήχθησαν συμπεράσματα με τη μέθοδο της ποιοτικής έρευνας, δύο συνεταιριστικών της μορφών καθώς και οι εναλλακτικές τους οικονομικές δραστηριότητες που λειτουργούν συμπληρωματικά στο τοπικό εισόδημα και ενθαρρύνουν την απασχόληση. Με τον ίδιο τρόπο εξετάστηκαν μετά από επιτόπια έρευνα και η περίπτωση των υφαντών του εργαστηρίου «Αγνύθα» του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων Κρήτης τα οποία είναι ενταγμένα στο Εθνικό Ευρετήριο. Προκειμένου να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η υφαντική ως στοιχείο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να διαφυλαχθεί αλλά και να συνεχίσει να εξελίσσεται σε ένα νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, εξετάστηκαν περιπτώσεις ανθρώπων που άσκησαν ή ασκούν την υφαντική τέχνη ως μέσο επαγγελματικής ενασχόλησης. Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι της δομημένης και της ημι-δομημένης συνέντευξης.

Τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας και ο σχολιασμός τους καθώς και οι προτάσεις της ερευνήτριας.

Κεφάλαιο 1

Πολιτιστική Κληρονομιά

1.1 Παρελθόν και κληρονομιά

Όταν αναφέρεται κανείς στην έννοια της κληρονομιάς χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη του την έννοια του παρελθόντος. Παρελθόν είναι ο χρόνος, το χρονικό διάστημα που έχει ήδη περάσει, που έχει προηγηθεί της παρούσας χρονικής στιγμής και, παρελθόν είναι και τα περασμένα γεγονότα, η περασμένη ζωή ατόμων, ομάδων, κοινωνιών και λαών, δηλαδή η ιστορία τους. Όμως το παρελθόν δεν είναι μια απλή αναφορά στο χρονικό των γεγονότων. Ενέχει την ερμηνευτική προσέγγιση του συντάκτη και η παρουσίαση του επηρεάζει το αποτέλεσμα της έρευνας. Ταυτόχρονα όμως στην προσέγγιση της έννοιας συναντάμε και τη λέξη μνήμη που συνδέει το παρόν με το παρελθόν. Έτσι τίθεται κι ένας άλλος ορισμός του παρελθόντος: το παρελθόν είναι ένα σύνολο μνήμης στο παρόν, οι συλλογές μνήμης, η επιλεγμένη μνήμη στο παρόν. Λειτουργικά ο στόχος είναι τα στοιχεία του παρελθόντος να μη χαθούν, αλλά να διατηρηθούν στο παρόν και στο μέλλον μέσω της μάθησης, της πρόσληψης και της προβολής του. Βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία, οργανισμοί πολιτισμικού και πολιτιστικού χαρακτήρα που συλλέγουν και διαθέτουν πληροφορίες λογίζονται ως φορείς μνήμης. Στη διεθνή βιβλιογραφία και έρευνα, προς το τέλος του 20ου αιώνα, εμφανίζεται για όλα τα παραπάνω ο όρος «memory institution» δηλαδή θεσμοί μνήμης, ο οποίος παραπέμπει στη γενικότερη προσπάθεια του ανθρώπου να οργανώνει με τρόπο αποτελεσματικό και αποδοτικό όλες τις πληροφορίες που διαμόρφωσαν το παρελθόν του. Πληροφορίες γραπτές, προφορικές, εικονιστικές που έχουν διασωθεί και του έχουν κληρονομηθεί στο παρόν (Παπαϊωάννου, 2010:8-9).

Αν το παρελθόν είναι μέσο για την οργάνωση του μέλλοντος, τότε οι κοινωνικές πρακτικές και πεποιθήσεις τους παρελθόντος κληρονομούνται στους επόμενους του παρόντος. Η κληρονομιά δεν είναι στατική, είναι δυναμική και αλλάζει συνεχώς μέσω

της επιλεκτικής παράδοσης, της συνεχούς ερμηνείας και επανερμηνείας της με την εισαγωγή νέων αντιλήψεων, νέων πρακτικών και νέων δεδομένων. Μπορεί να είναι από προσωπική έως παγκόσμια. Γιατί ως έννοια προσεγγίζεται με βάση τους ανθρώπους είτε ατομικά, είτε στο πλαίσιο των κοινωνικών, εθνικών, γεωγραφικών ομάδων. Εξάλλου η κληρονομιά υπαινίσσεται δύο επιπρόσθετες έννοιες, τη σύνδεση με όσους έζησαν πριν από μας, δηλαδή την αίσθηση της συνέχειας, αλλά και του καθήκοντος, την άτυπη υποχρέωση να διατηρήσουμε, να διαφυλάξουμε, να εξελίξουμε το παράδειγμα των προηγούμενων (Παπαϊωάννου, 2010:11).

1.2 Κριτήρια προσδιορισμού της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από διεθνή-εθνικά κείμενα

Οι μαρτυρίες των διανοητικών επιτευγμάτων μιας κοινωνίας που εκφράζουν τις σκέψεις και τον τρόπο ζωής των μελών της, αποτελούνται από αντικείμενα και παραδόσεις που συνυφαίνουν την πολιτιστική της κληρονομιά. Συνήθως μεταδίδουν έμμεσα ή άμεσα την πραγματικότητα πέρα από τον χώρο και τον χρόνο και υπό αυτή την έννοια εμπεριέχουν μια ειδική αξία ως πηγή συλλογικής μνήμης και ταυτότητας. Επιπλέον, ως ειδική αξία θεωρούνται πολύτιμα και χρήζουν νομικής προστασίας. Ενσώματα ή άυλα πράγματα αποτελούν πολιτιστικά αγαθά, το κύριο συστατικό της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ωστόσο παρά τη συχνή χρήση των όρων της έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πολιτιστικών αγαθών, στο διεθνές δίκαιο δεν συναντάμε ένα κοινό αποδεκτό όρο. Ανάλογα με το σκοπό που θέλει να εξυπηρετήσει κάθε σχετικό νομικό κείμενο εγχώριας ή διεθνούς προέλευσης χρησιμοποιεί τη δική του μέθοδο ως προς το σκοπό αυτό (Γραμματικάκη Αλεξίου και Στρατή, 2001:17, Βουδούρη και Στρατή, 1999:XXI). Στις δύο διεθνείς συμβάσεις της Unesco, τη «Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης» που πραγματοποιήθηκε στη Χάγη το 1954 και στη δεύτερη που έγινε στο Παρίσι το 1970 τη γνωστή ως «Σύμβαση σχετικά με τα ληπτέα μέτρα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβαση της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών», χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ο όρος «πολιτιστική κληρονομιά» (cultural heritage) ή «πολιτιστικά αγαθά»(cultural assets) Στην Ελλάδα οι δύο διεθνείς συμβάσεις έχουν τεθεί σε ισχύ αντίστοιχα με τον Ν.1114/1981 και τον Ν.1103/1980 (Παπούλιας, 2012:20).

Γενικά, ως κριτήρια του προσδιορισμού και της νομικής προστασίας των πολιτιστικών αγαθών λαμβάνονται υπόψη η φύση τους, η σημασία τους, η ηλικία τους, η εδαφική τους επικράτεια καθώς και η οικονομική τους αξία, ενώ για τον προσδιορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς χρησιμοποιούνται τρεις κύριοι μέθοδοι, η απαρίθμηση, η κατηγοριοποίηση και η ταξινόμηση (Βουδούρη και Στρατή, 1999:XXI, Γραμματικάκη-Αλεξίου και Στρατή, 2001:29). Η Unesco, θέλοντας να καθορίσει την έννοια του προστατευόμενου αγαθού το 1972 προχώρησε στη Διεθνή «Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς» επεκτείνοντας και θέτοντας παράλληλα στην προστασία της και τον ορισμό του μνημείου σε οικιστικά σύνολα, περιοχές φυσικού κάλλους και ενδιαφέροντος και χώρους που φέρουν την ιστορία και τη δράση του ανθρώπου. Κατά αυτόν τον τρόπο η σύμβαση θωρακίζει την έννοια της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αναδεικνύοντας τα πολιτιστικά και φυσικά μνημεία ως μοναδικές μαρτυρίες της ύπαρξης του ανθρώπου (Παπούλιας, 2012:27).

Σε εθνικό επίπεδο υιοθετούνται, τόσο γενικές διαπιστώσεις για την πολιτιστική κληρονομιά, όσο και για την απαρίθμηση των προστατευόμενων πολιτιστικών αγαθών. Η κάθε χώρα προσδιορίζει με διάφορους τρόπους την εθνική της κληρονομιά, συνεπώς οι ορισμοί τους οποίους υιοθετεί απηχούν και τα ειδικά χαρακτηριστικά του πολιτισμού της. Στο ελληνικό Σύνταγμα η παράγραφος 1 του άρθρου 24 αναφέρεται στο πολιτιστικό περιβάλλον το οποίο συμπεριλαμβάνει τόσο την πολιτιστική κληρονομιά όσο και το οικιστικό περιβάλλον, αντιμετωπίζοντας ενιαία ως σύνολο το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον η πολιτεία με τη θέσπιση του Ν.3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ΦΕΚ 153 Α/28.6.2002) προσδιορίζει ως πολιτιστικά αγαθά τις μαρτυρίες της ύπαρξης, της ατομικής και της συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου χωρίς να της προσδίδει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως αξιόλογη, ενδιαφέρουσα, ιδιαίτερη, σημαντική, ουσιώδης. Επομένως εκτός των μνημείων που συνιστούν υλικές μαρτυρίες, πολιτιστικά αγαθά θεωρούνται η άυλες μαρτυρίες δηλαδή οι εκφράσεις και δραστηριότητες του παραδοσιακού, λόγιου και λαϊκού πολιτισμού, τα προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας και της πνευματικής κληρονομιάς (Χριστοφιλόπουλος, 2005:2). Στον νόμο διακρίνεται η διευρυμένη έννοια των πολιτιστικών αγαθών ακολουθώντας τα διεθνή κείμενα, υπερβαίνοντας την έντονη αρχαιοκεντρική ή την στενά αισθητική προσέγγιση. Επιπλέον ο νόμος αντιμετωπίζει τα αρχαία μνημεία και τα μεταγενέστερα προστατευόμενα πολιτιστικά αγαθά με το ίδιο πνεύμα, δίνοντας έμφαση παράλληλα

στην κοινωνική, αρχιτεκτονική, βιομηχανική, λαογραφική, εθνολογική-ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο η τάση αυτή συνταυτίζεται με την διευρυμένη έννοια της κουλτούρας η οποία τείνει να καλύψει τον τρόπο ζωής μιας κοινότητας (Βουδούρη, 2004:27). Σημαντικό ωστόσο για τον χαρακτηρισμό τους είναι να παρουσιάζουν αρχαιολογικό, ιστορικό, εθνολογικό, καλλιτεχνικό, επιστημονικό ή τεχνολογικό ενδιαφέρον. Κατά συνέπεια ο όρος «πολιτιστική κληρονομιά» συνεχώς διευρύνεται και προστίθενται νέα είδη μνημείων όπως τα κατάλοιπα της προβιομηχανικής ή βιομηχανικής και τεχνολογικής ανάπτυξης καθώς και ιστορικοί τόποι, π.χ. τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Κόνσολα, 2006:38). Επιπρόσθετα ο νόμος στο νοηματικό του περιεχόμενο περιλαμβάνει την ανάδειξη και ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στη σύγχρονη κοινωνική ζωή με την ταυτόχρονη ένταξή της στον χωροταξικό, αναπτυξιακό, περιβαλλοντικό και πολεοδομικό σχεδιασμό. Τέλος στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προστασίας και συντήρησης όπως μνημονεύονται σε διεθνή κείμενα και συμβάσεις, την εντάσσει στην καθιερωμένη και συνταγματική αρχή της αειφορίας (Βουδούρη, 2004:33).

Αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με ένα μαξιμαλιστικό ορισμό όλα τα αντικείμενα με πολιτισμική αξία συμπεριλαμβάνονται στην έννοια των πολιτιστικών αγαθών, ενώ αντίθετα ένας άλλος πιο μινιμαλιστικός ορισμός συμπεριλαμβάνει ως πολιτιστικά αγαθά εκείνα που έχουν εξαιρετική αξία και σημασία για τα επιμέρους κράτη ή για τη διεθνή κοινότητα (Γραμματικάκη-Αλεξίου και Στρατή, 2001:29-30).

1.3 Άυλη πολιτιστική κληρονομιά

Η καταγραφή και η τεκμηρίωση του λαϊκού και παραδοσιακού πολιτισμού, με την ενεργή συμμετοχή των κρατών στην προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, από ακαδημαϊκή δραστηριότητα έχει εξελιχθεί σε διεθνές θεσμικό πλαίσιο πολιτιστικής διαχείρισης και πολιτικής. Στην Ελλάδα ο Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» στο άρθρο 2, παρ. ε' αναφέρει ότι: «ως άυλα πολιτιστικά αγαθά νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού».

Ένα χρόνο αργότερα, τον Οκτώβριο του 2003 η Unesco υιοθέτησε τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Κληρονομιάς, σύμφωνα με την οποία στην άυλη κληρονομιά ανήκουν όλες οι κοινωνικές δραστηριότητες της ανθρωπότητας. Στο άρθρο 2, παρ. 1 της Σύμβασης ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά ορίζονται: «οι πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές, καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και οι πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές και τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Αυτή η άυλη κληρονομιά μεταδίδόμενη από γενιά σε γενιά συνεχώς μεταβάλλεται σε σχέση με το περιβάλλον, τη φύση και την ιστορία, και ενισχύει την ταυτότητα και τη συνοχή των κοινοτήτων, προωθώντας τον σεβασμό για την πολιτισμική διαφορετικότητα και την ανθρώπινη δημιουργικότητα». Η Σύμβαση του 2003 σε σχέση με προηγούμενες συμβάσεις της Unesco καινοτομεί αφενός δίνοντας έμφαση στη διαφύλαξη, στη βιωσιμότητα και στην αναζωογόνηση της άυλης κληρονομιάς αφετέρου προσδιορίζοντας στο προοίμιο της και στο άρθρο 15 τον ρόλο που διαδραματίζουν οι τοπικές κοινότητες ως φορείς μετάδοσης και προστασίας της προφορικής γνώσης και παράδοσης. Συμπερασματικά οι έννοιες της διαφύλαξης, της βιωσιμότητας και της αναζωογόνησης, συνυφαίνονται σε ένα σύνθετο σύνολο δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στη δημιουργική συνέχιση της παράδοσης. Αφορούν τόσο τις τοπικές κοινότητες όσο και τους μηχανισμούς του κράτους και διάφορων οργανισμών. Στην Ελλάδα η Σύμβαση της Unesco του 2003 επικυρώθηκε με το Ν.3521/2006 και στον ιστότοπο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού αναλύονται πέντε τομείς ως εξής: α) οι προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (παραμύθια, μύθοι και διηγήσεις, αφηγηματικά τραγούδια). β) οι τέχνες του θεάματος, ή ορθότερα οι επιτελεστικές τέχνες (χορός, μουσική, λαϊκό θέατρο). γ) οι κοινωνικές πρακτικές, οι τελετουργίες και οι εορταστικές εκδηλώσεις (λαϊκά δρώμενα, έθιμα ευετηρίας,¹ έθιμα στον κύκλο του χρόνου, σημαντικοί σταθμοί στη ζωή του ανθρώπου). δ) οι γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν (παραδοσιακές καλλιέργειες, εθνοβοτανική γνώση, λαϊκές αντιλήψεις για τη μετεωρολογία κ.ά.) ε) η τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία (υφαντική, αγγειοπλαστική, ξυλοναυπηγική κ.ά.)² Τα μέτρα εφαρμογής που υιοθέτησε για την διαφύλαξη και ανάδειξη της ορίστηκαν από τα Άρθρα (1-3) του Π.Δ. 62/12

¹ έθιμα για την καλή σοδειά, για πλούσια συγκομιδή

² Βλ. Ν.3521/2006:3037-3038 και <http://ayla.culture.gr/orismos-apk/>

(ΦΕΚ 112 Α/3-5-2012)³. Μέχρι σήμερα η Σύμβαση έχει κυρωθεί από 178 χώρες⁴. Η Unesco σε διεθνές επίπεδο έχει προβλέψει τη δημιουργία τριών καταλόγων:

Α) Ο Αντιπροσωπευτικός Κατάλογος της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας: Για να καταστεί η άυλη πολιτιστική κληρονομιά περισσότερο αντιληπτή, για την καλύτερη επίγνωση της σημασίας της και την ενθάρρυνση του διαλόγου με σεβασμό στην πολιτισμική πολυμορφία, η Επιτροπή, μετά από πρόταση των ενδιαφερομένων κρατών-μερών, συντάσσει, ενημερώνει και δημοσιεύει έναν αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Η Επιτροπή διαμορφώνει και υποβάλλει για έγκριση στη Γενική Συνέλευση τα κριτήρια για τη σύνταξη, την ενημέρωση και τη δημοσίευση του εν λόγω αντιπροσωπευτικού καταλόγου.

Β) Ο Κατάλογος της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς που Απαιτεί Επείγουσα Διαφύλαξη: Για να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα διαφύλαξης, η Επιτροπή συντάσσει, ενημερώνει και δημοσιεύει κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που απαιτεί επείγουσα διαφύλαξη, και καταχωρεί την εν λόγω κληρονομιά στον Κατάλογο κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερομένου κράτους-μέλους. Η Επιτροπή διαμορφώνει και υποβάλλει για έγκριση στη Γενική Συνέλευση τα κριτήρια για τη σύνταξη, την ενημέρωση και τη δημοσίευση του εν λόγω καταλόγου. Σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, για τις οποίες τα αντικειμενικά κριτήρια εγκρίνονται από τη Γενική Συνέλευση μετά από πρόταση της Επιτροπής, η τελευταία μπορεί να καταχωρεί ένα στοιχείο της συγκεκριμένης κληρονομιάς στον Κατάλογο που αναφέρεται στην παράγραφο 1 μετά από συνεννόηση με το ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος.

Γ) Προγράμματα, σχέδια και δραστηριότητες διαφύλαξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς: Βάσει των προτάσεων που υποβάλλουν τα κράτη-μέρη και σύμφωνα με τα κριτήρια που διαμορφώνει και τα οποία εγκρίνονται από τη Γενική Συνέλευση, η Επιτροπή επιλέγει κατά περιόδους και προωθεί προγράμματα, σχέδια και δραστηριότητες διαφύλαξης της κληρονομιάς, που κρίνει ότι αντικατοπτρίζουν καλύτερα τις αρχές και τους στόχους της παρούσας Σύμβασης, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των αναπτυσσομένων χωρών. Προς τούτο, δέχεται, εξετάζει και εγκρίνει τις αιτήσεις διεθνούς συνδρομής που υποβάλλουν τα κράτη-μέρη για την εκπόνηση των προτάσεων αυτών. Η Επιτροπή συνοδεύει την υλοποίηση των εν λόγω προγραμμάτων, σχεδίων και

³ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-arxaiotites/pd-62-2012.html>

⁴ <http://ayla.culture.gr/the-text/>

*δραστηριοτήτων με τη διάδοση των καλύτερων πρακτικών σύμφωνα με τις διατυπώσεις που θα έχει ορίσει.*⁵

Ένα θέμα που σχετίζεται με την έννοια της διαφύλαξης είναι τα πρότυπα συμπεριφοράς που αφορούν αποδεκτές και μη αποδεκτές συμπεριφορές σε μια κοινωνία ή κοινότητα, όχι από νομική άποψη, αλλά από ανθρώπινη και πολιτισμική οπτική. Έτσι η Διακυβερνητική Επιτροπή μετά από πρόταση εμπειρογνομόνων ενέκρινε το 2015, στη 10η Σύνοδο της στο Βίντχουκ της Ναμίμπια δώδεκα δεοντολογικές αρχές. Καταρτίστηκαν στο πνεύμα της Σύμβασης του 2003 για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και των υφιστάμενων διεθνών νομοθετικών οργάνων για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών. Επιπροσθέτως γίνονται ευρέως αποδεκτές ως βέλτιστες πρακτικές για όλους όσους επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητά της και να αναγνωριστεί η συμβολή της στην ειρήνη και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προορίζονται επιπλέον για να αξιοποιηθούν ως βάση για την ανάπτυξη συγκεκριμένων κωδικών δεοντολογίας και εργαλείων προσαρμοσμένων στις κατά τόπους και ανά τομείς συνθήκες.⁶

⁵ <http://ayla.culture.gr/the-text/>

⁶ <http://ayla.culture.gr/>

Κεφάλαιο 2

Παραδοσιακός πολιτισμός

2.1 Η έννοια της Κουλτούρας

Αν θεωρήσουμε ότι πολιτισμός της κοινωνίας σημαίνει το βαθμό ανάπτυξης της τεχνικής της, των τρόπων συμπεριφοράς της και την εξέλιξη της επιστημονικής της γνώσης, τότε θα διαπιστώσουμε ότι η έννοια αυτή εκφράζει την αυτοσυνειδησία της Δύσης. Παράλληλα διαπιστώνεται η έμφαση στην εθνική συνείδηση η οποία υπερτερεί των προγενέστερων ή συγκαιρινών κοινωνιών από άλλες πιο «πρωτόγονες» και την καθιστά υπερήφανη (Ελίας ,1997:71). Ωστόσο ο όρος πολιτισμός προσλαμβάνεται διαφορετικά στα διάφορα έθνη της Δύσης. Η γαλλική και αγγλική χρήση του όρου αναφέρεται σε πολιτικά, οικονομικά, τεχνικά, κοινωνικά και θρησκευτικά ή ηθικά δεδομένα, συνοψίζοντας την υπερηφάνεια του κάθε έθνους για τη συμβολή του στην πρόοδο της Δύσης και της ανθρωπότητας. Στη γλώσσα των δύο λαών ο όρος αναφέρεται εξίσου τόσο σε επιτεύγματα όσο και σε ανθρώπινες συμπεριφορές, ανεξάρτητα από την συμβολή του καθενός. Αντίθετα στη γερμανική γλώσσα ο όρος «πολιτισμός» εκφράζει μιας δευτερεύουσας αξίας έννοια που περικλείει την εξωτερική επιφάνεια και πλευρά του ανθρώπου. Ο αυτοπροσδιορισμός μέσω της υπερηφάνειας για τις επιτεύξεις του και για το βαθύτερο Είναι του γερμανικού λαού εκφράζεται με τη λέξη «κουλτούρα», η οποία αναφέρεται σε πνευματικά, καλλιτεχνικά, θρησκευτικά δεδομένα με εμφανή τη διαχωριστική τάση ανάμεσα στα δεδομένα αυτά και στα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα. Η λέξη αναφέρεται στις αξίες που διαθέτει ο άνθρωπος με μόνη αναφορά στην ύπαρξη και τη συμπεριφορά του, χωρίς τη διαμεσολάβηση κάποιου συγκεκριμένου επιτεύγματος (Ελίας, 1997:71-72).

Οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί που έχουν αποδοθεί στον όρο είναι ποικίλοι, υπό το πρίσμα της αντιδιαστολής του με τον όρο κουλτούρα, η οποία άρχισε από την εποχή του Γερμανικού Ρομαντισμού. Κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής ανάπτυξης ο πολιτισμός

σήμαινε τη σταθερή υλική πρόοδο, ενώ η κουλτούρα ενσωμάτωνε πνευματικές και ηθικές αξίες. Το πλαίσιο αναφοράς της κουλτούρας σηματοδοτούσε τη διαδικασία του «εκπολιτισμού» της κοινωνίας και η οπτική της πρόοδου και της ανάπτυξης των ανθρώπινων κοινωνιών αντιμετωπίζονταν στη βάση ενός εξελικτικού σχήματος. Η κουλτούρα συνδεόταν με την πολιτιστική κληρονομιά, με τα ήθη, τα έθιμα και τις τέχνες των λαϊκών στρωμάτων της υπαίθρου, απηχώντας την έννοια του εθνικού φαντασιακού. Ωστόσο, όσο οι ανθρωπιστικές και οι κοινωνικές επιστήμες αναπτύσσονταν, η έννοια της κουλτούρας κατά τη διάρκεια του 19ου και του 20ου αιώνα προσεγγίστηκε ως σύνθετο όλο το οποίο περιλαμβάνει γνώση, πεποιθήσεις, τέχνη, ήθη, νόμους, έθιμα και όλες τις ικανότητες που απέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνίας. Οι προσδιορισμοί της λαμβάνουν μια ευρύτερη διάσταση που εκφράζεται ως μια γενική διαδικασία κοινωνικού εμπλουτισμού. Η αποδόμηση της ιεραρχίας και του εξελικτισμού συντελέστηκε με τον ορισμό της έννοιας της κουλτούρας ως τρόπος ζωής. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τον ορισμό από την Unesco (1995): «*Η κουλτούρα περιλαμβάνει όχι μόνο τα Γράμματα και τις Τέχνες αλλά επίσης τρόπους ζωής, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, αξιακά συστήματα, παραδόσεις και πεποιθήσεις*», αποτυπώνεται η διαφορετικότητα των ατομικών επιλογών, ο πλουραλισμός, η ισοτιμία και η διαφορετικότητα πέραν της στενής έννοιας της εθνικής κουλτούρας (Cuche, 2001: 23-29, Ζορμπά, 2006:13-17)

2.2 Η ύπαρξη συνεκτικών δεσμών για κάθε πολιτισμό

Κάθε πολιτισμός συγκροτείται από μία συνεκτική δομή που λειτουργεί συνδυαστικά και συνδεδετικά σε δύο διαστάσεις, την κοινωνική και τη χρονική. Ενώνει τον άνθρωπο με τον συνάνθρωπό του μέσω ενός κοινού χώρου εμπειριών, προσδοκιών και δράσης, σχηματίζοντας ένα συμβολικό νοηματοδοτημένο κόσμο, δημιουργώντας ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Επίσης ενώνει το χτες με το σήμερα, συμπεριλαμβάνοντας στο παρόν εικόνες και ιστορίες μιας άλλης εποχής, διαπλάθοντας και διατηρώντας κάποιες καθοριστικές εμπειρίες και μνήμες που συντηρούν την ελπίδα και θεμελιώνουν την ανάμνηση. Αυτές οι δύο πτυχές της συνεκτικής δομής, η κανονιστική και η αφηγηματική, οι πτυχές της υπόδειξης και της αφήγησης αποτελούν τα θεμέλια ενός συνδέσμου και μιας ταυτότητας, δημιουργώντας την έννοια «εμείς». Η συνεκτική δομή του κάθε ατόμου με το «εμείς» εξυφαίνεται στην ύπαρξη ενός κοινού γνωστικού ορίζοντα και μιας κοινής αυτο-εικόνας, η οποία στηρίζεται σε κοινούς κανόνες και αξίες από τη μία πλευρά και από την άλλη στην ανάμνηση ενός κοινού παρελθόντος. Για κάθε

συνεκτική δομή θεμελιακή αξία αποτελεί η επανάληψη η οποία εγγυάται ότι οι άξονες δράσης δεν θα χαθούν, αλλά θα αναγνωρίζονται ως μοτίβα και στοιχεία ενός κοινού πολιτισμού (Assmann, 2017:7-8).

2.3 Παράδοση και Παραδοσιακός πολιτισμός

Με την βιομηχανική επανάσταση για πρώτη φορά ανακαλύπτεται και ο «λαϊκός πολιτισμός» από τους ευρωπαϊούς λαογράφους με αφορμή το χάσμα που δημιουργήθηκε μεταξύ του αστικού πληθυσμού και του πληθυσμού της υπαίθρου. Τη δεύτερη φορά την ανακαλύπτουν οι ανθρωπολόγοι και οι κοινωνιολόγοι όταν στα τέλη του 18ου αιώνα στις λιγότερες αναπτυγμένες χώρες τόσο της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής όσο και της Ευρώπης συντελείται η ριζική αλλαγή της μετάβασης από το τοπικό και περιφερειακό στο εθνικό, από την τοπική αυτοδιοίκηση στην κεντρική εξουσία, από τη ζωή της μικρής κοινότητας στο πλαίσιο ενός σύγχρονου κράτους (Κυριακίδου-Νέστορος, 1975: 246,44-45).

Στη συνέχεια το φαινόμενο της καταγραφής και της προστασίας του παραδοσιακού πολιτισμού αποτέλεσε κινητήριο έναυσμα στις θεμελιώδεις αρχές της ανθρωπολογικής σκέψης. Σε αυτό συνέδραμε η διαπίστωση στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, ότι στις αποικίες των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και της Βόρειας Αμερικής ο πολιτισμός και οι παραδόσεις των αυτοχθόνων κινδυνεύουν να εξαφανιστούν υπό την πίεση του δυτικού πολιτισμού. Σε όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα κεντρικό μέλημα των ανθρωπολόγων υπήρξε η μελέτη, η καταγραφή, η προστασία και η διάδοση του παραδοσιακού πολιτισμού υλικού και άυλου σε όλο τον κόσμο (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015:56).

Ο Ευάγγελος Αυδίκος στο βιβλίο του *Εισαγωγή στις Σπουδές του Λαϊκού Πολιτισμού* (2009) θεωρεί ότι ο ερευνητής αντιμετωπίζει δυσκολίες στη διατύπωση του επιστημονικού του λόγου για τον λαϊκό πολιτισμό. Ο R. Burke υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός οργανώνεται γύρω από δύο πόλους, της μεγάλης παράδοσης και της μικρής παράδοσης. Στην πρώτη ανήκει η παράδοση όπως μεταδίδεται στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα, συμπεριλαμβάνοντας τα πνευματικά κινήματα της Αναγέννησης, του Διαφωτισμού και της επιστημονικής επανάστασης, ενώ στη δεύτερη συμπεριλαμβάνονται τα λαϊκά τραγούδια, τα παραμύθια, ο λαϊκός πολιτισμός. Για να καθορίσει ο Burke την καθολικότητα του λαϊκού πολιτισμού χαρακτηρίζει ως

πολιτισμικά δίπτερους και αμφίβιους όσους είχαν πρόσβαση στη μεγάλη παράδοση και συμμετείχαν και στον λαϊκό πολιτισμό σε αντίθεση με την πλειοψηφία του λαού που δεν είχε πρόσβαση στην μεγάλη παράδοση και βίωνε συνθήκες μονοπολιτισμικότητας (Αυδίκος, 2009:318-319).

Εκείνο που χαρακτηρίζει τις πολλαπλές διαστάσεις του λαϊκού πολιτισμικού γεγονότος, λαμβάνοντας υπόψη τον εγγενή χαρακτήρα της τοπικότητας και της χρονικότητας σε κάθε λαϊκή δημιουργία και που καταργεί τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο χωριό και την πόλη, είναι τέσσερις αναλυτικές κατηγορίες εννοιολόγησης. Είναι οργανικά συνδεδεμένες μεταξύ τους, η κάθε μια εκ των οποίων συνοδεύεται και από μια προσδιοριστική αρχή που αφορά τη λαϊκή δημιουργία: α) τον αυτοσχεδιασμό που δηλώνει τον λαϊκό παραδοσιακό πολιτισμό όπως συγκροτείται, μεταβιβάζει και μεταπλάθει τα πρωτότυπα μορφολογικά στοιχεία της πολιτισμικής δημιουργίας και της προσδιοριστικής αρχής που υπάρχει στη διαδικασία αυτή, β) την κοινωνική ένταξη φορέων και ομάδων που ανταποκρίνονται στις κατώτερες κλίμακες ενός κοινωνικού σχηματισμού και της διαπροσωπικής οργάνωσης που απορρέει από τις κοινωνικές σχέσεις με την τοπική συμβιωτική ομάδα, γ) από την προφορικότητα, κατηγορία που διαμορφώνει το συλλογικό και ανώνυμο μηχανισμό παραγωγής, διάδοσης και διάρκειας στη λαϊκή μνήμη και δ) την κατηγορία της κοινωνικής λειτουργικότητας καθώς κάθε λαϊκή πολιτισμική δημιουργία ισχυροποιεί τις κοινωνικές δομές της ομάδας αναπαράγοντας ένα σύνολο από κοινωνικές στάσεις, αντιλήψεις, εμπειρικές γνώσεις, αισθητικούς κανόνες, ιδεολογία, κοινωνικές πρακτικές που συνδέονται με άλλες όψεις της κοινωνικής ζωής αξεχώριστα. Η πιο σημαντική διάσταση όλων αυτών των εκδηλώσεων του λαϊκού πολιτισμού είναι αυτή που εκφράζει την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου, αναδεικνύοντάς τες σύμβολα πολιτισμικής αυτοαναγνώρισης και σπουδαία μέσα κοινωνικοποίησης της προσωπικότητας. Κατά αυτόν τον τρόπο μελετάται ο σύγχρονος λαϊκός πολιτισμός του βιομηχανικού κέντρου και του παραδοσιακού αγροτικού πολιτισμού. Όχι ως επιβίωση ενός ξεπερασμένου πολιτισμικού παρελθόντος αλλά ως αυθεντική και πρωτότυπη δημιουργία (Δαμιανάκος, 2003β':25-26).

2.4 Η μνήμη

Κάθε συνέχεια ή κάθε ρήγμα της παράδοσης μπορεί να οδηγήσει σε ένα παρελθόν ιδιαίτερα όταν επιχειρείται μια νέα αρχή. Η αναδρομική αναφορά στο παρελθόν

εμφανίζεται όταν παρατηρείται ένα νέο ξεκίνημα, μια αναγέννηση, μια παλινόρθωση ιδιαίτερα όταν αυτά ανοίγουν τον δρόμο του μέλλοντος, παράγουν ή αποκαθιστούν και αποκαλύπτουν το παρελθόν. Ωστόσο η έννοια της παράδοσης, τόσο στην πράξη όσο και στη γραπτή παράδοση δεν καλύπτει το ρήγμα και την υπέρβαση που οδηγεί στην δημιουργία του παρελθόντος και στην αναδρομική αναφορά του. Διότι δεν αναδεικνύει την πτυχή της διάρκειας και της συνέχειας, το στοιχείο της αποδοχής καθώς και την αρνητική της όψη, τη λήθη και την αποσιώπηση. Αυτό που υπερβαίνει την έννοια της παράδοσης είναι η έννοια της πολιτισμικής μνήμης, γιατί οι άνθρωποι θυμούνται ότι αποτελεί ζήτημα συναισθηματικού δεσμού, πολιτισμικής κατασκευής και συνειδητού σχετισμού με το παρελθόν (Assmann, 2017:29-33).

2.5 Συλλογική-Κοινωνική μνήμη και ατομική μνήμη

Η συλλογική μνήμη στηρίζεται σε μια ομάδα και τα άτομα θυμούνται ως μέλη της ομάδας. Από την ομάδα αντλεί τη δύναμή της και τη διάρκειά της καθώς οι αναμνήσεις αλληλεπιδρούν η μία στην άλλη και είναι κοινές για όλους, χωρίς ωστόσο να αντλούνται οι πληροφορίες από το ίδιο μέρος της μνήμης. Οι επιρροές των αναμνήσεων οι οποίες είναι όλες κοινωνικές ως προς τη φύση τους, ποικίλλουν από μέλος σε μέλος, ενώ κάθε ατομική μνήμη είναι μια οπτική για τη συλλογική μνήμη. Η ποικιλότητα στην οπτική τους καθορίζεται ανάλογα από τη θέση που κατέχει το υποκείμενο και παράλληλα η θέση διαφοροποιείται ανάλογα με τις σχέσεις που διατηρεί το υποκείμενο με τις άλλες ομάδες. Ορισμένοι συνδυασμοί επιρροών είναι εξαιρετικά σύνθετοι και απρόβλεπτοι στην επανεμφάνισή τους. Για να προκληθεί το ερέθισμα στην προσωπική μας συνείδηση θα πρέπει να συνδράμουν παράγοντες αντίστοιχοι με εκείνους του παρελθόντος, όπως η τύχη, ή να υπάρξουν εκείνες οι κοινωνικές ομάδες στις οποίες εντάσσεται το υποκείμενο είτε με την παρουσία του είτε με τη σκέψη του και να διασταυρώσει εκ νέου τις αναμνήσεις του. Ωστόσο τα αίτια παραμένουν ίδια και οι αναμνήσεις εξετάζονται πάντα από τις αλλαγές που δημιουργούνται μεταξύ των σχέσεων των ατόμων με τα διάφορα συλλογικά περιβάλλοντα και με τους μετασχηματισμούς που υφίστανται αυτά τα περιβάλλοντα τόσο ξεχωριστά όσο και συνολικά (Halbwachs, 2013:73-74). Κατά τον Maurice Halbwachs η ανάμνηση είναι μια ανακατασκευή του παρελθόντος που βασίζεται σε δεδομένα του παρόντος καθώς και σε άλλες ανακατασκευές που έχουν δημιουργηθεί σε προηγούμενες εποχές, απ' όπου η εικόνα του παρελθόντος έχει προκύψει ήδη παραλλαγμένη (Halbwachs, 2013:94).

2.6 Πολιτισμική μνήμη

Η μνήμη κατανοήθηκε αρχικά ως ένα εσωτερικό φαινόμενο της νευρολογίας και της ψυχολογίας. Ωστόσο δεν είναι μια εσωτερική και ατομική ικανότητα ή ικανότητα ατομικών χειρισμών. Στην ιστορία του πολιτισμού αυτό που αφομοιώνει η μνήμη και ο τρόπος που το διαρθρώνει ως περιεχόμενο, το πόσο και το τι μπορεί να διατηρήσει, σχετίζεται με την εξωτερική της διάσταση. Δηλαδή τη μνήμη την καθορίζουν κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες. Η εξωτερική διάσταση της μνήμης διακρίνεται σε τέσσερις μορφές: α) τη μιμητική τέχνη που αναφέρεται στις ανθρώπινες πράξεις και οι οποίες δεν μπορούν να κωδικοποιηθούν πλήρως. Οι καθημερινές μας πρακτικές, ήθη και έθιμα βασίζονται σε μιμητικές παραδόσεις γιατί μαθαίνουμε να πράττουμε μέσω της μίμησης αφού η ύπαρξη γραπτών οδηγιών αποτελεί μια σχετική όψιμη εξέλιξη, β) τη μνήμη των αντικειμένων, γιατί ο άνθρωπος ανέκαθεν υπήρξε περιτριγυρισμένος από καθημερινά και προσωπικά αντικείμενα από τα οποία συγκροτεί τις αντιλήψεις του για την λειτουργικότητα, την άνεση, την αισθητική και γενικότερα τον ίδιο του τον εαυτό. Καθώς και την ανάκλασή του εφόσον του θυμίζουν τον ίδιο, το παρελθόν του και τους προγόνους του. Το χρονικό ευρετήριο των αντικειμένων του από τη μία αναφέρεται στο παρόν του από την άλλη αναδεικνύει υποστρώματα του παρελθόντος του, γ) την επικοινωνιακή μνήμη όπου ο άνθρωπος μέσω της γλώσσας αναπτύσσει το διάλογο και αλληλεπιδρά με άλλους ανθρώπους, εμφανίζοντας την επικοινωνιακή ή διαδραστική σύμπραξη του εσωτερικού με τον εξωτερικό παράγοντα διαμορφώνοντας τη συνείδηση και τη μνήμη του, δ) την πολιτισμική μνήμη ή το κληροδοτημένο νόημα που συνθέτει έναν χώρο στον οποίο συγκλίνουν και οι τρεις προηγούμενοι τομείς. Όταν οι μιμητικές επαναλαμβανόμενες ενέργειες αποκτούν πλάι στην πρακτική τους σημασία και μια συμβολική, δηλαδή αποτελούν ένα είδος ανάκλησης του πολιτισμικού νοήματος και μια κληροδοτημένη μορφή, τότε υπερβαίνουν τη μιμητική μνήμη των ανθρώπινων πράξεων. Όταν τα αντικείμενα πέραν του πρακτικού τους σκοπού παραπέμπουν σε ένα νόημα, γίνονται σύμβολα, εικόνες, αναπαραστάσεις, τιμητικές ή επιτύμβιες στήλες, ναοί και είδωλα, τότε υπερβαίνουν τη μνήμη του αντικειμένου καθώς υποδηλώνουν τον υπόρρητο χρονικό και τον ταυτοτικό δείκτη. Η πολιτισμική μνήμη ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις αντιλήψεις που κυκλοφορούν στο εσωτερικό μιας κοινωνικής ομάδας. Με τον όρο πολιτισμική μνήμη προσδίδουμε μια δυναμική στο λειτουργικό πλαίσιο των εννοιών «δημιουργία της παράδοσης», «αναφορά στο παρελθόν» και «πολιτική ταυτότητα ή φαντασιακό». Η πολιτισμική μνήμη, είναι πολιτισμική επειδή πραγματώνεται μόνο θεσμικά ή τεχνικά και είναι μνήμη επειδή έχει την ίδια σχέση με την κοινωνική επικοινωνία της μνήμης του ατόμου με τη συνείδησή του (Assmann, 2017:12-19).

Κεφάλαιο 3

Κοινωνική Οικονομία

3.1 Κοινωνία και οικονομία

Μια βασική παραδοχή της οικονομικής σκέψης είναι ότι η οικονομία διαμορφώνεται από απρόσωπους υπολογισμούς κόστους και οφέλους ενώ η συνεκτική της δομή απορρέει αποκλειστικά από νομοθετικούς κανόνες και όχι από κοινωνικές και εθιμικές συνθήκες που εμπεριέχουν αξίες, κώδικες συμπεριφοράς και συμβολισμούς. Οι ερευνητικές μελέτες ωστόσο, έχουν αποδείξει ότι η οικονομική σφαίρα των διάφορων καπιταλιστικών χωρών συνδέονται άρρηκτα με τις επικρατούσες ιδιαίτερες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες τους. Επιπροσθέτως οι συγκεκριμένες μελέτες έχουν αποδείξει ότι ο καπιταλισμός δεν αναφέρεται στην ίδια οικονομική σκέψη μεταξύ διάφορων χωρών. Για παράδειγμα στην οργανωτική κουλτούρα των σύγχρονων ιαπωνικών επιχειρήσεων διακρίνεται η προέκταση φεουδαλικών θεσμών, ενώ στην κινέζικη οι πατριαρχικές δομές της χώρας. Οι επιχειρήσεις των ΗΠΑ και της Βρετανίας αντανακλούν το οργανωτικά τον ωφελιμιστικό ατομικισμό που χαρακτηρίζει την αγγλοσαξονική φιλελεύθερη παράδοση του J. Bentham. Στις γερμανικές επιχειρήσεις η ανάπτυξη του καπιταλισμού όπως χαρακτηριστικά έδειξε ο Max Weber στηρίχθηκε στις πολιτιστικές αξίες της ιστορικής διαδρομής της παράδοσης του προτεσταντισμού. Το οργανωτικό τους πλαίσιο απηχεί παγιωμένες κουλτούρες μεταξύ των κοινωνικών εταίρων που χαρακτηρίζονται από συνεργασίες, εθιμικές κοινωνικές δεσμεύσεις και ηθικούς κώδικες επικοινωνίας. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι η οικονομική δραστηριότητα διαμορφώνεται από ισχυρά πολιτιστικά και κανονιστικά στοιχεία τα οποία αναπτύσσονται εκτός αγοράς και συντονίζουν τις αλληλεξαρτήσεις και την πρόκληση των ανακλαστικών των οικονομικών υποκειμένων. Χωρίς να χάνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τη δική τους ξεχωριστή λογική, η σφαίρα των οικονομικών και των πολιτιστικών στοιχείων είναι αξεδιάλυτα συνυφασμένα σε μια διαλεκτική ενότητα αντιθέσεων (Κουρλιούρος, 2001:106-107).

3.2 Κοινωνική Οικονομία

Μια προσπάθεια θεωρητικής θεμελίωσης της Κοινωνικής Οικονομίας βασίζεται στο έργο του Πολάνυι (2007). Σύμφωνα με αυτό, το σφάλμα της κυρίαρχης οικονομικής επιστήμης είναι ότι θεωρεί πως όλες οι οικονομίες βασίζονται στην απρόσωπη αγοραία συναλλαγή. Αυτή η συνθήκη επικράτησε σε μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή των δυτικών κοινωνιών και σχετίζεται με τη μετατροπή της εργασίας, της γης και του χρήματος σε εμπορεύματα. Η έννοια της οικονομίας της αγοράς τίθεται στο στόχαστρο της ανάλυσης του Πολάνυι με έμφαση την οικονομία της Δύσης. Διερευνώντας την προέλευση των μηχανισμών της, στηριζόμενος σε ιστορικά και ανθρωπολογικά δεδομένα θεωρεί ότι η καπιταλιστική οικονομία προβάλλει ως ηγεμονική κατευθυντήρια γραμμή την αρχή της αυτορρυθμιζόμενης αγοράς. Αυτό είχε ως συνέπεια η ανθρώπινη ζωή και το περιβάλλον σε αυτό το πλαίσιο να θεωρούνται ως εμπορεύματα. Άρα ποσοτικοποιούνται θεμελιακές διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής, ενώ είναι εγγενώς μη εμπορεύσιμες και για αυτό μη μετρήσιμες αξίες. Στο θεωρητικό υπόβαθρο του Πολάνυι τίθεται ως ζήτημα η σχέση της οικονομίας με την κοινωνία και ιδιαίτερα με τον τρόπο που η κοινωνία χρειάζεται επιτακτικά να αναδιοργανώσει τους οικονομικούς της θεσμούς. Συνεπώς, θεμελιακές έννοιες όπως η διανομή, η αμοιβαιότητα και η ανταλλαγή να αποτελούν αρχές μιας οικονομίας σχεδιασμένης προς όφελός της (Αδάμ, 2014: 14, Σπυριδάκης, 2010:418)

Επίσης, ο ίδιος ερευνητής, καταλήγει σε τρία μοντέλα θεσμοθέτησης της οικονομίας: ακόμα και σε κοινωνίες όπου υπάρχουν αγορές, αυτές συνυπάρχουν με άλλες λειτουργικές αρχές: της αμοιβαιότητας, της αναδιανομής και της ανταλλαγής. Η αμοιβαιότητα μεταξύ των ατόμων ενοποιεί σε σύστημα την οικονομία και την θεσμοθετεί ως μέρος της κοινωνίας στην περίπτωση μονάχα που συμμετρικά οργανωμένες δομές είναι δεδομένες. Οι άνθρωποι είναι λίγο πολύ υποχρεωμένοι ο ένας απέναντι στον άλλον. Η ασάφεια και η απροσδιοριστία των μεταβιβάσεων ενισχύει την κοινωνική υποχρέωση εντάσσοντας σε αυτήν υλικό συμφέρον, δηλαδή όταν δίνει κανείς κάτι, στην πραγματικότητα ανταποδίδει τη βοήθεια που έλαβε κάποτε από κάποιον κοντινό του άνθρωπο. Η αναδιανομή αφορά στη συγκέντρωση αγαθών από τους παραγωγούς για κοινή χρήση από τα μέλη της κοινωνικής ομάδας. Αυτό ως προς την απλή της μορφή, ενώ στην πιο περίπλοκη και θεσμική της μορφή αναφέρεται στη μεταβίβαση αγαθών προς ένα πολιτικό ή διοικητικό κέντρο από όπου αναδιανέμονται προς τους καταναλωτές. Η ανταλλαγή υποδηλώνει αμφίδρομες μεταβιβάσεις και

περιλαμβάνει τρία είδη: α) το δώρο το οποίο ενέχει ένα είδος ηθικής αμοιβαιότητας και εμπεριέχει την πράξη της προσφοράς, της αποδοχής και της ανταπόδοσης, β) τις διευθυνόμενες ανταλλαγές οι οποίες διενεργούνται μετά από συμφωνία μεταξύ δύο κοινωνικών συνόλων και γ) την ελεύθερη αγορά. Αυτές οι μορφές θεσμοποίησης της οικονομικής δραστηριότητας δηλώνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και συμπεριφορές ωστόσο είναι και ο στυλοβάτης που δομεί ως σύστημα τις οικονομικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της κοινωνίας (Σπυριδάκης, 2010:433-434).

Κατά συνέπεια η οικονομία διακρίνεται σε τρεις τομείς: την αγορά, το κράτος και την κοινότητα και ενώ στον κάθε τομέα συνυπάρχουν όλες οι λειτουργικές αρχές, μία γίνεται η κυρίαρχη και όλες οι άλλες υποτάσσονται. Σε όλους τους τομείς συνυπάρχουν τυπικές και άτυπες πρακτικές, κερδοσκοπικές και μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες, ο δημόσιος ή ο ιδιωτικός χαρακτήρας των οικονομικών σχέσεων. Η μοναδικότητα της Κοινωνικής Οικονομίας, η δυσκολία της μονοσήμαντης πολιτικής της οριοθέτησης και η πολλαπλότητα των προκλήσεων που αντιμετωπίζει, τελικά βρίσκεται στη διάδραση που συντελείται σχηματικά μεταξύ του κράτους, της αγοράς, της κοινότητας και των κυρίαρχων λειτουργικών τους αρχών δηλαδή την αγοραία, τη μη αγοραία και τη μη χρηματική οικονομία (Αδάμ, 2014: 14).

3.3 Η γέννηση της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας

Η δράση των ριζοσπαστικών κινημάτων στην Λατινική Αμερική συνέδραμε στον όρο αλληλέγγυα οικονομία, αλλά σταδιακά ο όρος πέρασε τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα. Δύο είναι οι στόχοι των δραστηριοτήτων της αλληλέγγυας οικονομίας: α) οικονομικοί στόχοι, γιατί επιχειρούν να δημιουργήσουν οικονομικές σχέσεις με βάση την αμοιβαιότητα και β) πολιτικοί στόχοι, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν αυτόνομους δημόσιους χώρους όπου συζητούνται σκοποί και μέσα. Ο συνδυασμός των εμπειριών και των πρακτικών των ριζοσπαστικών κινημάτων της Λατινικής Αμερικής και των παραδειγμάτων της Ευρώπης είχαν ως αποτέλεσμα οι όροι κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία να χρησιμοποιούνται είτε μαζί είτε εναλλάξ χωρίς να επιδεικνύουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους (Αδάμ, 2010:15).

Η Κοινωνική Οικονομία είναι συνδεδεμένη με την κοινωνία των πολιτών. Ιστορικά είναι συνδεδεμένη με τους συνεταιρισμούς, τους λαϊκούς συλλόγους και της εταιρίες αλληλοβοήθειας. Από την εμπλοκή φιλανθρωπικών, αγαθοεργών ιδρυμάτων, αδελφοτήτων και νοσοκομείων, που ανιχνεύεται ιστορικά ήδη από το Μεσαίωνα, συνάγεται ότι η εκκλησία και η ιδιωτική πρωτοβουλία έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη του τομέα. Γεγονός παραμένει ότι η δημιουργία οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας αφορούσε την αντιμετώπιση προβλημάτων των ευάλωτων της κοινωνίας. Έως τα τέλη του 18ου αιώνα στην Ευρώπη, εξαιτίας των αναγκών των κοινωνικών ομάδων, δημιουργήθηκαν οργανώσεις που η δραστηριότητά τους αφορούσε την κοινωνική εργασία, τον τομέα της υγείας, τα άσυλα απόρων και την εκπαίδευση. Προς τα τέλη του 19ου αιώνα αυξάνεται ο αριθμός των οργανώσεων που συνήθως προέρχονται από την εργατική τάξη (Γεώργιας, 2013:24-25).

Οι σύγχρονες ρίζες του όρου Κοινωνική Οικονομία προέρχονται από τη Γαλλία και συγκεκριμένα από τον όρο “*economie sociale*” ή “*economie solidaire*”. Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο όρος χρησιμοποιείται για να δηλώσει τους φορείς που επιδίωκαν τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την ποιότητα ζωής. Στις αγγλοσαξονικές χώρες χρησιμοποιείται από τους φορείς που παράγουν αγαθά και παρέχουν υπηρεσίες που δεν αφορούν μόνο στον μη κερδοσκοπικό τομέα, αλλά και ιδιωτικές επιχειρήσεις που επιδιώκουν κοινωνικούς σκοπούς. Ο όρος στη σημερινή του πρόσληψη είναι πιο ευρύτερος από το μη κερδοσκοπικός και αποτελεί τον τρίτο οικονομικό τομέα μεταξύ του δημοσίου και του ιδιωτικού. Συνίσταται είτε στην επιχειρηματική ή μη κερδοσκοπική δραστηριότητα είτε στο συνδυασμό και των δύο. Συμπεριλαμβάνει συνεταιρισμούς, ασφαλιστικά ταμεία, σωματεία και ιδρύματα, όπου μετέχουν «ενδιαφερόμενα μέρη» ή «μέλη» και όχι «μέτοχοι» των οικονομικών μονάδων που στηρίζονται στο κεφάλαιο. (Καμινάρη-Κλήμη και Παπαγεωργίου, 2010:46, Νασιούλας, 2015:5).

Στην Ελλάδα με τη θέσπιση αρχικά του Ν. 4019/2011 και την αντικατάστασή του με τον Ν.4430/2016 ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μια εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Στη χώρα μας σύμφωνα με το

N.4430/2016 συναντάμε δύο βασικούς τύπους κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) των οποίων η αποστολή είναι διαφορετική, ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους : α) Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης οι οποίες διακρίνονται περαιτέρω σε δύο υποκατηγορίες, τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων και τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων και β) Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής ωφέλειας, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης», ή και παρέχουν «κοινωνικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος». Ως «βιώσιμη ανάπτυξη» ορίζονται οι οικονομικές δραστηριότητες, εμπορικές ή ανταλλακτικές, που προωθούν την αειφορία του περιβάλλοντος, την κοινωνική και οικονομική ισότητα, καθώς και την ισότητα των φύλων, προστατεύουν και αναπτύσσουν τα κοινά αγαθά και προωθούν τη διαγενεακή και πολυπολιτισμική συμφιλίωση, δίνοντας έμφαση στις ιδιαιτερότητες των τοπικών κοινωνιών. Ως «Κοινωνικές υπηρεσίες γενικού συμφέροντος» ορίζονται οι υπηρεσίες που είναι προσβάσιμες σε όλους, προάγουν την ποιότητα ζωής και παρέχουν κοινωνική προστασία σε ομάδες όπως οι άνεργοι, οι ηλικιωμένοι, τα παιδιά, άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις (Φαρμακίδης, 2018).⁷

Η συνάρτηση μεταξύ ευημερίας και οικονομικού επιπέδου έχει απασχολήσει την Κοινωνική Οικονομία. Ορισμένοι φορείς για την ανάπτυξη, έχουν επινοήσει σύνθετους δείκτες όπου τα οικονομικά δεδομένα αποτελούν μόνο μια παράμετρο, ενώ στόχος τους αποτελεί ο άνθρωπος μέσω του οποίου γίνεται λογική αξιοποίηση των πόρων. Αντί του ποσοτικού εισοδηματικού στόχου προτάσσονται ορισμένες αξίες, όπως της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της ισοτιμίας, χωρίς αυτές ωστόσο να είναι αυτονόητες ή υπαρκτές. Οι καταναλωτικές επιδόσεις αν δεν χρησιμοποιούν ως υπόβαθρο την αλληλεγγύη, τη συλλογικότητα και τη συμμετοχή μόνο ψευδαισθήσεις ευτυχίας προκαλούν, ενώ η ανάπτυξη και η πιο απαιτητική βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι νοητή χωρίς τη συμμετοχή των ανθρώπων στους οποίους αναφέρεται. Η όρος βιώσιμη ανάπτυξη εμπεριέχει την απαίτηση να αναγνωρίζουμε τον πλούτο αυτών των αξιών που πρέπει να ενσωματωθούν στη διαδικασία της ανάπτυξης (Λέανδρος, 2012:314, Παπανδρέου και Σαρτζετάκης, 2002:111). Οι θεσμοί διοικητικής και οικονομικής οργάνωσης αποτελούν έκφραση της συλλογικότητας των ανθρώπινων κοινωνιών. Οι διάφορες μορφές Κοινωνικής Οικονομίας συμπεριλαμβάνονται στις μορφές της αυτό-οργάνωσης των πολιτών. Είναι φορείς που σε αντίθεση με τις συμβατικές επιχειρήσεις δεν στηρίζονται σε οικονομικούς πόρους, αλλά σε αξίες, στα πλεονεκτήματα της

⁷ <https://www.xronos.gr/arthra/i-koinoniki-kai-allileggya-oikonomia-os-enallaktiko-ergaleio-oikonomikis-anaptyxis>

συνεργασίας, στην εφαρμογή των δημοκρατικών διαδικασιών και γενικά παρουσιάζουν μια διαφορετική αντίληψη για τον κόσμο (Καμινάρη-Κλήμη και Παπαγεωργίου, 2010:36-40).

Σήμερα, η ίδρυση και λειτουργία των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας διέπεται από τις ακόλουθες αρχές: α) σκοπό έχουν κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους, β) έχουν ανεξάρτητη διοίκηση, γ) εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων, δ) αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος

Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας είναι ο δημοκρατικός τους χαρακτήρας που θεωρείται προϋπόθεση και κριτήριο για να αποτελεί τμήμα της μια εταιρεία. Διότι κοινωνικά η χρησιμότητα των εταιρειών αυτών δεν έγκειται συνήθως στην οικονομική τους δραστηριότητα, αλλά στον σκοπό τους και στις δημοκρατικές και συμμετοχικές αξίες που διέπουν τη διοίκησή τους (CIRIEK, 2012: 15).

Κεφάλαιο 4

Η υφαντική τέχνη και αναπτυξιακή της διάσταση

4.1 Η υφαντική ως δεξιότητα

Η υφαντική, αγαθό με συσσωρευμένη εργασία περιλαμβάνει την τεχνική της διαπλοκής των νημάτων για την παραγωγή του ενδύματος. Τα σωζόμενα υφάσματα λόγω του φθαρτού τους υλικού είναι περιορισμένα για να δώσουν μια επαρκή γνώση της υφαντικής στην έρευνα. Οι πληροφορίες που διαθέτουμε για την υφαντική διαδικασία προέρχονται από τα διατηρημένα υλικά κατάλοιπα, όπως τα σφοντύλια⁸ και οι αγνύθες⁹ και από τις εικονογραφικές αναπαραστάσεις των αγγείων. Μέσω των καταλοίπων αυτών ωστόσο καταδεικνύεται ο υψηλός βαθμός τεχνογνωσίας και οι πολύπλοκες διαδικασίες της παραγωγής υφασμάτων που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας¹⁰.

Η υφαντική υπό τη γενική της έννοια είναι συνάρτηση του περιβάλλοντος, τόσο από το είδος και την ποσότητα των πρώτων υλών, όσο και από τη σύνθετη αλληλεξάρτησή της με διαφορετικά φαινόμενα όπως η γλώσσα, η κοινωνική συνοχή και η παράδοση. Στην υφαντική παραγωγική διαδικασία διαπιστώνονται ανάγκες και γνωστικές δεξιότητες διαφορετικές, όπως γνώσεις μηχανικής για τη συναρμολόγηση των δοκαριών των υφαντών, γνώσεις χημείας και βοτανικής για το βάψιμο των νημάτων και εξοικείωση με τους μαθηματικούς υπολογισμούς που είναι απαραίτητοι για την εφαρμογή και εκτέλεση των σχεδίων. Όλη αυτή η αλυσίδα εργασιών από τις πρώτες ύλες έως τα έτοιμα υφάσματα και τις φορεσιές μπορεί να είναι σε χώρους και κυκλώματα

⁸ σφοντύλι: στρογγυλό ξύλινο βαρίδι που βοηθούσε την περιστροφική κίνηση του αδραχτιού.

⁹ Αγνύθα: υφαντικό βάρος για να τεντώνει το στημόνι προς τα κάτω.

¹⁰ http://www.noesis.edu.gr/aet/thematic_areas/p173.html

διαφορετικά, να υλοποιούνται ή όχι από τα ίδια τα άτομα. Παράγουν διαφορετικά αποτελέσματα και προϊόντα, ανήκουν ωστόσο στους ίδιους μεταξύ τους τεχνικούς κύκλους και των ίδιων κινήσεων. Πολλές φορές η ύλη και οι ανάγκες επιβάλλονται δεσμευτικά στις παραγωγικές διαδικασίες, επιπροσθέτως όμως υπόκεινται και σε πολιτισμικές επιρροές και προσαρμογές σε ένα δεδομένο περιβάλλον. Δηλαδή η ανάπτυξη μιας τεχνικής συναρτάται ανάλογα από τα άτομα που τη χρησιμοποιούν, αν είναι άντρες ή γυναίκες, από τη διαβάθμιση αξιών της ομάδας, από τα οικονομικά συμφέροντα ανταγωνιστικά μεταξύ διαφορετικών ομάδων που εμποδίζουν την εξέλιξη ή τη διεύρυνση, ενώ αντίθετα να γίνεται ευκολότερα αποδεκτή όταν υπάρξουν ευνοϊκές ιστορικές συγκυρίες (Τζαχίλη, 1997:5-7).

4.2 Η υφαντική στους νεώτερους χρόνους

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η υφαντική κατέλαβε ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους κλάδους της ελληνικής λαϊκής τέχνης, ιδιαίτερα την εποχή της αναγέννησης του ελληνισμού τον 18ο και τον 19 αιώνα. Αν και ανέκαθεν εμφανίζεται ως γυναικεία και οικιακή τέχνη, την ίδια εποχή εξελίσσεται παράλληλα και σε οργανωμένη ανδρική βιοτεχνία, που δεν περιορίζεται στην εξυπηρέτηση των οικιακών αναγκών, αλλά ανταποκρίνεται και σε πλατιές εμπορευματικές απαιτήσεις. Σε ολόκληρη τη χώρα, νησιωτική και ηπειρωτική, κατασκευάζονταν υφαντά με όλων των ειδών τα υλικά, μάλλινα, λινά, βαμβακερά, μεταξωτά, ακόμη και χρυσοϋφαντα ή αργυροϋφαντα, που διακινούνται μέσα και έξω από την Ελλάδα (Ρουκά, 2004:42).

Η υφαντική αντανακλά την πρακτική μιας κοινότητας για την αντιμετώπιση των βασικών αναγκών της. Τα προϊόντα της, από τις υφαντικές ύλες, τις τεχνικές ύφανσης και τα διακοσμητικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται, αναδεικνύουν πολιτισμικά στοιχεία που πλαισιώνουν την παραγωγική τους διαδικασία. Επιπροσθέτως μαρτυρούν την ταυτότητα της τοπικής υφαντικής τέχνης, την ταυτότητα κάθε κοινότητας και εθνοπολιτισμικής ομάδας, ενώ ο τρόπος χρήσης των υφαντών τεκμηριώνει την οργάνωση και τη δομή κάθε τοπικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο της ελληνικής παραδοσιακής κοινότητας η υφαντική αποτελεί έργο γυναικείων χεριών και η αναγνώριση δε της ικανότητας και της επιδεξιότητας της υφάντρας δίνει κύρος στην ίδια και την οικογένειά της. Οι άντρες λειτουργούν κυρίως μέσα από τη συντεχνιακή οργάνωση ,αφενός ως τεχνίτες κι αφετέρου ως έμποροι, προμηθευόμενοι το ύφασμα συνήθως από τους αργαλειούς της υπαίθρου ή της πόλης. Βασικό χαρακτηριστικό των

υφαντών είναι η ενυφασμένη διακόσμηση τους που καθορίζεται από γενικούς κανόνες του ρυθμού της, συμμετρίας και της διάταξης των θεμάτων σε ζώνες. Εμφανίζονται θέματα γεωμετρικά ή ανθρωπομορφικά, ζωομορφικά, φυσιοκρατικά που δίνουν πληροφορίες για το κοινωνικό και το συμβολικό τους χαρακτήρα. Ανάλογα με τη χρήση τους διακρίνονται σε υφαντά της κατοικίας και σε υφαντά της φορεσιάς, ενώ η παραγωγή τους επηρεάζεται άμεσα από τις κλιματικές συνθήκες, τις πρώτες ύλες, τη διαμόρφωση και την οργάνωση των εσωτερικών χώρων, τις πρακτικές και τις αντιλήψεις των χρηστών τους (Μαχά-Μπιζούμη, 2014:71-79).

Η ποικιλία της νεοελληνικής υφαντουργίας δείχνει μια αδιάσπαστη συνέχεια της λαϊκής δημιουργίας που οι ρίζες της φτάνουν στους βυζαντινούς χρόνους. Όταν ο οικοτεχνικός της χαρακτήρας πέρασε στο στάδιο της βιοτεχνίας και στην παραγωγή υφαντών για την αγορά, άλλαξε τη μορφή της υφαντουργικής, αφού έχασε τον καλλιτεχνικό της χαρακτήρα και έγινε είδος που έφτανε ως την Κεντρική Ευρώπη. Παρόλες της αλλαγής η καθαυτό καλλιτεχνική εργασία έμεινε στον σπιτικό αργαλειό και στην αισθητική και το γούστο της υφάντρας (Βουρνάς, και Γαρίδη, 1979:42).

4.3 Η διαφύλαξη της χειροτεχνίας ως μορφή έκφρασης

«...Όταν χαθεί και ο τελευταίος λαϊκός ζωγράφος, τεχνίτης ή μάστορας...όταν αχρηστευθεί και η τελευταία μοιρολογίστρα ή υφάντρα του χωριού,...τότε θα συνειδητοποιήσουμε, άοπλοι πια, πως η ελευθερία που είχαμε ελπίσει, σπάζοντας τα δεσμά της παλιάς συμβιωτικής κοινωνίας, δεν έκρυβε... παρά ένα νέο ραγιαδισμό και μιαν άλλη, πιο βαθιά, αλλοτρίωση: την εξουθένωση κάθε πηγαίας δημιουργικότητας, την ισοπέδωση κάθε πολιτισμικής ποικιλίας, τον εξανδραποδισμό κάθε αυθόρμητης συλλογικής πρωτοβουλίας... τότε θα γίνει κατανοητό πως αν πολεμήσαμε τόσο καιρό για να απαλλαγούμε από τις παλιές προλήψεις, δεν ήταν παρά για να τις αντικαταστήσουμε με άλλες, πιο «λειτουργικές», σ' ένα σύστημα που μας υπόσχεται την πολιτισμική έρημο...» (Δαμιανάκος, 2003^{β'}:20).

Η παγκοσμιοποίηση, οι περιβαλλοντικές και κλιματικές αλλαγές και πιέσεις που οδηγούν στη μείωση της διαθεσιμότητας βασικών φυσικών πόρων, δημιουργούν σημαντικές προκλήσεις για την επιβίωση παραδοσιακών μορφών χειροτεχνίας. Η

μαζική παραγωγή τυποποιημένων προϊόντων είτε από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες είτε από εθνικές και τοπικές, παρέχει συνήθως προϊόντα μικρότερου κόστους και χρόνου, δημιουργεί όμως παράλληλα ένα δύσκολο ανταγωνιστικό περιβάλλον στην παραγωγή χειρονακτικών προϊόντων. Πολλοί τεχνίτες αγωνίζονται να προσαρμοστούν σε αυτόν τον ανταγωνισμό.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να χρειαστεί να ληφθούν νομικά μέτρα για να διασφαλιστούν τα δικαιώματα πρόσβασης των κοινοτήτων στη συγκέντρωση πόρων, διασφαλίζοντας παράλληλα την προστασία του περιβάλλοντος. Περαιτέρω νομικά μέτρα, όπως η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και οι καταχωρήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή πνευματικών δικαιωμάτων, μπορούν να βοηθήσουν μια κοινότητα να επωφεληθεί από τα παραδοσιακά μοτίβα των τεχνουργημάτων που παράγει και των βιοτεχνιών της. Μερικές φορές, τα νομικά μέτρα που προορίζονται για άλλους σκοπούς μπορούν να ενθαρρύνουν τη βιοτεχνική παραγωγή. Για παράδειγμα, μια τοπική απαγόρευση των πλαστικών σάκων μπορεί να διεγείρει μια αγορά χειροποίητων χάρτινων σακούλων και εμπορευματοκιβωτίων υφασμένων από χόρτο, επιτρέποντας την ανάπτυξη παραδοσιακών βιοτεχνικών δεξιοτήτων και γνώσεων.¹¹

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά συγκαταλέγονται εκφράσεις που ανήκουν στον χώρο του λαϊκού πολιτισμού και του αγροτικού βίου. Για αυτό το λόγο ασκείται κριτική στη Σύμβαση του 2003 ότι οι περισσότερες εκφράσεις που βρίσκονται στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Unesco αποτελούν κυρίως περιθωριακά ή προβιομηχανικά φαινόμενα, δηλαδή εκφράσεις που μένουν ανεπηρέαστοι από την παγκοσμιοποίηση και τις διεργασίες που συντελούνται στη νεότερη εποχή. Οι προβληματισμοί αυτοί οδήγησαν από το 2008 και μετά στην αναθεώρηση των κριτηρίων για την επιλογή των εκφράσεων της άυλης κληρονομιάς. Μετά την αναθεώρηση αυτή, στον κατάλογο της Unesco αυξήθηκαν και οι αναρτήσεις διάφορων εκφάνσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015:60).

Επιπροσθέτως μελετητές κάνουν λόγο για τον διεθνή ανταγωνισμό που επικρατεί σχετικά με το ποια χώρα θα έχει τις περισσότερες αναρτήσεις στο διεθνή κατάλογο. Αυτό υποδηλώνει ότι το θέμα της διεθνούς προβολής της προστασίας της πολιτιστικής

¹¹ <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>

κληρονομιάς είναι υπόθεση του κρατικού μηχανισμού ενώ παραβλέπεται συχνά η συμμετοχή και η πρωτοβουλία της τοπικής κοινότητας στα μέτρα καταγραφής και διαφύλαξης. Ταυτόχρονα αποδεικνύεται ότι η οργανωμένη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι μια δύσκολη διαδικασία, ενώ εκείνο που προέχει είναι μάλλον οι πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις της επίσημης αναγνώρισης. Προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση η Unesco έχει αναλάβει την οργάνωση μιας σειράς σεμιναρίων στα τοπικά γραφεία του οργανισμού σε χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, ώστε να επιτύχει την εγρήγορση και την ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών.

Γίνεται κατανοητό πλέον ότι η διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς τα τελευταία χρόνια έχει σημαντική διεθνή απήχηση σε επίπεδο όχι μόνο σπάνιων πολιτισμικών φαινομένων, αλλά και πιο σύγχρονων και ευρύτερα διαδεδομένων παραδόσεων. Έτσι ενώ οι πρώτες χώρες που υιοθέτησαν τη Σύμβαση και άρχισαν να την εφαρμόζουν ήταν χώρες με έντονο προφορικό, παραδοσιακό πολιτισμό στην ανατολική Ασία, την Αφρική και τον Ειρηνικό Ωκεανό, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια πιο έντονη συμμετοχή ευρωπαϊκών χωρών, μεταξύ άλλων, και της Ελλάδας (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015:60).

4.4 Η υφαντική τέχνη στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco και στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco έχουν καταχωρηθεί στοιχεία υφαντικής που συνδέονται με τη χρήση της αργαλειού από διάφορες χώρες. Μέχρι σήμερα έχουν καταχωρηθεί εικοσιένα (21) στοιχεία υφαντικής σε δεκαεπτά (17) χώρες που συνδέονται με τη χρήση αργαλειού ¹² ενώ τρία στοιχεία υφαντικής έχουν ενταχθεί στον Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO που Απαιτούν Επείγουσα Διαφύλαξη: α) οι παραδοσιακές υφαντικές τεχνικές

¹² https://ich.unesco.org/en/lists?term%5b%5d=vocabulary_ich-122

της εθνοτικής ομάδας Li της επαρχίας Hainan της Κίνας,¹³ β) ο οριζόντιος αργαλειός εδάφους που εξακολουθεί να χρησιμοποιείται στις αγροτικές κοινότητες των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων για την παραγωγή υφασμάτων με την παραδοσιακή τεχνική ύφανσης Al Sadu που ασκούν οι Βεδουίνες¹⁴ και γ) ο οριζόντιος αργαλειός με πατήθρες εξακολουθεί να χρησιμοποιείται από τη μικρή καθολική κοινότητα Suiti στο δυτικό τμήμα της Λετονίας αποτελώντας μέρος των παραδόσεων της.¹⁵

Η Ελλάδα μέχρι σήμερα έχει εγγράψει στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco έξι στοιχεία της άυλης πολιτιστικής της κληρονομιάς,¹⁶ ενώ σχετικά με την υφαντική το 2018 στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς εντάχθηκε η πρόταση: Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξη της στα Αστερούσια Κρήτης.¹⁷

Σε γενικές γραμμές, όμως, η επίσημη ελληνική συμμετοχή στον διεθνή διάλογο για τη διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς είναι σχετικά περιορισμένη. Αυτό συμβαίνει γιατί το μεγαλύτερο ποσοστό των διαθέσιμων κρατικών πόρων για την πολιτιστική κληρονομιά καλύπτει προγράμματα για την προστασία και την έρευνα αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Ωστόσο στην Ελλάδα λειτουργούν μουσεία, ερευνητικοί οργανισμοί, εταιρείες και σύλλογοι που ασχολούνται με την έρευνα και τη μετάδοση της άυλης κληρονομιάς σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ υπάρχει τέτοια υποδομή δεν υφίσταται δυστυχώς ο μηχανισμός που θα αναπτύξει τη συνεργασία των φορέων αυτών σε έναν δημιουργικό και συμμετοχικό διάλογο με την τοπική κοινωνία σε ζητήματα βιώσιμης ανάπτυξης, έρευνας και διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015:61-62).

4.5 Παραδείγματα συνεταιρισμών Κοινωνικής

Οικονομίας με αντικείμενο την υφαντική τέχνη

Η οικονομική κρίση αναβίωσε την ιδέα της στροφής στην ελληνική παραγωγή και στην τοπική οικονομία. Η παγκοσμιοποίηση μέσω του διαδικτύου φέρνει στο προσκήνιο

¹³<https://ich.unesco.org/en/USL/traditional-li-textile-techniques-spinning-dyeing-weaving-and-embroidering->

¹⁴ <https://ich.unesco.org/en/USL/al-sadu-traditional-weaving-skills-in-the-united-arab-emirates-00517>

¹⁵ <https://ich.unesco.org/en/USL/suiti-cultural-space-00314>

¹⁶ <http://ayla.culture.gr/the-text/>

¹⁷ <http://ayla.culture.gr/>

τόσο την ομογενοποίηση των πρακτικών της καθημερινότητας μας όσο και τον αυτοματισμό της παραγωγικής διαδικασίας. Η παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας, αναπτύσσεται σε ένα ενιαίο, εθνικό σχεδιασμό χωρίς διαφοροποιήσεις ακολουθώντας το παγκοσμιοποιημένο μοντέλο ανάπτυξης με ενιαίους οικονομικούς δείκτες κοινούς για όλες τις χώρες. Το ερώτημα εδράζεται στο εάν είναι δυνατόν και θέλουμε να ξεφύγουμε από το δόγμα της ελεύθερης αγοράς και του ακραίου ανταγωνισμού και ατομικισμού. Η απάντηση αφορά στο αν η παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας θα μπορούσε να στηριχτεί στα δοκιμασμένα και λιγότερο γνωστά μοντέλα της κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης που αναδεικνύουν την πολιτισμική ταυτότητα του τόπου και προωθούν ταυτόχρονα την αειφορία, την κοινωνική αλληλεγγύη και το κοινοτικό ήθος (Νιτσιάκος, 2015).¹⁸

Στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής και με το παραπάνω σκεπτικό μελετήθηκαν δύο τύποι συνεργατικής οικονομίας, ένας Αστικός Συνεταιρισμός και μια Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.). Και οι δύο τύποι έχουν τη μορφή αστικού συνεταιρισμού με κοινωνική αποστολή και πλήρη επιχειρηματική δραστηριότητα. Έχουν εμπορική δραστηριότητα ενώ νομικά υπάγονται στο αστικό δίκαιο. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις αντίστοιχα με τους εκπροσώπους των κοινωνικών συνεταιρισμών και αναδείχτηκαν τα χαρακτηριστικά τους που οδήγησαν και στη δημιουργία τους. Στην πρώτη περίπτωση η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά με την πρόεδρο του συνεταιρισμού και σε ημιδομημένη μορφή. Στη δεύτερη περίπτωση υπήρξε επιτόπια επίσκεψη και τα στοιχεία αντλήθηκαν αφενός από την προφορική μη δομημένη μαρτυρία και αφετέρου από ερωτηματολόγιο που δόθηκε στην συνεντευξιαζόμενη, εκπρόσωπο της κοινωνικής επιχείρησης.¹⁹

4.5.1 Αστικός Συνεταιρισμός Παραδοσιακής Τέχνης Γυναικών Απεράθου Νάξου

Η πρώτη αφορά στον Αστικό Συνεταιρισμό Παραδοσιακής Τέχνης Γυναικών Απεράθου στη Νάξο.²⁰ Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1987 από 23 γυναίκες στην Απέρανθο της Νάξου με πρωτοβουλία του τότε κοινοτάρχη Μανώλη Γλέζου, και σκοπός του είναι να διατηρήσει την παράδοση και να διαδώσει την τέχνη της υφαντικής. Σκοπός του, ακόμη και στις μέρες μας, είναι να γίνουν γνωστά στους πολυάριθμους επισκέπτες του χωριού,

¹⁸ <http://ardin-rixi.gr/archives/187371>

¹⁹ Βλ. Παράρτημα Α.Α.1

²⁰ <http://www.paradosiakafanta.gr/>

όλα τα προϊόντα της Απεραθίτικης τέχνης, όπως τα χειροποίητα υφαντά που φτιάχνονται στην «κρεβαταριά» όπως αποκαλούν τον αργαλειό με τον παραδοσιακό τρόπο. Κύριος στόχος είναι να γίνει ο επισκέπτης κοινωνός μιας τέχνης και μιας τεχνικής που παλεύει σε καιρούς δύσκολους ενάντια στη βιομηχανοποίηση και τον θρίαμβο του έτοιμου προϊόντος. Επιπροσθέτως ο συνεταιρισμός προσφέρει εργασία και εισόδημα στις γυναίκες της κοινότητας και λειτουργεί ως πόλος τουριστικής προβολής του χωριού.

Η Απείρανθος είναι ένα χωριό της Νάξου μη παραλιακό και προκειμένου να αντιμετωπίσει τον παραθεριστικό τουρισμό, οι κάτοικοί του δεν έμειναν αμέτοχοι στην παραγωγική και αναπτυξιακή δυνατότητα του χωριού τους. Ο λαϊκός πολιτισμός και η λαϊκή παράδοση, ως συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής τους, αποτέλεσαν το έναυσμα της δημιουργίας του συνεταιρισμού. Είναι εμφανές στη συγκεκριμένη περίπτωση ότι συνδυάζοντας τον χαρακτήρα της περιοχής και το ευρύτερο κοινωνικό, φυσικό, πολιτιστικό της περιβάλλον και υπολογίζοντάς τα ως πολιτισμικό θησαυρό, διαμορφώθηκε μια νέα αντίληψη για την ανάπτυξη. Η αντίληψη αυτή πηγάζει από την κοινωνία που είναι και η μόνη επιφορτισμένη να τα κάνει πράξη. Αυτού του είδους η ανάπτυξη προϋποθέτει από τη μία πλευρά την αξιοποίηση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων με την ενεργητική συμμετοχή των πολιτών και τον έλεγχο της αναπτυξιακής διαδικασίας. Από την άλλη, η προσάρτηση του παραδοσιακού πολιτισμού σε αυτή τη διαδικασία δημιουργεί και οργανώνει μια κοινωνική σφαίρα γύρω από τον άνθρωπο, η οποία του είναι απαραίτητη για την ύπαρξη κοινωνικής ζωής. Η απελευθέρωση των αγορών και η αυξημένη κινητικότητα του κεφαλαίου, τα νέα πιο ευέλικτα συστήματα παραγωγής, η αύξηση της ανεργίας, οι νέες τεχνολογίες και η κοινωνία της πληροφορίας, η δημογραφική εξέλιξη της γήρανσης του πληθυσμού, η αυξημένη αστικοποίηση, η αλλαγή σε πολιτισμικές πρακτικές, ενέτειναν τον οικονομικό ανταγωνισμό. Είναι γεγονός ότι η στενή σχέση μεταξύ πολιτισμού και ανάπτυξης εννοιολογείται ως ένα σύστημα με δύο όψεις. Και τα δύο είναι ποιοτικές και ποσοτικές διαδικασίες και ταυτόχρονα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του πολιτισμού και των τομέων της δράσης του συνδέονται με προσπάθειες αποκέντρωσης και περιφερειακής τοπικής ανάπτυξης, υποδεικνύοντας τη διπλή αντιμετώπιση της τοπικής ανάπτυξης, τόσο ως πεδίο εισαγωγής όλων των σχεδιαζόμενων προτεραιοτήτων, όσο και ως ειδικό μέτρο για την παραγωγή των τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης και κοινωνικής οικονομίας. Η πολιτιστική

ανάπτυξη συντελείται σε συγκεκριμένες χωρικές και χρονικές συνθήκες, ανεξάρτητα από το αν αποτελεί επιλογή ενός έθνους, μιας κοινότητας, μιας περιοχής ή μιας ομάδας. (Μπιτσάνη κ.ά., 2006:606-611,619-621).

Σήμερα στον συνεταιρισμό απασχολούνται 19 γυναίκες από 30 μέχρι 65 χρονών. Συνεχίζει να λειτουργεί λόγω της επιμονής των μελών του. Η τεχνική των Απεραθίτικων υφαντών μεταλαμπαδεύτηκε από σε γενιά σε γενιά. Κάθε χρόνο και για διάστημα δύο μηνών, τα μέλη του παραδίδουν μαθήματα σε άνεργες γυναίκες του χωριού σχετικά με την τέχνη της υφαντικής. Αρκετές από αυτές στη συνέχεια είτε δραστηριοποιούνται μόνες τους με τη μορφή της οικοτεχνίας είτε γίνονται μέλη του συνεταιρισμού. Αξίζει να αναφερθεί ο συμμετοχικός ρόλος των μελών του συνεταιρισμού. Οι εργασίες σε όλα τα στάδια από την παραγωγική διαδικασία έως την πώληση των προϊόντων έχουν καταναμηθεί σε καθένα από τα μέλη. Από τα κέρδη καλύπτονται οι οικονομικές απαιτήσεις των πρώτων υλών και των λειτουργικών εξόδων και στο τέλος ανάλογα με τις ώρες που έχει δουλέψει το κάθε μέλος πραγματοποιούνται και οι αμοιβές τους.

Γεγονός είναι ότι οι διαφορετικές ερμηνείες του συλλογικού συμφέροντος οδήγησαν σε διαφορετικά οικονομικά και κοινωνικά συστήματα. Οι διαφορές που εντοπίζονται στην εφαρμογή τους, οι αδυναμίες και τα πλεονεκτήματά τους οδηγούν στην αναζήτηση ενός ικανοποιητικότερου κοινωνικό-οικονομικού προτύπου. Στόχος των συνεταιριστικών φορέων και των μικρότερων κοινωνικών ομάδων είναι η εξυπηρέτηση του συλλογικού και κοινωνικού συμφέροντος. Στον προαναφερόμενο συνεταιρισμό ο οποίος αποτελεί φορέα κοινωνικής οικονομίας, η εξυπηρέτηση του ατομικού συμφέροντος πραγματοποιείται μέσω της ομαδικής δράσης και με τη βοήθεια κανόνων τα μέλη του επιζητούν να εξασφαλίσουν την οικονομική αποτελεσματικότητά τους σε συνδυασμό με την τήρηση κοινωνικών και ηθικών κανόνων (Καμινάρη-Κλήμη και Παπαγεωργίου, 2010:15).

Οι γυναίκες του συνεταιρισμού υφαίνουν κατά τη διάρκεια του χειμώνα τα Απεραθίτικα υφαντά τα οποία και πουλάνε κατά τους καλοκαιρινούς μήνες στο εκθετήριο του συνεταιρισμού. Φτιάχνουν, μεταξύ άλλων, τσάντες, εσάρπες, κουβέρτες, χαλιά, άλλοτε αναπαράγοντας παλαιά σχέδια όπως τους παραδόθηκαν από τις προηγούμενες γενιές και άλλοτε συνδυάζοντας αυτά τα μορφολογικά στοιχεία με νέα σχέδια. για να κοσμήσουν νέα χρηστικά προϊόντα. Πρόσφατα όπως μας γνωστοποίησε η πρόεδρος του

συνεταιρισμού δέχτηκαν παραγγελία από πελάτη που ζει μόνιμα στην Αγγλία για ένα χράμι²¹ που θα κοστίσει πάνω από 900,00 ευρώ. Η ίδια θεωρεί ότι ο συνεταιρισμός είναι βιώσιμος χωρίς ωστόσο να παρακάμπτει τις διάφορες δυσκολίες με τις οποίες έρχεται κάθε φορά αντιμέτωπος ο συνεταιρισμός. Στα τόσα χρόνια λειτουργίας του, ο Συνεταιρισμός αποτελεί σημείο αναφοράς στη ζωή του χωριού. Ο Συνεταιρισμός Παραδοσιακής Τέχνης Γυναικών Απεράθου, αποτελεί παράδειγμα συλλογικής λειτουργίας, διατήρησης της παράδοσης, εξασφάλισης θέσεων εργασίας και χώρος παραγωγής πολιτισμού.²²

4.5.2 Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «ΑΡΕΤΟΥΣΑ»

Ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι η δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων που έχουν συσταθεί για την επιδίωξη κοινωνικών στόχων και, την παροχή αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά σε οικονομικότερες τιμές, δημιουργώντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Διαφέρουν από τους υπόλοιπους φορείς αφενός γιατί είναι περισσότερο προσανατολισμένες στην ανάληψη οικονομικού κινδύνου λόγω της παραγωγικής τους δραστηριότητας, αφετέρου επειδή δίνουν έμφαση στο γενικό συμφέρον και περιλαμβάνουν διαφορετικούς τύπους ομάδων συμφερόντων. Επιπροσθέτως η σύγκριση αφορά και τους συνεταιρισμούς οι οποίοι συνήθως αντιπροσωπεύουν το συμφέρον μιας ομάδας (Γεώργας, 2013:23)

Στο πλαίσιο αυτό μελετήθηκε ως παράδειγμα η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «ΑΡΕΤΟΥΣΑ» που εδρεύει στον Δήμο Αρχανών Αστερουσίων στην Κρήτη. Η επιχείρηση δραστηριοποιείται στην υφαντική τέχνη και υπήρξε πρωτοβουλία μιας άνεργης γυναίκας από το Ηράκλειο. Η εκπρόσωπος της συνεταιριστικής επιχείρησης, με την οποία συνομιλήσαμε, καθώς ήταν άνεργη αποφάσισε να παρακολουθήσει τα εκπαιδευτικά σεμινάρια στην υφαντική τέχνη που διοργάνωνε η κοινωνική λειτουργός του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων. Τα σεμινάρια είχαν σκοπό, την μετάδοση της λαϊκής τέχνης από πιο ηλικιωμένες υφάντρες, οι οποίες σε εθελοντική βάση προσέφεραν τις γνώσεις τους σε νέες γυναίκες, με απώτερο στόχο την χρησιμοποίηση αυτής της γνώσης για επαγγελματική απασχόληση. Επιπλέον, στο πλαίσιο της αναζήτησής επαγγελματικής αποκατάστασης παρακολούθησε επιδοτούμενο σεμινάριο από το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης του Υπουργείου Παιδείας με θέμα τη δημιουργία

²¹ Χράμι: μάλλινο στρωσίδι ή κλινοσκέπασμα

²² Βλ.: Παράρτημα Β, Πίνακα Β1, Εικ. 1 με τα παραγόμενα αντικείμενα.

των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων. Ο συνδυασμός κατάρτισης και εκπαίδευσης που αποκόμισε από τα δύο σεμινάρια και οι παιδικές της μνήμες, της πρόσφεραν το ερέθισμα για τη δημιουργία μιας κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης με αντικείμενο την υφαντική τέχνη και τα προϊόντα της. Θεωρεί τυχερό τον εαυτό της που μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον που της μετέδωσαν την αγάπη και το σεβασμό για την τέχνη της υφαντικής. Κατά την εφηβική της ηλικία αφιέρωνε χρόνο στον αργαλειό ενός συγγενικού της προσώπου παρά στις απαιτήσεις του σχολείου. Σήμερα, χρησιμοποιώντας τον παραδοσιακό τρόπο ύφανσης και ως πρώτη ύλη την ανακύκλωση ρούχων, το γνήσιο μαλλί προβάτου και το βαμβάκι, δημιουργεί παραδοσιακά αλλά και μοντέρνα χρηστικά υφαντά. Συνήθως πειραματίζεται με διάφορες τεχνικές και υλικά με στόχο να εξελίξει και να εκσυγχρονίσει τα προϊόντα που παράγει. Παράλληλα διοργανώνει σεμινάρια για να μεταδώσει την τέχνη της υφαντικής σε νέες και κυρίως άνεργες γυναίκες.

Εδώ γίνεται κατανοητό πώς λειτούργησε η μνήμη και το βιωμένο παρελθόν της με το γνωστικό της υπόβαθρο. Η κοινωνική μνήμη που συνυφαίνεται μέσω των ατομικών και κοινωνικών διεργασιών και αλληλεπιδράσεων, οικοδομεί το παρελθόν στο παρόν. Όπως αναφέρει η Μαντόγλου (2013), το βιωμένο και διαμορφωμένο παρελθόν αλλάζει μέσα στον χρόνο εξαιτίας διαφορετικών συνθηκών. Αυτό που φέρνει το παρελθόν στο παρόν είναι η μνήμη, η οποία με ενεργό τρόπο κάνει διάλογο μαζί του. Συνδέει τη χρονική της προοπτική στη συνύπαρξη και αλληλεξάρτηση μεταξύ του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος. Η μνήμη εγγράφεται ταυτόχρονα σε ένα χωροχρονικό πλαίσιο και σε μια συνεχή ιστορική εξέλιξη. Μας δείχνει πώς ένα γεγονός που νοηματοδοτήθηκε και εξελίχθηκε σε ένα συγκεκριμένο και χρονικό περιβάλλον έρχεται και επανέρχεται σε ένα νέο περιβάλλον αλλάζοντας περιεχόμενο και σημασία. Το αποτέλεσμα αυτής της σχέσης συχνά είναι ένα νέο καινοτόμο προϊόν. Η δυναμική της μνήμης έγκειται στον τρόπο με τον οποίο το παρόν διαβάζει και επηρεάζει το παρελθόν. Επιπρόσθετα στον τρόπο με τον οποίο το παρελθόν επιδρά στο παρόν κατασκευάζοντας μια καινούρια σκέψη, η οποία ανταποκρίνεται στην εποχή της, στην τωρινή κοινωνική ταυτότητα, στις επίκαιρες κοινωνικές συμβάσεις και στους προεξέχοντες κανόνες και αξίες (Μαντόγλου, 2013:12-13). Σύμφωνα με τα πολιτισμικά συγκροτημένα γνωστικά σχήματα του υποκειμένου, η μνήμη δεν αναπαράγει αλλά αποτελεί μια διαδικασία ανακατασκευής και επαναδόμησης του υλικού. Είναι ακριβώς

το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο εμπειρικό υλικό και τα γνωστικά σχήματα του υποκειμένου. (Παραδέλλης, 1995:35)

Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «ΑΡΕΤΟΥΣΑ» αποτελείται από πέντε μέλη που το καθένα έχει διαθέσει στο αρχικό κεφάλαιο συγκεκριμένη συνεταιριστική μερίδα, ενώ μεγάλο ποσοστό των κερδών επενδύονται ξανά στην επιχείρηση. Το ένα μέλος εργάζεται σε αυτή καθημερινά, ενώ τα υπόλοιπα δραστηριοποιούνται εθελοντικά. Τα προϊόντα που παράγονται και εκτίθενται προς πώληση στο εργαστήριο είναι: τσάντες πλάτης, και ώμου, θαλάσσης, θήκες για λάπτοπ, τσαντάκια και βραδινοί φάκελοι, σουπλά, ράνερ, πορτοφόλια, νεσεσέρ, χαλιά, κουρελούδες και βούργιες.²³ Γίνεται εξοικονόμηση χρημάτων από την πρώτη ύλη, αφού επαναχρησιμοποιούνται υφάσματα και ρούχα, ενώ ταυτόχρονα η προμήθεια μαλλιού γίνεται από κτηνοτρόφους της περιοχής, το νήμα και η βαφή του επεξεργάζονται από τα μέλη, τα προϊόντα της επιχείρησης πωλούνται σε οικονομικές τιμές εξασφαλίζοντας ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των αντίστοιχων βιομηχανοποιημένων. Για αυτό και ενδιαφερόμενοι αγοραστές προέρχονται από ένα ευρύ φάσμα ηλικιών. Εξάλλου ο στόχος των μελών της επιχείρησης είναι η επέκταση των δραστηριοτήτων τους μέσω της προώθησης των παραγόμενων προϊόντων σε καταστήματα υψηλής ραπτικής και σε οίκους μόδας. Παράλληλα, με την οργάνωση σεμιναρίων ευελπιστούν στην είσοδο νέων μελών στην επιχείρηση. Πρόσφατα προέκυψε συνεργασία της επιχείρησης με μια σχεδιάστρια μόδας. Το χειροποίητο ύφασμα από τζίν που υφάνθηκε στους αργαλειούς της επιχείρησης θα πάρει τη μορφή πανωφοριού, τσάντας και παπουτσιού. Θα εκτεθεί στις 16-17 Νοεμβρίου 2019 στο πλαίσιο της γενικής έκθεσης με θέμα «Ελληνική Μόδα-100 χρόνια έμπνευσης και δημιουργίας», η οποία θα πραγματοποιηθεί στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Στις παραπάνω ημερομηνίες θα πραγματοποιηθεί η θεματική έκθεση γυναικείων υφαντών ρούχων και αξεσουάρ του Αναπτυξιακού Συλλόγου Γυναικών Επιχειρηματιών Κρήτης και της Περιφέρειας Κρήτης σε μια προσπάθεια ανάδειξης και αξιοποίησης των υφαντών που παράγονται με τον ίδιο τρόπο και τα σχέδια των παραδοσιακών υφαντών της Κρήτης και την ένταξή τους στη σύγχρονη μόδα.²⁴ Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το μέλος της συνεταιριστικής επιχείρησης εξέφρασε τις επιφυλάξεις του ως προς τον υποστηρικτικό ρόλο του κράτους, αφού πρόσφατα και μέσα σε λίγα χρόνια άλλαξε ο νόμος για τις κοινωνικές επιχειρήσεις.

²³ Υφασμάτινη παραδοσιακή τσάντα των βοσκών της Κρήτης.

²⁴ <https://www.cretalive.gr/crete/sto-idryma-meizonos-ellhnismoy-ta-krhtika-yfanta>

Επίσης τόνισε την γραφειοκρατία και τους αμφίβολους τρόπους των χρηματοδοτήσεων.

Αυτό που διαφοροποιεί τις παραπάνω μορφές συνεταιριστικής οργάνωσης από την κλασική επιχειρηματικότητα είναι η ίδια επιλογή του τομέα δραστηριοποίησης και η οικονομική τους δραστηριότητα. Καθώς δεν έχουν στόχο την υψηλή κερδοφορία δραστηριοποιούνται σε κλάδο για τον οποίο τα μέλη του συνεταιρισμού διαθέτουν γνώση. Τα κίνητρα είναι διαφορετικά, όπως στον Αστικό Συνεταιρισμό, όπου ο σκοπός της δημιουργίας από τη μία πλευρά ήταν η διαφύλαξη και διάδοση της υφαντικής τέχνης και από την άλλη η αναπτυξιακή διάσταση μιας μικρής κοινότητας. Στη δημιουργία της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης ήταν η εξεύρεση ασφαλούς εργασίας σε δυσμενείς οικονομικές εποχές. Ωστόσο, διακρίνεται η συναντίληψη των μελών τους για το είδος και την ποιότητα των προϊόντων, για την εξασφάλιση εξεύρεσης νέων θέσεων εργασίας και για τη μετάδοση της τεχνογνωσίας που κατέχουν. Και στις δύο περιπτώσεις γίνεται κατανοητό ότι πραγματοποιούνται υλικές παραγωγικές δράσεις που συμβάλλουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας καθώς και στην τοπική ανάπτυξη με κοινωνικό πρόσημο.

Οι παραγωγικές δραστηριότητες των κοινωνικών επιχειρήσεων χαρακτηρίζονται μεμονωμένα ή σωρευτικά από το είδος της κοινωνικής ωφέλειας, η οποία εξυπηρετεί κοινωνικές ανάγκες που δεν καλύπτονται ή καλύπτονται πλημμελώς τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από το δημόσιο τομέα. Διακρίνονται από καινοτόμες αντιλήψεις, με τις οποίες ανακαλύπτουν νέες κοινωνικές ανάγκες τις οποίες εξυπηρετούν με νέες λογικές παραγωγής και κατανάλωσης. Χαρακτηρίζονται από κοινωνική δικαιοσύνη γιατί η προσφορά αγαθών και υπηρεσιών είναι πιο προσιτή σε διευρυμένα κοινωνικά στρώματα, ιδιαίτερα σε αυτά με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες. Τέλος προσφέρουν εργασιακή αποκατάσταση εξασφαλίζοντας θέσεις εργασίας στις κοινωνικές ομάδες οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας. Αυτά τα χαρακτηριστικά προσδιορίζουν από τη μία πλευρά την ταυτότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων και από την άλλη θέτουν νέες προκλήσεις καθώς απαιτούν προσήλωση σε πολλαπλές στοχεύσεις (Αδάμ, 2014:25). Συμπερασματικά στις κοινωνικές επιχειρήσεις διακρίνουμε οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια. Τα οικονομικά κριτήρια αφορούν τη συνεχή οικονομική δραστηριότητα, τον υψηλό βαθμό αυτονομίας, την ανάληψη ρίσκου, την αμειβόμενη εργασία. Τα κοινωνικά κριτήρια προσδιορίζονται στο στόχο προς όφελος της κοινότητας-ομάδας, στη συλλογική διάσταση, στη συμμετοχή

στις αποφάσεις η οποία δεν καθορίζεται από τη συνεισφορά κεφαλαίου, στην πολυεταιρικήτητα και στην περιορισμένη διανομή κερδών (Αδάμ, 2014:17-18).

Η έμφαση στις δραστηριότητες που εντάσσονται στην Κοινωνική Οικονομία είναι σχετικά πρόσφατη και μόλις τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα εντάθηκε το ενδιαφέρον για αυτές. Δύο είναι οι λόγοι αυτού του ενδιαφέροντος: α) η αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των πολιτών και η ανάληψη πρωτοβουλιών για θέματα που αφορούν στην ποιότητα ζωής τους και του κοινωνικού τους περίγυρου. Ο ενεργός πολίτης δεν μένει αμέτοχος απέναντι στις εξελίξεις και στις δυνάμεις που διαμορφώνουν αυτές τις εξελίξεις αναζητά την αλλαγή μέσα από συνέργειες με τους συμπολίτες του, β) ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας είναι γενεσιουργός πρωτοβουλιών και δημιουργός νέων ευκαιριών απασχόλησης σε συνθήκες ανεργίας (Καμινάρη-Κλήμη και Παπαγεωργίου, 2010:15).

4.5.3 Η περίπτωση των υφαντών του Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Για τις ανάγκες της παρούσας διατριβής μελετήθηκε η περίπτωση των υφαντών των Αστερουσίων της Κρήτης. Το ενδιαφέρον για αυτή την περίπτωση προέκυψε από την ένταξη στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της πρότασης «Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης»²⁵ Το πολιτισμικό στοιχείο απαντάται στο Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων, του Νομού Ηρακλείου Κρήτης.

Πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα στην κοινότητα Πύργου του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων και η ερευνήτρια συνομίλησε με δύο από τα μέλη του εργαστηρίου «Αγνύθα» το οποίο δημιουργήθηκε από τον Οργανισμό Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Παιδείας του Δήμου. Στην συνάντηση παρευρίσκονταν οι γυναίκες μέλη του εργαστηρίου των οποίων η ηλικία κυμαίνεται από 77 ετών έως 83 ετών και ένα νεώτερο μέλος ηλικίας 41 ετών. Οι μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες κατάγονται και διαμένουν στον Πύργο και είναι αυτές που έχουν αναλάβει την εκμάθηση της υφαντικής. Η νεώτερη ξεκίνησε ως μαθητευόμενη και παραμένει ως μέλος πλέον του εργαστηρίου. Στις συνεντευξιαζόμενες δεν δόθηκε ερωτηματολόγιο με συγκεκριμένες ερωτήσεις και από κοινού επέλεξαν να τις εκπροσωπήσουν δύο από τα μέλη.

²⁵<http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/>

Η μεγαλύτερη σε ηλικία υφάντρα μεταξύ των συνομιλητριών, μας είπε ότι ξεκίνησε να υφαίνει από την ηλικία των 15 ετών μετά από προτροπή της μητέρας της γιατί εκείνη την εποχή κάθε κοπέλα έπρεπε να γνωρίζει να υφαίνει για να καλύπτει τις ανάγκες τόσο για την ένδυση των μελών της οικογενείας όσο και των χρηστικών αντικειμένων της οικίας. Παράλληλα χρησιμοποιούσε τα προϊόντα της υφαντικής και για τον βιοπορισμό της. Σταμάτησε να υφαίνει όταν πια δεν μπορούσε να συναγωνιστεί τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα και τα χειροτεχνήματα δεν είχαν ζήτηση. Για το δημιουργικό τομέα της υφαντικής μας είπε ότι το οικογενειακό περιβάλλον (μητέρα και γιαγιά) που της μετέδωσαν την τέχνη δεν ήταν εγγράμματο, για αυτό με σημάδια και μετρώντας δημιουργούσαν τα σχέδια και τα μοτίβα των υφαντών που συνήθως είτε αντιγράφονταν από άλλα υφαντά ή ήταν δικές τους συλλήψεις. Ταυτόχρονα της μετέδωσαν και γνώρισε όλα τα στάδια της παραγωγής διαδικασίας των υφαντών, ενώ οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούσαν ήταν το μαλλί, το βαμβάκι, το λινάρι και το μετάξι. Ξεκίνησε να υφαίνει ξανά το 2013, η ίδια και οι υπόλοιπες, μετά από παρότρυνση της Κοινωνικού Λειτουργού της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου. Σήμερα έχουν προσαρμόσει τα προϊόντα τους στις ανάγκες της σημερινής εποχής, τα οποία αγοράζονται είτε από τουρίστες είτε από τους ντόπιους επισκέπτες κυρίως από το Ηράκλειο. Η επιθυμία της είναι να μεταδώσει την τέχνη όσο το δυνατό σε περισσότερες νέες γυναίκες για να διασωθεί και να μείνει στην επικαιρότητα. Καθημερινά τα πρωινά βρίσκεται με τα υπόλοιπα μέλη του εργαστηρίου και εργάζονται εθελοντικά. Δέχονται παραγγελίες και διδάσκουν την υφαντική.

Στη συνέχεια το νεότερο μέλος του εργαστηρίου, μας μίλησε για τη δική της εμπειρία στο εργαστήρι. Ξεκίνησε την υφαντική όταν ξεκίνησαν και τα μαθήματα του Δήμου, το 2013. Μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον όπου η μητέρα και η γιαγιά της ύφαιναν. Από τότε ήταν ενθουσιασμένη με τον αργαλειό και τα υφαντά. Της προκαλούσαν μεγάλη εντύπωση τα χρώματα. Σήμερα οι επιρροές που δέχτηκε την επηρεάζουν στο τρόπο που υφαίνει. Της αρέσει να βάζει στις κουρελούδες έντονα χρώματα και να δημιουργεί δικά της σχέδια. Είναι σχολική καθαρίστρια. Ωστόσο στις σκέψεις της είναι να εγκαταλείψει το επάγγελμα και να ασχοληθεί μόνο με την υφαντική γιατί όπως τόνισε, μέσω αυτής της ενασχόλησης μπορεί να δημιουργεί και να ηρεμεί. Τα προϊόντα του εργαστηρίου πωλούνται και με τα χρήματα αγοράζονται οι πρώτες ύλες. Επίσης δέχονται παραγγελίες από διάφορους οργανισμούς π.χ. κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στον

αργαλειό υφαίνονταν, ύφασμα και σχέδιο για τη δημιουργία θήκης γυαλιών, παραγγελία του Ιστορικού Μουσείου Ηρακλείου για το πωλητήριο του.²⁶

Ο στόχος της Σύμβασης της Unesco του 2003 είναι να διασφαλίσει ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες της παραδοσιακής χειροτεχνίας θα συνεχίσουν να μεταβιβάζονται στις επόμενες γενιές. Η παραδοσιακή χειροτεχνία είναι ίσως η πιο απτή εκδήλωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι προσπάθειες διασφάλισης επικεντρώνονται στην ενθάρρυνση των τεχνιτών να μεταφέρουν τις ικανότητές τους και τις γνώσεις τους σε άλλους, ιδίως μέσα στις δικές τους κοινότητες. Καθώς αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες ή οι πολιτισμικές προτιμήσεις θα πρέπει να ενισχυθούν οι τοπικές παραδοσιακές αγορές βιοτεχνικών προϊόντων και ταυτόχρονα η δημιουργία νέων. Έτσι ώστε να παρέχουν και βιοποριστικά περιουσιακά στοιχεία στους δημιουργούς τους αλλά να ενισχύουν και τη δημιουργικότητά τους.²⁷ Σύμφωνα με τα παραπάνω, αξίζει να αναφερθεί ως παράδειγμα η περίπτωση της εκπροσώπου της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ «Αρετούσα», η οποία ασκήθηκε στην τέχνη της υφαντικής από τις γυναίκες του εργαστηρίου «Αγνύθα». Συνεπώς η διατήρηση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων και η μεταβίβασή τους, εδραιώνει την αναπτυξιακή διάσταση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αξιοποίησή της αποτελεί στόχο τόσο του ατομικού όσο και του συλλογικού συμφέροντος.

4.6 Η εμπειρία σήμερα με την ενασχόληση της υφαντικής τέχνης

Αναζητώντας τη δημιουργική συνέχιση της παράδοσης, η Σύμβαση του 2003 και κατ' επέκταση ο νόμος που την επικυρώνει στην Ελλάδα, διαπνέονται από την έννοια της βιωσιμότητας συνυφασμένη με την έννοια της διαφύλαξης. Συνεπώς η μετάδοση της άυλης κληρονομιάς στις επόμενες γενιές ως πολιτιστικό απόθεμα και παραγωγικό αγαθό, λειτουργεί προς όφελος των φορέων της και αποτελεί μοχλό κοινωνικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και οικονομικής τοπικής ανάπτυξης (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015:56-58). Διότι η πολιτισμική κληρονομιά ως ανθρώπινη δημιουργία, συνδέεται με την έννοια της βιωσιμότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης, σε αλληλοεπίδραση με την έννοια της προστασίας της με τα καθημερινά κοινωνικά και

²⁶ Βλ. Παράρτημα Β, Πίνακα Β.2,Εικ. 3 φωτογραφίες του χώρου και των προϊόντων από επιτόπια συνέντευξη στο εργαστήριο υφαντικής τέχνης «Αγνύθα» στον Πύργο του Δήμου Αρχαίων-Αστερουσίων.

²⁷ <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>

οικονομικά ενδιαφέροντα και την ποιότητα της ζωής των τοπικών κοινωνιών (Πούλιος, 2015:37).

Στο πλαίσιο αυτό εκτός των παραπάνω φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας και της περίπτωσης των υφαντών Αστερουσίων πραγματοποιήθηκε έρευνα σε έξι επαγγελματίες υφάντρες, σε έναν επιχειρηματία ο οποίος ασχολείται με την παραγωγή και το εμπόριο υφαντικών προϊόντων και σε δύο υποαπασχολούμενων υφαντριών. Επιπλέον σε μία εικαστικό της οποίας οι εικαστικές δημιουργίες πραγματώνονται μέσω της ύφανσης, σε μία αρχαιολόγο η οποία ερευνά τα αρχαιολογικά κατάλοιπα των υφασμάτων και σε μια υφάντρα από το Αγρίνιο που ασκούσε την υφαντική βιοποριστικά από το 1950 έως και το 1985. Η εικαστικός, η αρχαιολόγος και η παλαιά υφάντρα είναι προσωπικές γνωριμίες της ερευνήτριας. Η ενασχόληση τους με την υφαντική και η επαφή μαζί τους, συντέλεσαν στη δημιουργία ενδιαφέροντος για τη συγκεκριμένη τεχνική και δεξιότητα. Είναι γεγονός επίσης ότι υπάρχει αγοραστικό ενδιαφέρον για τα χειροποίητα προϊόντα και για την υφαντική ως ένα ανταγωνιστικό, βιώσιμο και υποσχόμενο κλάδο. Η προβολή των προϊόντων της υφαντικής στα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και η έντονη δραστηριότητα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης των υπολοίπων συνεντευξιζόμενων προκάλεσαν επίσης το ενδιαφέρον της ερευνήτριας. Επιζητήθηκε η επικοινωνία μαζί τους προκειμένου να συνδράμουν στα αποτελέσματα της έρευνας. Σε όλους εκτός από την τελευταία, τους δόθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο τους απεστάλη με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. (Οι απαντήσεις παρατίθενται στο Παράρτημα Α Α.2).

4.6.1 Ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου

Η υφαντική τέχνη ως λαογραφικό φαινόμενο εξακολουθεί διαφοροποιημένο να έχει τη θέση του ενεργά στην κοινωνία. Μπορεί η τεχνολογική πρόοδος η οποία χαρακτηρίζει τον 21^ο αιώνα να υποβαθμίζει παραδοσιακές αξίες και να ενστερνίζεται ένα νέο πρότυπο ζωής, ωστόσο η παράδοση παρουσιάζει μια δυναμική για συνεχή ανανέωση και αναδημιουργία χωρίς ρήξη με το παρελθόν. Η διατήρηση της παράδοσης εμπεριέχεται στις κοινωνικές αξίες των ανθρώπων οι οποίες αποτελούν συστατικό στοιχείο του πολιτισμού και απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο της κοινωνίας. Σήμερα οι άνθρωποι κοινωνοί μιας άλλης παιδείας, έχουν αντιληφθεί τη σπουδαιότητα της υφαντικής τέχνης. Το ενδιαφέρον τους δεν εστιάζεται μόνο στη διατήρηση και στη διάσωσή της. Παρατηρείται μια ενδιαφέρουσα στροφή στην επαναχρησιμοποίηση της πολιτισμικής τους παράδοσης, είτε ως καλλιτεχνικό δημιούργημα, είτε ως εργαλείο που

προσφέρει ευκαιρίες επιχειρηματικής δράσης και ενασχόλησης. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά η οποία υπερασπίζεται την ποικιλομορφία και αντιστέκεται στην ομογενοποίηση που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση, συντελείται με την αναβίωσή και μετεξέλιξη προϊόντων του παρελθόντος. Αντικείμενα που γεννήθηκαν στα μέτρα των ανθρώπων που τα χρησιμοποιούσαν, επαναφέρονται και παράγονται με καινοτόμες διαδικασίες και δημιουργικούς τρόπους προκειμένου να εξυπηρετήσουν σημερινές ανάγκες. Με το σκεπτικό αυτό ακολουθούν και οι αναλύσεις των απαντήσεων.

1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε;

Οι απαντήσεις του πρώτου ερωτήματος κατέδειξαν για τους ερωτώμενους τη σημασία της παράδοσης ως αξίας της οποίας εκφάνσεις αναφέρονται ποικιλότροπα στην σημερινή κοινωνία. Εξάλλου για τους περισσότερους συνέβαλε καθοριστικά στην επιλογή τους να ασχοληθούν με την υφαντική. Η λαϊκή παράδοση δεν είναι παρά μια αδιάκοπη κίνηση, που ως δομή επενεργεί ως αρχή επιλογής και συσσώρευσης των πανάρχαιων συλλογικών εμπειριών και ως πρόγραμμα για μέλλουσες πραγματώσεις (Δαμιανάκος, 2003^{β'}:32). Στις απαντήσεις εμφανέστατες είναι οι έννοιες της μνήμης και της κληρονομιάς που παραπέμπουν στις έννοιες της πολιτισμικής μνήμης και της πολιτισμικής συνείδησης. Διότι όπως λέει και ο Assmann (2017) η πολιτισμική ταυτότητα διατηρείται διαχρονικά μέσω πολιτισμικών εκφάνσεων του παρελθόντος, οι οποίες εκφράζονται με μύθους, τραγούδια, παροιμίες, διακοσμητικά μοτίβα, σήματα, κ.λπ. (Assmann, 2017: 114). Αρνητικά σχολιάστηκε ότι η μελέτη της παράδοσης ως αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτιστικής μας φυσιογνωμίας δεν αποτελεί στόχο θεσμοθετημένων φορέων, όπως της εκπαίδευσης, προκειμένου να καταστεί αντικείμενο δράσεων για την αξιοποίησή της.

2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας;

Στο δεύτερο ερώτημα που αφορά την παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με το σήμερα, υπαινίχτηκε η εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πολιτιστική κληρονομιά γίνεται και κατανοητή ως μια οντότητα που φέρει έναν δυϊσμό: μπορεί να θεωρηθεί πρώτον πηγή οικονομικού κεφαλαίου και δεύτερον πηγή πολιτιστικού κεφαλαίου. Στο πλαίσιο της εμπορευματοποίησης, η ανάπτυξη της

κληρονομιάς, των υλικών και άυλων αγαθών δεν μπορεί να λογίζεται ως ανάγκη ή επιθυμία της κοινωνίας, αλλά θεωρείται περισσότερο ως η επιβαλλόμενη διαιώνιση και η ανάπτυξη του κεφαλαίου στην κοινωνία, μέσω της κατανάλωσης αγαθών (Μπούνια, 2005:43,45). Η εμπορευματοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς υπό αυτή την έννοια δημιουργεί μαζικά προϊόντα για κατανάλωση με αμφιλεγόμενη αισθητική.

Ωστόσο, προσθέτουν ότι έχει εμφανιστεί η τάση για επιστροφή στις παραδοσιακές τεχνικές παραγωγής. Υπό αυτή την έννοια η τέχνη της υφαντικής εμπεριέχει μια δυναμική ικανή να διαμορφώσει συνθήκες που συνεισφέρουν οικονομικά, τόσο στην εξασφάλιση εισοδήματος όσο και της απασχόλησης. Επίσης αναγνωρίζουν τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία διαμορφώνει ποιοτικά τη ζωή των ανθρώπων και ενδυναμώνει τη συνεργασία και την επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών ομάδων. Τέλος ενώ θεωρούν ότι η πολιτιστική κληρονομιά διαχρονικά επηρέαζε τις κοινωνίες στις Τέχνες και στη σύγχρονη δημιουργία, σχολιάζεται αρνητικά η αποσπασματική πρόσβαση σε αυτή και η εργαλειοποίηση της.

3. Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή;

Μελετώντας τις απαντήσεις του τρίτου ερωτήματος, διαπιστώνεται ότι εκκινούν από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση αρκετών ερωτηθέντων στις ανθρωπιστικές σπουδές (π.χ. Σχολή Καλών Τεχνών, Αρχαιολογία, Ιστορία της Τέχνης κ.ά.). Ήταν η αφορμή να μελετήσουν, να εμπνευστούν και να διακρίνουν την εικαστική χροιά των τεχνημάτων της υφαντικής. Να διερευνήσουν τη γνώση τους στα υλικά και στα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την ύφανση. Σημαντική είναι η αναφορά της σύνδεσης της μνήμης με το βιωμένο παρελθόν. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες διατηρούν ζωντανές τις επιρροές που είχαν από το οικογενειακό περιβάλλον και την ενασχόλησή του με την υφαντική. Αναφορά γίνεται στη γόνιμη διαδραστική εφαρμογή μεταξύ των υλικών των τρόπων ύφανσης και του αποτελέσματος. Πειραματίζονται και οδηγούνται στην περαιτέρω ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους. Όπως λέει ο Δαμιανάκος (2003) η λαϊκή παράδοση δεν εκφράζει μια τυφλή και παθητική επανάληψη. Αντίθετα ο ρόλος της είναι ενεργητικός και δυναμικός. Οι μηχανισμοί μεταβίβασης της πολιτιστικής κληρονομιάς από τη μια γενιά στην άλλη έχουν μια τέτοια ικανότητα αφομοίωσης, που κάθε στοιχείο της ενεργοποιείται διαρκώς και εκσυγχρονίζεται μέσω ενός αδιάκοπου διαλόγου με το σύνολο της κοινωνίας και με κάθε σύγχρονο στοιχείο πολιτισμού (Δαμιανάκος, 2003^β:30).

4. Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας;

Από τις απαντήσεις του τέταρτου ερωτήματος συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι ερωτηθέντες επιστρατεύουν τη φαντασία τους και συνδέουν τα προϊόντα της υφαντικής με τη σύγχρονη εποχή. Σε συνδυασμό με τις απαντήσεις που έδωσαν στο τρίτο ερώτημα, φαίνεται ότι αναστοχάζονται πάνω στην εμπειρία που βίωσαν και την μετασχηματίζουν εξωτερικεύοντας τις δικές τους ιδέες ώστε να εμφανίζονται ως δημιουργοί ενός νέου καλλιτεχνικού δημιουργήματος. Αναγνωρίζουν την ανταγωνιστικότητα του βιομηχανοποιημένου προϊόντος, τονίζουν ωστόσο την αξία του χειροποίητου προϊόντος που δεν ανήκει στην κατηγορία της μαζικής παραγωγής.

Ως απάντηση στην αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση, πολλοί άνθρωποι σε όλο τον κόσμο απολαμβάνουν χειροποίητα αντικείμενα που είναι γεμάτα με τις συσσωρευμένες γνώσεις και πολιτισμικές αξίες των τεχνιτών και προσφέρουν μια πιο ήπια εναλλακτική λύση στα πολυάριθμα «υψηλής τεχνολογίας» αντικείμενα που κυριαρχούν στην παγκόσμια καταναλωτική κουλτούρα.²⁸

Τα δημιουργήματά τους αναφέρονται σε χρηστικά είδη για το σπίτι (κουρελούδες, χαλιά, κουρτίνες, τραπεζομάντηλα, μαξιλάρια, πετσέτες, σουπλά) σε αξεσουάρ (εσάρπες, κασκόλ, ζώνες, τσάντες, μπρελόκ) σε ενδύματα, σε υποδήματα, σε διακοσμητικά αντικείμενα, σε ταπεσιρί και κοσμήματα.²⁹

5. Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;

Οι απαντήσεις επικεντρώνονται στο χειροποίητο και μοναδικό. Ανεξάρτητα από την οικονομική επιφάνεια των πελατών, συνήθως αγοράζονται από άτομα με αναπτυγμένο μορφωτικό επίπεδο που θέλουν να ξεχωρίζουν από τη μαζικοποίηση της μόδας. Επίσης από άτομα τα οποία αναζητούν προϊόντα δημιουργημένα με παραδοσιακούς τρόπους χωρίς τη χρήση ηλεκτρικής και μηχανικής ενέργειας. Επιπρόσθετα από άτομα των οποίων η αισθητική έχει διαμορφωθεί από το ύφος του ελληνικού πολιτισμού. Εδώ επίσης γίνεται εμφανής η σύνδεση των περιβαλλοντικών διαστάσεων της χρήσης των παραδοσιακών μέσων της παραγωγικής διαδικασίας της υφαντικής, προκειμένου να επιτευχθεί η πρόληψη και η μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

6. Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;

²⁸ <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>

²⁹ Παράρτημα Β, Πίνακα Β.3 με παραγόμενα προϊόντα των ερωτηθέντων.

Για τις απαντήσεις του έκτου ερωτήματος παραθέτουμε την πιο αντιπροσωπευτική και περιεκτική απάντηση: «Φυσικά! Η τέχνη της υφαντικής θα μπορούσε να συμβάλλει ενεργά στην οικονομία της χώρας δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, εξαγωγική δραστηριότητα και προσέλκυση τουριστικού ενδιαφέροντος.» Στο ίδιο πλαίσιο απαντήθηκε το ερώτημα από όλους σχεδόν τους ερωτηθέντες. Επιπροσθέτως επισημάνθηκε η παράλληλη ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα (αξιοποίηση των μαλλιών των ζώων), η ενίσχυση νέων θέσεων εργασίας για τις γυναίκες και η ενίσχυση της τοπικής αγοράς. Επισημάνθηκε επίσης η δημιουργία συνεταιρισμών με αντικείμενο την παραγωγή υφαντικών προϊόντων, η αύξηση απασχόλησης μικρών κοινοτήτων και η δημιουργία νέου αγοραστικού κοινού με διαφοροποιημένες αισθητικές και καταναλωτικές αντιλήψεις. Ωστόσο επισημάνθηκαν και οι αρνητικές πλευρές του εγχειρήματος, όπως η απόδοση υψηλών φόρων, οι ακριβές εισαγόμενες πρώτες ύλες, η μη μετρήσιμη αξία του χρόνου που απαιτείται για την κατασκευή ενός χειροποίητου αντικειμένου και η ανυπαρξία ενός φορέα που να λειτουργεί υποστηρικτικά και να προβάλλει τα ελληνικά χειροποίητα προϊόντα.

7. Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;

Από τις απαντήσεις του τελευταίου ερωτήματος έγινε αντιληπτό ότι οι ερωτηθέντες διαθέτουν το χρόνο τους γόνιμα και παραγωγικά και η επιλογή τους αυτή ενισχύει τη δημιουργικότητά τους. Για όλους η ενασχόληση με την υφαντική, εμπεριέχει στοιχεία που συναντάμε στον ορισμό της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Δηλαδή επινοητικότητα και φαντασία, ταλέντο και έκφραση, πρωτοτυπία και δημιουργία. Αλλά και τις ταυτοτικές και αναγνωρίσιμες αισθητικές υποδηλώσεις του δημιουργού. Τέλος η δημιουργική ενασχόληση με την υφαντική λειτουργεί ως «ψυχοθεραπευτικό» μέσο. Ως μέσο ψυχαγωγίας και βελτίωσης της ατομικής ευτυχίας. Για αυτό υπάρχει και η προτροπή από ερωτηθείσα για την εισαγωγή της ενασχόλησης της υφαντικής και όλων των σταδίων της στην εκπαιδευτική διαδικασία Συμπερασματικά η γενικότερη στάση των ερωτηθέντων αναδύει τις πολιτιστικές, εθνικές, κοινωνικές, ψυχικές, πνευματικές και αισθητικές τους αξίες.³⁰

³⁰ Βλ. Παράρτημα Α, Πίνακα Α.3 το σύνολο των ερωτήσεων και απαντήσεων.

4.7 Παρουσίαση και ανάλυση συνέντευξης παλαιάς υφάντρας

Από την ερευνήτρια θεωρήθηκε σημαντική η μαρτυρία μιας γυναίκας 79 ετών που ζει στο Αγρίνιο, η οποία δραστηριοποιούταν με την τέχνη της υφαντικής για βιοποριστικούς λόγους. Ξεκίνησε να μαθαίνει την υφαντική από 10 χρονών, σε υφάντρα-δασκάλα και η μαθητεία της ολοκληρώθηκε μετά από δύο χρόνια. Από τα 12 χρόνια της ξεκίνησε να δραστηριοποιείται πλέον επαγγελματικά σε δικό της αργαλειό, τον οποίο της τον αγόρασε η μητέρα της και τον εγκατέστησαν σε ένα δωμάτιο του σπιτιού. Στην αρχή *-με το φως του λυχναριού όπως η ίδια είπε, γιατί ύφαινε και τα βράδια- ύφαινε κουβερτάκια, κουρελούδες και ταπέτα που ήταν πολύ επίκαιρα. Στη συνέχεια και από 14 χρονών άρχισε να υφαίνει κιλίμια. Τα λίγα γράμματα που έμαθε την βοήθησαν στο μέτρημα και στη δημιουργία των σχεδίων.*

Στην ερώτησή πώς επέλεξε να μάθει τον αργαλειό και γιατί ξεκίνησε από αυτή την ηλικία, απάντησε: *«ότι μετά το 1945 που είχαν φύγει οι Γερμανοί ο κόσμος ήταν πολύ φτωχός και όσοι είχαν πολλά παιδιά τα έστελναν να μάθουν μια τέχνη».* Σε εκείνη της άρεσε πολύ ο αργαλειός *-τα παιχνίδια της ήταν αυτοσχέδιοι αργαλειοί, παραλληλόγραμμα τελάρα από σανίδες που κάρφωνε καρφιά στο πάνω και στο κάτω μέρος, πέρναγε ό,τι κλωστές έβρισκε και ύφαινε- για αυτό δεν ήθελε να μάθει άλλη τέχνη.* Επειδή της άρεσε πολύ *-είχα πολύ ζήλο αναφέρει- θεωρεί ότι δημιούργησε «πολύ καλό όνομα»* και είχε πάντα παραγγελίες. Για τον ίδιο λόγο είχε μαθήτριες που της εμπιστεύονταν οι μανάδες τους κι ας ήταν η ίδια σε νεαρή ηλικία. Η τέχνη της υφαντικής ήταν πολύ δύσκολη εργασία ανέφερε: *«ήθελε χέρια, πόδια, μυαλό και μάτια, έπρεπε να αφοσιώνεσαι στο υφαντό, το μέτρημα να είναι σωστό να μη γίνει κανένα λάθος, το υφαντό δεν έπρεπε να σακουλιάζει και οι ραφές να μην φαίνονται».* Σε αυτό το σημείο τόνισε ιδιαίτερα ότι με την υφαντική δεν ασχολούνταν άντρες οι οποίοι δραστηριοποιούνταν μόνο στο εμπόριο των πρώτων υλών (μαλλί, νήματα, βαφές). Γνώριζε από πριν πόσο νήμα χρειάζεται το υφαντό το οποίο αγόραζε και έβαφε μόνη της. Επίσης γνώριζε *-με το μάτι το έκοβα ανέφερε-* πόσο χρώμα θα χρειαζόνταν για οποιοδήποτε σχέδιο. Το βάψιμο απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή για να μην αλλοιωθεί η απόχρωση του χρώματος στο νήμα. Η τέχνη του αργαλειού, αναφέρει η Τζαχίλη (1997) είναι τέχνη του νου και των χεριών, των λεπτομερειακών υπολογισμών και της

ικανότητας της υφάντρας να συντονίζει τις κινήσεις με το νου και το μνημονικό της για να υλοποιήσει τα γνωστά μόνο σ' αυτήν σχέδια (Τζαχίλη, 1997:270).

Για τα είδη που ύφαινε μας είπε ότι δεν είχε επεκταθεί σε άλλα προϊόντα εκτός από αυτά που προορίζονταν για στρώσιμο και σκέπασμα. Για τον καθορισμό της τιμής μας εξήγησε ότι διαμορφώνονταν ανάλογα από το σχέδιο και το χρόνο που απαιτούσε το κάθε υφαντό. Ωστόσο οι τιμές καθορίζονταν από ένα άτυπο δίκτυο ανάμεσα στις υφάντρες της περιοχής, γιατί γνώριζαν, χωρίς πρότερη συνεννόηση, πόσο κοστολογούσε η κάθε μια σε ότι παρήγαγε και ανάλογα διαμορφώνονταν οι τιμές σε ομοειδή προϊόντα. Με αυτό τον τρόπο προσάρμοζε και η ίδια τις τιμές της.

Τα σχέδια που χρησιμοποιούσε, τότε ήταν αναπαραγωγή παλαιότερων σχεδίων, τότε συνδύαζε μορφολογικά στοιχεία από διαφορετικά κιλίμια και τότε ενεργοποιούσε τη φαντασία της για τη δημιουργία ενός νέου σχεδίου. Εξαιρετικής καλαισθησίας θεωρεί ένα δικό της σχέδιο με χελιδόνια σε κιλίμι.³¹

Ιδιαίτερα αυξημένη εργασία είχε ως το 1975, στη συνέχεια ελαττώθηκε γιατί η αγορά κατακλύστηκε από βιομηχανοποιημένα υφαντά. Ωστόσο η ίδια ύφαινε έως το 1985 γιατί υπήρχαν πελάτες που εκτιμούσαν το χειροποίητο. Εγκατέλειψε εντελώς την υφαντική όταν άρχισε να εργάζεται ως μισθωτή στον Καπνικό Σταθμό του Υπουργείου Γεωργίας. Θεωρεί ότι δεν είχε άλλη επιλογή από αυτή, αφενός γιατί όσο περνούσαν τα χρόνια οι αντοχές της δεν ήταν ικανές για αυτή τη δύσκολη εργασία, αφετέρου το επάγγελμα της υφάντρας δεν της εξασφάλιζε πλέον σταθερό εισόδημα και σύνταξη.

Επιθυμία της είναι να βλέπει τα υφαντά να χρησιμοποιούνται και να συνεχιστεί αυτή η τέχνη γιατί από τη μια πλευρά εξασφάλιζε χρήματα σε μια γυναίκα χωρίς να είναι υποχρεωμένη να λείπει από το σπίτι της, από την άλλη είχε ανεξαρτησία και διέθετε το χρόνο της όπως επιθυμούσε.

Αναλύοντας τα όσα μας κατέθεσε η παραπάνω υφάντρα, συμπεραίνεται ότι η τέχνη της υφαντικής και οι τεχνικές της απαιτούσαν ιδιαίτερες ικανότητες εφαρμοσμένες με δημιουργικό τρόπο και πνεύμα. Συνδυαστικά και με τις απαντήσεις των γυναικών του εργαστηρίου «Αγνύθα» στο Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων υποδεικνύεται ότι ο βαθμός τεχνικής εξειδίκευσης που ήταν αναγκαίος για κάθε στάδιο της παραγωγής των

³¹ Βλ. Παράρτημα Β, Πίνακα Β.3, Εικ.14.

υφαντών ήταν μεγάλος και σπουδαίος. Γίνεται αντιληπτό πως η πανάρχαια τέχνη της υφαντικής όπως μεταβιβάζονταν από γενιά σε γενιά ήταν ικανή να προσφέρει τον βιοπορισμό και την αυτάρκεια σε κάθε κοινωνία. Επιπλέον προσφέρονταν η δυνατότητα της δημιουργικής έμπνευσης και της εφαρμογής της σε αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Επιπρόσθετα οι γυναίκες αυτές ως αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής κοινωνίας και φορείς της τοπικής κουλτούρας, συμβάλλουν από την πλευρά τους στη δημιουργία, στην ανακατασκευή και στη διαίωνιση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Στο θεωρητικό μέρος της παρούσας διατριβής μέσα από την παρουσίαση των βασικών συμβάσεων της Unesco και των εθνικών νόμων γίνονται κατανοητές οι αποφάσεις και οι πρακτικές που λαμβάνονται για τα υλικά και άυλα κατάλοιπα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο σκοπός τους είναι η βιώσιμη αξιοποίηση των στοιχείων της τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον. Παράλληλα κατανοήθηκε πως και η κουλτούρα ως δυναμικό στοιχείο κάθε πολιτισμού, εννοιολογικά εντάσσεται στον ευρύτερο όρο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Είναι γνωστό επίσης ότι οι μαρτυρίες του παραδοσιακού πολιτισμού συγκαταλέγονται και νοούνται ως στοιχεία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέλος, οι κοινωνίες για να πετύχουν τη συγκρότησή τους δημιουργούν μια μνημονική σχέση με το παρελθόν και η μετάδοση των στοιχείων του από γενιά σε γενιά, αποτελεί ένα ανθεκτικό πολιτιστικό σύνδεσμο. Ωστόσο ο συνδυασμός της συμβολικής αξίας των κληροδοτημένων πολιτιστικών αγαθών με την πρακτική τους αξία, μπορεί να αποτελέσει και σήμερα, αντικείμενο έμπνευσης δημιουργικής ενασχόλησης και κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Υπό αυτή την έννοια και η Σύμβαση του 2003 της Unesco προϋποθέτει τη δημιουργική συνέχιση των πολιτιστικών παραδόσεων και των εκφράσεων τους και τις ανάγει σε παραγωγικό αγαθό προς όφελος των φορέων τους.

Από το σύνολο των απαντήσεων που παρατίθενται στη παρούσα διατριβή προκύπτει το συμπέρασμα ότι είναι καθολική η επιθυμία να διατηρηθεί ένας από τους πλέον παραδοσιακούς κλάδους της παραγωγικής οικονομίας της χώρας μας. Επιπρόσθετα δίνεται έμφαση στον καινοτόμο τρόπο που εισχωρεί η σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία στην υφαντική παραγωγή, ώστε να αποτελεί πηγή έμπνευσης για σύγχρονες πρωτοποριακές δημιουργίες σχεδιασμού. Ταυτόχρονα με την αναβίωση της υφαντικής τέχνης, κρίνεται απαραίτητο να υπάρξει διασύνδεση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και κουλτούρας με την οικονομική ανάκαμψη του τόπου. Το αποτέλεσμα της διασύνδεση αυτής είναι ικανό να δημιουργήσει επαγγελματικές προοπτικές σε γυναίκες άνεργες. Επιπρόσθετα να προσφέρει επαγγελματική κατάρτιση και διέξοδο μέσω μιας δημιουργικής απασχόλησης σε ανθρώπους που μαστίζονται από την ανεργία. Συνεπώς η αναπτυξιακή διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς και η άμεση συσχέτιση της με την οικονομία, μπορεί να επηρεάσει τον αριθμό θέσεων εργασίας, τα έσοδα και την αγοραστική δύναμη του καταναλωτή.

Επιπλέον με γνώμονα την πολύτιμη υφαντική κληρονομιά, συνδυάζοντας τη μόδα με την παράδοση, η προσδοκία και ο στόχος είναι τα προϊόντα της να διατίθενται προς

πώληση άμεσα στο καταναλωτικό κοινό, σε δημόσιους οργανισμούς και μουσεία, φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ξενοδοχεία και επιλεγμένα καταστήματα είτε της ηπειρωτικής είτε της νησιωτικής χώρας. Ο απώτερος στόχος είναι η διάθεση των προϊόντων να επεκταθεί και σε αγορές εκτός της χώρας.

Επιπρόσθετα ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην αυτενέργεια των μελών των δύο συνεταιρισμών που αναλύθηκαν πιο πάνω, η οποία τους οδήγησε στην ιδέα της συνεργατικής επιχειρηματικότητας με κοινωνικό αντίκτυπο. Αξιοποιώντας τις γνώσεις και την εμπειρία τους, ένωσαν τον παραγωγικό, τον οικονομικό και το κοινωνικό τομέα σε μια διάδραση με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους. Επαναφέρουν με καινοτόμο και δημιουργικό τρόπο την υφαντική στην καθημερινότητα, προτάσσοντας νέα πρότυπα στην κάλυψη βασικών αναγκών των καταναλωτών, ενισχύοντας την τοπική παραγωγή και κατανάλωση, προσφέροντας επαγγελματική διέξοδο τόσο σε ευπαθείς ομάδες του τοπικού πληθυσμού όσο και σε ανθρώπους με αυξημένες παραγωγικές δυνατότητες

Αξίζει να αναφερθεί ότι έως το 2011 λειτουργούσε ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρών-Μεσαίων επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας(EOMMEX). Ήταν δημόσιος οργανισμός που είχε ως στόχο να στηρίξει την εθνική βιοτεχνία και χειροτεχνία. Στο πλαίσιο αυτό λειτουργούσε σχολές εκμάθησης της υφαντικής σε όλη την επικράτεια. Σήμερα οι δράσεις αυτές έχουν διακοπεί και οι αρμοδιότητες του EOMMEX μεταφέρθηκαν και ασκούνται από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων.³² Ωστόσο η υφαντική τέχνη και τα προϊόντα της αποτελούν σημείο αναφοράς της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η διαχρονικότητα της υφαντικής τέχνης εμπεριέχει μια δυναμική εκτός των πλαισίων της διαφύλαξης της παραδείγματος χάριν σε ένα Λαογραφικό Μουσείο ή σε μια συλλογή. Η εξάσκησης της μπορεί να αποτελέσει βασικό παραγωγικό πυλώνα για την οικονομία της χώρας. Η διασύνδεση της πολιτιστικής κληρονομιάς με την οικονομική ανάκαμψη της χώρας θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ενός δημόσιου φορέα. Υπό την επίβλεψη και την εποπτεία του θα ήταν δυνατό:

1. Να λειτουργήσουν Σχολές εκμάθησης της υφαντικής οι οποίες θα παρείχαν πιστοποιημένες γνώσεις στους εκπαιδευόμενους.

³² <https://www.eea.gr/epikairotitaa-eea/oloklirothike-i-sygoneysi-toy-eommex-me-tin-etean/>

2. Να υπάρξει συνεργασία με Πανεπιστήμια που το αντικείμενο τους άπτεται σχεδιαστικών και εφαρμοσμένων Τεχνών και θα συνέδραμαν στο δημιουργικό τομέα των παραγόμενων προϊόντων.
3. Να εκπονηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την υφαντική τέχνη τα οποία θα εντάσσονταν στην εκπαιδευτική κοινότητα οποιασδήποτε βαθμίδας.
4. Να λειτουργεί συμβουλευτικά και ενθαρρυντικά ως προς την ανάληψη πρωτοβουλιών επιχειρηματικής δράσης και ιδιαίτερα συνεταιριστικής με αντικείμενο τα υφαντικά προϊόντα.
5. Να λειτουργεί γραφείο Διασύνδεσης με πιστωτικούς οργανισμούς και προγράμματα ευρωπαϊκά για την χρηματοδότησης της παραγωγικής διαδικασίας, είτε των συνεταιριστικών είτε των μεμονωμένων πρωτοβουλιών.
6. Τέλος να προβάλλει με σύγχρονα μέσα ,τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό την αξία και την αισθητική του χειροποίητου προϊόντος της υφαντικής τέχνης.

Είναι γεγονός ότι η χώρα μας και οι κάτοικοί της βιώνουν ένα δυσμενές οικονομικό περιβάλλον. Παλαιότερα δεν υπήρχαν τόσες δυσκολίες ώστε οι άνθρωποι να αναλάβουν επιχειρηματική δράση. Οι πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή της δεν είναι αναγκαίο να στρέφονται μόνο σε δημοσιοοικονομικούς και χρηματοοικονομικούς παράγοντες. Η οικονομική κρίση έχει κινητοποιήσει τη βάση της κοινωνίας και σε αυτό το πλαίσιο έχει αναπτυχθεί ένα ενδιαφέρον για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία. Οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις διατηρούν την αυτονομία τους και την ανεξαρτησίας τους αναδιανέμοντας τα κέρδη στις ανάγκες των μελών τους και στην παραγωγική διαδικασία. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται κατανοητό ότι η κοινωνική οικονομία προωθεί ευκαιρίες για απασχόληση, αξιοπρεπή εργασία, κοινωνική ένταξη και προσβασιμότητα στην αγορά εργασίας. Η διασύνδεσή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με τις κληροδοτημένες γνώσεις της υφαντικής θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επιτυχημένο παραγωγικό εγχείρημα. Απομένει να δοθεί η απαραίτητη σημασία στην αναπτυξιακή διάσταση αυτού του παραγωγικού μοντέλου ώστε να συνδεθεί με τις νέες απαιτήσεις που αναδύονται.

Βιβλιογραφία

Αδάμ, Σ.,2014, *Κοινωνική Οικονομία. Οδηγός Δημιουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*, Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.

Assman, J.,2017, *Η Πολιτισμική Μνήμη. Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρώιμους ανώτερους πολιτισμούς*, Παναγιωτόπουλος Δ., (μετ.-επιμ.), Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Αυδίκος, Ευ.,2009, *Εισαγωγή στις Σπουδές του Λαϊκού Πολιτισμού. Λαογραφίες, λαϊκοί πολιτισμοί, ταυτότητες*, Αθήνα, Κριτική.

Αφουξενίδης, Α.,2010, *Μεταμοντέρνα Κουλτούρα: Μια Συζήτηση με Αναφορά στο έργο του Τζέημσον, Ρήξη με το παρελθόν: η μεταμοντέρνα κουλτούρα στο έργο του Τζέημσον στο Κοινωνική Σκέψη και Νεωτερικότητα*, Κονιόρδος, Μ. Σ., (επιμ.), Αθήνα, GUTENBERG.

Βουδούρη, Δ.,2003, *Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Τροβά Ε. (επιμ.),2004,Πρακτικά συνεδρίου 3-4 Ιουνίου 2003,Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο, του Ευρωπαϊκού Κέντρου Δημοσίου Δικαίου, Υπό την Αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα.

Βουδούρη, Δ.-Στρατή, Α.,1999, *Η Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Βουρνάς, Τ.-Γαρίδη, Ε.,1979, *Η Παράδοση και η επιβίωσή της στο σημερινό πολιτισμό μας*, Αθήνα, Τολίδης.

Γεώργιας, Κ.,(επιμ.),2013, Κασσαβέτης Δ., Κώστας Α., Νασιούλας Ι., Ντάσιος Ν., Οικονόμου Χ., Σουλιώτης Κ., Στραβοσκούφης Θ., Σωτηροπούλου Ε., *Κοινωνική Οικονομία. Θεωρία, εμπειρία και προοπτικές*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις- Δοκίμιο 20.

Γραμματικάκη –Αλεξίου, Α. –Στρατή, Α.,2001, Μουαμελέτζη Ε., Αναγνωστοπούλου Δ., (επιμ.), *Νόμιμη και παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών υπό το πρίσμα του διεθνούς, κοινοτικού και ελληνικού δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

CIRIEC (2012), *Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Σύνοψη της έκθεσης που εκπονήθηκε για την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή από το Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεταιριστική Οικονομία.

Cuche, D., 200, *Η Έννοια της Κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Σιάτιστας Φ., (μετ.),Λεοντσίνη Μ.,(επιμ.) Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΟ - ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Δαμιανάκος, Σ.,2003β', *Παράδοση Ανταρσίας και Λαϊκός Πολιτισμός*, Αθήνα, Πλέθρον.

Ελίας, Ν.,1997, *Η εξέλιξη του Πολιτισμού, Ήθη και κοινωνική συμπεριφορά στη νεότερη Ευρώπη, Αλλαγές της συμπεριφοράς στα κοσμικά ανώτερα στρώματα της Δύσης*, τομ. Α', Βαϊκούση Έ., (μετ.), Αθήνα, Νεφέλη.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ), Αρ. Φύλλου 275, 22 Δεκεμβρίου 2006 , ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 3521 , *Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς*.

Ζορμπά, Μ.,2016, *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο Δεύτερο Μισό του 20ου Αιώνα*, Αθήνα, Πατάκη.

Καμινάρη-Κλήμη, Ο.-Παπαγεωργίου, Λ. Κ.,2010, *Κοινωνική Οικονομία. Μια πρώτη προσέγγιση*, Αθήνα, Ελληνοεκδοτική.

Κόνσολα, Ντόρα,2006, *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση.

Κουρλιούρος, Η.,2001, *Διαδρομές στη Θεωρία του Χώρου. Οικονομικές Γεωγραφίες της Παραγωγής και της Ανάπτυξης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Halbwachs, M.,2013, *Η Συλλογική Μνήμη*, Μαντόγλου Α., (επιμ.), Πλυτά Τ., (μετ.), Αθήνα, Παπαζήση.

Λέανδρος, Ν., 2012, *Οικονομική Κρίση και Σύγχρονη Ανάπτυξη. Η Οπτική της Πολιτικής Οικονομίας*, Αθήνα, Διόνικος.

Μαντόγλου, Α.,2013, *Πρόλογος*, στο Halbwachs, M., *Η συλλογική μνήμη*, Αθήνα, Παπαζήση.

Μαχά – Μπιζούμη, Ν., 2014 , *Υφαντική, στον τόμο Ελληνική λαϊκή παράδοση, Από το παρελθόν στο μέλλον*, Ευ. Αυδίκος (επιμ.), Αθήνα, Αλέξανδρος, σ. 71-79.

Μπιτσάνη, Ε., Καλομενίδης, Π., Σταυρουλάκης, Δ., Πανάγος, Β.,2006, *Η Αξιοποίηση των Τοπικών Πολιτισμών για την Προώθηση της Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Αγροτικού Τουρισμού σε Ορεινές Περιοχές. Μελέτη Περίπτωσης Ορεινής Ναυπακτίας*. Εισήγηση στο 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας 2-4 Νοεμβρίου 2006,Θεματική Ενότητα: Πολυτομεακή Ανάπτυξη της Υπαίθρου-Αγροτικός Τουρισμός,σ.σ.,604-624.

Μπούνια, Α.,2005, *Τα Μουσεία ως Πολιτιστικές Βιομηχανίες: Θέματα και Προβληματισμοί-Μια Προκαταρκτική Συζήτηση* στο *Πολιτιστικές Βιομηχανίες, Διαδικασίες, Υπηρεσίες και Αγαθά*, Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου, Σ., Μπαντιμαρούδης, Φ., Μπούμπαρης, Ν., Παπαγεωργίου Δ.,(επιμ.), Αθήνα, Κριτική.

Νάσιουλας, Ι.,2015, *Κοινωνική Οικονομία. Μια βιώσιμη εναλλακτική;*, Παρατηρητήριο για την Κρίση, Νο 26, Αθήνα, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Νιτσιάκος, Β.,2015, *Ο Κοινοτισμός ως πηγή έμπνευσης μιας νέας οικονομίας* στο <http://ardin-rixi.gr/archives/187371> (Ανάκτηση 28/07/2019).

Παλάσκας, Θ., Παπαθεοδώρου, Α., Τσαμπρά, Μ.,(επιμ.),2006, *Η Πολιτιστική Κληρονομιά ως Παράγων Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας*, Μελέτες: Αριθμός 4, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών, Γραφείο Οικονομικών Μελετών.

Παπαϊωάννου Γ.,2010, *Εισαγωγή στη Σπουδή του Πολιτισμού*. Εναλλακτικό διδακτικό υλικό 4ης υποενότητας, *Πρόσληψη και Προβολή του Παρελθόντος*, Λευκωσία, ΑΠΚΥ.

Παπανδρέου, Α., Σαρτζετάκης, Ε.,2002, *Βιώσιμη Ανάπτυξη: Οικονομική Επιστήμη και Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο*, Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 8,σ.σ.,103-117.

Παραδέλλη,ς Θ.,1995, *Ανθρωπολογία της Μνήμης*, στο *Διαδρομές και Τόποι της Μνήμης. Ιστορικές και Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Μπενβενίστε Ρ.-Παραδέλλης Θ.,(επιμ) Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Αθήνα, Αλεξάνδρεια-Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παπούλιας, Χ. Ε.,2012, *Τα δεδομένα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς στην Ελλάδα και οι προοπτικές της (1980-2008).Το ελληνικό μοντέλο διαχείρισης και η Ευρωπαϊκή εμπειρία*. Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Πούλιος, Ι., Αλεβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ., 2015, *Πολιτισμική Διαχείριση. Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Αθήνα, ΣΕΑΒ.

Πούλιος, Ι.,2015, *Διαχείριση Υλικής Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Κεφάλαιο 2 στο *Πολιτισμική Διαχείριση. Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Πούλιος κ.α.,(επιμ.), Αθήνα, ΣΕΑΒ.

Ρουκά, Π.,2014, *Αργαλειός και γυναίκα μια δημιουργική αφήγηση*. Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου, Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση, Βόλος.

Σπυριδάκης, Μ.,2010, *Οικονομία της Αγοράς, Οικονομική Ανθρωπολογία και Κοινωνική Πολιτική: Η Συμβολή του Καρλ Πολάνυι στην Κρητική της Οικονομικής Διαμόρφωσης της*

Νεωτερικότητας στο Κοινωνική Σκέψη και Νεωτερικότητα, Κονιόρδος, Μ. Σ., (επιμ.),
Αθήνα, GUTENBERG.

Τζαχίλη, Ί.,1997, *Υφαντική και υφάντρες στο Προϊστορικό Αιγαίο 2000-1000 π.Χ.*,
Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Φαρμακίδης, Ευ., 2018, *Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως εναλλακτικό εργαλείο
οικονομικής ανάπτυξης* στο [https://www.xronos.gr/arhra/i-koinoniki-kai-allileggya-
oikonomia-os-enallaktiko-ergaleio-oikonomikis-anartyxis](https://www.xronos.gr/arhra/i-koinoniki-kai-allileggya-oikonomia-os-enallaktiko-ergaleio-oikonomikis-anartyxis) (Ανάκτηση 15/5/2019).

Χριστοφιλόπουλος, Γ.Δ.,2005, *Πολιτιστικό Δίκαιο. Προστασία πολιτιστικών αγαθών*,
Αθήνα, Π.Ν.Σάκουλας.

Διαδικτυακές πηγές

<http://ayla.culture.gr/orismos-apk/>

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-arxaiotites/pd-62-2012.html>

<http://ayla.culture.gr/the-text/>

<http://ayla.culture.gr/the-text/>

<http://ayla.culture.gr/>

http://www.noesis.edu.gr/aet/thematic_areas/p173.html

<https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>

https://ich.unesco.org/en/lists?term%5b%5d=vocabulary_ich-122

<https://ich.unesco.org/en/USL/traditional-li-textile-techniques-spinning-dyeing-weaving-and-embroidering->

<https://ich.unesco.org/en/USL/al-sadu-traditional-weaving-skills-in-the-united-arab-emirates-00517>

<https://ich.unesco.org/en/USL/suiti-cultural-space-00314>

<http://ayla.culture.gr/the-text/>

<http://ayla.culture.gr/>

<https://www.cretalive.gr/crete/sto-idryma-meizonos-ellhnismoy-ta-krhtika-yfanta>

<http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/>

<https://www.eea.gr/epikairota-eea/oloklirothike-i-sygxoneysi-toy-eommex-me-tin-etean/>

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγια – Απαντήσεις

Α.1. Ερωτηματολόγιο προς την εκπρόσωπο της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «Αρετούσα»

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις |
|---|---|
| 1.Πότε ιδρύθηκε και που εδρεύει η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ στην οποία συμμετέχετε; | Η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Αρετούσα έχει έδρα τις Αρχάνες και ιδρύθηκε πριν 6 χρόνια. |
| 2.Από πόσα μέλη απαρτίζεται και ποια από αυτά εργάζονται στην ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; | Τα μέλη μας είναι 5 και μόνο το 1 από αυτά εργάζεται στην επιχείρηση σε καθημερινή βάση. Ωστόσο κάποια από αυτά προσφέρουν τις υπηρεσίες τους εθελοντικά σε περιόδους αιχμής. |
| 3.Από πού αντλεί πόρους η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; | Αντλούμε πόρους από πωλήσεις λιανικής και χοντρικής και από εκθέσεις. |
| 4.Έχετε αξιοποιήσει χρηματοδοτικά εργαλεία και ποια είναι αυτά; | Όχι. |
| 5.Πώς καταλήξατε στην ιδέα της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; Σας βοήθησε κάποιος για τη δημιουργία της;(λογιστής-οικονομολόγος, δικηγόρος, γραφείο εξειδικευμένο;) | Παρακολουθήσαμε σεμινάριο πάνω στις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. με τη βοήθεια των Κ.Ε.Κ |
| 6.Ποιό είναι το αντικείμενο της επιχείρησης και πως αποφασίσατε να ασχοληθείτε με | Το αντικείμενο της επιχείρησης μας είναι τα υφαντά σε παραδοσιακό αργαλειό με πιο μοντέρνο ύφος. Αποφασίσαμε να ασχοληθούμε μ αυτό το |

| | |
|---|--|
| το αντικείμενο αυτό; | αντικείμενο μετά από σεμινάρια που διοργάνωσε ο δήμος μας πάνω στην υφαντική. Εξάλλου μεγάλωσα σε ένα σπίτι που είχε μέλη γυναίκες υφάντρες και οι μνήμες μου είναι έντονες. |
| 7α.Τί πρεσβεύει για εσάς το αντικείμενο αυτό; β. Γνωρίζετε ότι ανήκει στην άυλη πολιτιστική μας κληρονομιά; γ. Θεωρείτε σημαντικό το αντικείμενο της εργασίας σας σήμερα και γιατί; | α)Πρεσβεύει την πολιτισμική μας ταυτότητα, κληρονομιά και την παράδοση μας. β)Ναι γι αυτό χρειάζεται και η διαφύλαξή της αφού η τέχνη αυτή μεταδίδεται από τις μανάδες μας. γ)Θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντική η εργασία μας γιατί προσπαθούμε να κρατήσουμε ζωντανή την παράδοση και την κληρονομιά που μας άφησαν οι προγονοί μας. |
| 8. Από πού αντλείται τις ιδέες για το δημιουργικό τομέα του αντικειμένου(προϊόντα) της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; | Οι ιδέες προέρχονται από παλαιότερα σχέδια αλλά και από δικές μας εμπνεύσεις. |
| 9.Σε ποιο κοινό απευθύνονται τα προϊόντα της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; | Τα προϊόντα μας απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες και ανεξαρτήτως φύλου |
| 10.Με ποιο τρόπο προωθείτε τα προϊόντα της επιχείρησης; | Τα προϊόντα μας τα προωθούμε μέσα από το διαδίκτυο και σε εκθέσεις. |
| 11.Τι προοπτικές υπάρχουν τόσο για το μέλλον, όσο και για τα προϊόντα της δική σας ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ; | Η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. μας έχει την προοπτική να βάλει περισσότερα μέλη και να επεκταθεί και σε άλλα προϊόντα. Τα προϊόντα μας έχουν την προοπτική να μπουν τόσο σε μαγαζιά υψηλής ραπτικής όσο και σε οίκους μόδας. |
| 12.Θεωρείτε ότι οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ βοηθούν στον τομέα της εργασίας και της προσφοράς; | Ναι φυσικά αφού παρέχουν θέσεις εργασίας σε ευάλωτες ομάδες, τόσο σε γυναίκες όσο και σε άνεργους. |
| 13. Ποιά είναι κατά τη γνώμη σας τα κυριότερα εμπόδια που έχει να αντιμετωπίσει μια ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ στη χώρα μας; (νομοθετικό – χρηματοδοτικό κ.λπ.) | Σίγουρα είναι η φορολογία αλλά και ο τρόπος που δίνονται οι χρηματοδοτήσεις. Πρόσφατα άλλαξε πάλι ο νόμος για τις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ και πρέπει πάλι να προσαρμοστούμε. |

A.2 Δομημένο Ερωτηματολόγιο

1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε;
2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας;
3. Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή;
4. Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας;
5. Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;
6. Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;
7. Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;

A.3 Σύνολο ερωτήσεων - απαντήσεων

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Αλεξάνδρας Θεοχάρη |
|---|--|
| 1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Αναβιώνουμε την παράδοση δημιουργικά, που σημαίνει ότι την εξελίσσουμε χωρίς να την αλλοιώνουμε, την πάμε ένα βήμα παρακάτω με σκοπό να καταφέρουμε να την εντάξουμε στο σήμερα. Θα μπορέσουμε να την οικειοποιηθούν μόνο εφόσον την φέρουμε κοντά μας και την απευθύνουμε με φρέσκια μάτια στο σύγχρονο άνθρωπο. |
| 2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Είναι αυτό που κάνουμε εμείς σήμερα. Εμπνεόμαστε από την τεχνογνωσία της και από τα στοιχεία που αυτή φέρει και την αποδίδουμε με δημιουργικό τρόπο. Αυτό προϋποθέτει έναν σεβασμό σε αυτά τα στοιχεία για να μην αποτελέσουν προϊόντα μαζικοποίησης προς κατανάλωση. |
| 3. Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Είχα πάντοτε το μικρόβιο της καλλιτεχνικής δημιουργίας, με ενδιέφεραν όλων των μορφών οι τέχνες και τις παρακολουθούσα, σπούδασα Ιστορία της Τέχνης, είχα εικόνες από τις γιαγιάδες και τη μητέρα μου που πάντα κεντούσαν και ύφαιναν. Ξεκίνησα για χόμπι την Υφαντική, αλλά τελικά με κέρδισε! |
| 4. Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Παράγουμε υφαντό πανί με κεντημένα μοτίβα τα οποία διακοσμούν τις τσάντες και τα ρούχα μας, παράγουμε επίσης διακοσμητικά αντικείμενα, χάλια, είδη σπιτιού, σε διαφορετικούς αργαλειούς και ποιότητες. |
| 5. Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Κάνουμε μεγάλο κόπο για να καταφέρουμε να εντάξουμε ένα προϊόν που θεωρείται ξεπερασμένο σε μια σύγχρονη αγορά. Προσπαθούμε να έχουμε σύγχρονο σχεδιασμό και μοντέρνα χρώματα. Αυτό μας έχει ξεχωρίσει και το προϊόν μας σταδιακά αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο. Απευθύνεται σε κόσμο που αναζητά κάτι πιο ιδιαίτερο, όχι μαζικό, που είναι το αποτέλεσμα μιας |

| | |
|--|--|
| | καλλιτεχνικής διαδικασίας. |
| 6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο; | Της χώρας δεν ξέρω, αλλά του τόπου σίγουρα. Ήδη σε τοπικό επίπεδο έχουν τεθεί σε λειτουργία πολλοί αργαλειοί ,νέοι αλλά και παλαιότεροι που έχουν ανακαινισθεί, από γυναίκες που παρακολούθησαν σεμινάρια στο χώρο μας και πια ασχολούνται με την Υφαντική, άλλες από χρόνου κι άλλες κάνουν τα πρώτα επαγγελματικά τους βήματα. |
| 7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων; | Όπως κατά Τέχνη έτσι και η Υφαντική συμβάλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της καλαισθησίας. |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενου Λοΐζου Συρίγου |
|--|---|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Θέλοντας να συμβάλλω στην αναβίωση της ελληνικής παραδοσιακής τέχνης, δημιούργησα μια επιχείρηση στην οποία παράγουμε προϊόντα με χειροκίνητους παραδοσιακούς ξύλινους αργαλειούς, θέλοντας να ξαναζωντανέψουμε την τέχνη της υφαντικής προσαρμόζοντας την στις επιταγές της σύγχρονης μόδας και αισθητικής. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και η προσαρμογή της στην σύγχρονη κουλτούρα μπορεί να έχει πολλά οφέλη για την κοινωνία, όπως οικονομικά με την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, εκπαιδευτικά, κοινωνικά καθώς βελτιώνει την ποιότητα ζωής της κοινωνίας και επιτυγχάνεται η συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Η έμπνευση η οποία με ώθησε στην δημιουργία της συγκεκριμένης επιχείρησης ήταν η επιθυμία μου να παντρέψω την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά μας με την τέχνη της υφαντικής έτσι ώστε τα δημιουργήματά μας να ικανοποιούν και να ανταποκρίνονται στην αισθητική και τις ανάγκες της σύγχρονης γυναίκας. |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Τα αντικείμενα τα οποία παράγουμε με τους χειροκίνητους αργαλειούς μας είναι: φορέματα, εσάρπες, ζώνες και τσάντες. |
| 5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Το κοινό το οποίο ανταποκρίνεται περισσότερο στις δημιουργίες μας είναι γυναίκες 30 – 50 ετών με γνώση και θαυμασμό για τον ελληνικό πολιτισμό και συνεπώς με αντίστοιχες αισθητικές προτιμήσεις, συνήθως από το εξωτερικό και επιλεκτικά από την Ελλάδα. |
| 6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο; | Φυσικά! Η τέχνη της υφαντικής θα μπορούσε να συμβάλει ενεργά στην οικονομία της χώρας δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, εξαγωγική δραστηριότητα και προσέλκυση τουριστικού |

| | |
|---|---|
| | ενδιαφέροντος. |
| 7. Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων; | Σαφώς και συμβάλει καθώς η υφαντική είναι μία τέχνη που συνδυάζει την φαντασία, την μνήμη και την ικανότητα. Η υφάντρα πρέπει να συλλάβει το σχέδιο, να φανταστεί την εικόνα του και να το κάνει πραγματικότητα . |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Αναστασία Καρατράντου |
|---|--|
| 1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Όλο και περισσότεροι άνθρωποι δείχνουν ενδιαφέρον για διάφορες τεχνικές που έχουν τις ρίζες τους στην παράδοση. Με αυτό τον τρόπο αναπαράγονται παραδοσιακά σχέδια και κρατιέται ζωντανή η μνήμη και η πολιτιστική κληρονομιά του λαού |
| 2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Επιστρέφοντας στις παραδοσιακές τέχνες και κατασκευάζοντας με αυτές αντικείμενα της καθημερινότητας η πολιτιστική κληρονομιά αποκτά μια δυναμική σχέση με την σύγχρονη κουλτούρα και την διαμορφώνει. |
| 3. Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Σε ένα ταξίδι που έκανα στο εξωτερικό πριν αρκετά χρόνια επισκέφτηκα ένα μοντέρνο στούντιο υφαντικής και ενθουσιάστηκα. |
| 4. Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Κατασκευάζω κυρίως αξεσουάρ για άντρες και γυναίκες (κασκόλ, εσάρπες) τσαντάκια υφαντά κοσμήματα καθώς και ειδή σπιτιού (σουπλά, πετσέτες κ. κ. α) |
| 5. Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Συνήθως αγοράζονται από ανθρώπους που αγαπούν το χειροποίητο και το μοναδικό |
| 6. Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο; | Η υφαντική τέχνη θα μπορούσε να συμβάλει στην οικονομία της χώρας μας με τη βοήθεια του τουρισμού. |
| 7. Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων; | Η υφαντική βοηθά στην συγκέντρωση στην χαλάρωση του ατόμου και λειτουργεί ψυχοθεραπευτικά. |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Λένας Ζήκου |
|--|--|
| <p>1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε;</p> | <p>Εκείνα τα 'ζωντανά' τεκμήρια εποχών που δεν υπάρχουν πια, η πραγματικότητα, μέσα και μέσω της οποίας πορεύτηκε ο άνθρωπος σε προγενέστερους χρόνους, καθορίζουν, τόσο την συλλογική μας εμπειρία, όσο και την κοινωνική μας μνήμη. Στην σύγχρονη κουλτούρα εμφανίζονται σαν στοιχεία άντλησης της αντίληψής μας για τον τρόπο ζωής ανθρώπων προγενέστερων εποχών, καθώς και σαν στοιχεία έμπνευσης σημερινών δημιουργών και καλλιτεχνών</p> |
| <p>2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας;</p> | <p>Η πολιτιστική μας κληρονομιά ήταν και παραμένει το μεγάλο μας 'οπλοστάσιο', παρεμβαίνοντας δυναμικά στον τρόπο ζωής μας. Τα τελευταία χρόνια εγείρεται διαρκώς ένα, όλο και πιο έντονο, ενδιαφέρον γύρω απ' τις δεξιότητες και τεχνικές τού παρελθόντος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, αναφορικά με την υφαντική, να δημιουργούνται εστίες μεταλαμπάδευσης αυτών των τεχνικών. Οργανωμένα εκπαιδευτικά τμήματα λειτουργούν ήδη σε αρκετά μέρη της Ελλάδας και οφείλω να αναφερθώ με σεβασμό στο Ιστορικό Υφαντουργείο Αθηνών, στο οποίο διδάχτηκα την τέχνη της υφαντικής, καθώς και στην δασκάλα μου Σοφία Τσουρινάκη. Τα άτομα που εκπαιδεύονται δραστηριοποιούνται, είτε στην παραγωγή παραδοσιακών ειδών, είτε προχωρούν σε σύγχρονες αποδόσεις της υφαντικής, όπως ενδύματα, είδη σπιτιού, αξεσουάρ, κλπ. Είναι βέβαιον ότι η παράδοση της υφαντικής τέχνης έχει μπροστά της ένα ελπιδοφόρο μέλλον, καθόσον, παγκοσμίως διαφαίνεται μία διαρκής προτροπή και ανάγκη απόσχισης απ' τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα και ταυτόχρονης επιστροφής στις ρίζες μας. Διαχρονικά,</p> |

| | |
|---|--|
| | <p>οι κοινωνίες επηρεάζονταν έντονα από την πολιτιστική τους κληρονομιά στην σύγχρονη δημιουργία, στην μουσική, στην τέχνη κ.λπ.</p> |
| <p>3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή;</p> | <p>Βελόνες, βελονάκια, κλωστές, νήματα, αποτελούσαν σε όλα τα χρόνια της ζωής μου το 'καταφύγιό' μου απ' την μια και το πεδίο άσκησης κάθε δημιουργικότητάς μου απ' την άλλη. Καταγόμενη απ' την Ζαγορά Πηλίου, τόπο με υφαντική παράδοση, είχα έντονες μνήμες απ' τους οικογενειακούς μας αργαλειούς. Έτσι, πριν μία δεκαετία, αποφάσισα να διδαχθώ την τέχνη, προκειμένου να εκφράσω με στημόνια και υφάδια πια, όσα δεν μπορούσα να αποδώσω με τις άλλες τεχνικές. Στην συνέχεια, και με την παρότρυνση του σχεδιαστή Πάνου Απέργη, οδηγήσαμε τις υφαντικές μου ιδέες στην ..πασαρέλα</p> |
| <p>4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας;</p> | <p>Κατά κύριο λόγο, και επί του παρόντος, υφάσματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για ενδύματα, υποδήματα, τσάντες και αξεσουάρ. Εδώ, θα πρέπει να διευκρινίσω ότι δεν δραστηριοποιούμαι με την αναπαραγωγή παραδοσιακών στοιχείων, αλλά, χρησιμοποιώ τις παραδοσιακές τεχνικές ύφανσης σε χειροκίνητους αργαλειούς, αποδίδοντάς τες με μια 'σημερινή ματιά'. Σκοπός μου, να συμβάλλω, όσο το δυνατόν, να ενταχθεί το υφαντό στον σύγχρονο τρόπο ζωής μας και να διευκολυνθεί η επέκταση της slow fashion στον 21ο αιώνα.</p> |
| <p>5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;</p> | <p>Σε παγκόσμιο επίπεδο κερδίζει συνεχώς έδαφος η έννοια τού χειροποίητου, καθόσον έχει ξεκινήσει δυναμικά η αναζήτηση προϊόντων που δημιουργούνται με την ελαχιστότατη δυνατόν χρήση ηλεκτρικής ενέργειας και με παραδοσιακούς τρόπους. Αυτή η κατάσταση διευκολύνει την ανάπτυξη μικρών μονάδων με αποκλειστικά χειροποίητα προϊόντα και, συγχρόνως, δίνεται</p> |

| | |
|---|---|
| | <p>πράσινο φως στο χειροποιείν, στην βιώσιμη και στην ηθική μόδα. Συνεπώς, ναι, υπάρχει δυνατότητα απορρόφησής τους στην αγορά, όχι μόνον υφαντών, αλλά, και πάσης φύσεως χειροποίητων ειδών. Σε κάθε περίπτωση, ένα όλο και αυξανόμενο ευαισθητοποιημένο κοινό, γύρω από την slow fashion, είναι εκείνο στο οποίο απευθυνόμαστε και μας ενθαρρύνει να συνεχίζουμε.</p> |
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Βεβαιότατα! Θα μπορούσε να εξελιχθεί σε ένα ικανοποιητικότητας απόδοσης εξαγωγίμο προϊόν, πρώτ' απ' όλα. Επίσης, χειροποίητα υφαντά είδη θα μπορούσε να κοσμούν τις βιτρίνες κάθε νησιού και γωνιάς της πατρίδας μας, Μουσείων και Οργανισμών. Σήμερα, περίπου εκατό υφάντρες/-τές δραστηριοποιούνται στον χώρο της υφαντικής, κυρίως σε ατομικές μονάδες. Εξαιρετικές δουλειές, παραμένουν αδιάθετες και 'αθέατες', μιας και δεν είναι εύκολο να διοχετευθούν στην αγορά. Η δημιουργία συνεταιρισμών θα μπορούσε να αποτελεί μια ελπιδοφόρα προοπτική. Το Υπουργείο Πολιτισμού δεν θα μπορούσε να οργανώσει αυτούς τους υφαντές σε έναν φορέα και να προβάλλει το Ελληνικό χειροποιείν στα μουσεία, στα πωλητήρια κλπ.; Μετρημένες στα δάκτυλα είναι οι υφαντές/-τριες που έχουν τις γνώσεις και διαθέτουν την υποδομή και τις οικονομικές δυνατότητες να δημιουργήσουν μονάδες παραγωγής. Χρηματοδότηση από πλευράς Πολιτείας και οργάνωσή τους, ενδεχομένως, κάτω από έναν φορέα;</p> |

| | |
|--|---|
| <p>7. Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Η τέχνη της υφαντικής είναι ένα λαμπρό πεδίο άσκησης της δημιουργικότητας όσων ασχολούνται μαζί της. Απ' την στιγμή που τα παραγόμενα είδη δεν περιορίζονται μόνον στην αποτύπωση της παράδοσης (σημαντικότερη προσφορά!), ο υφαντής/-τρα υλοποιούν με στημόνια και υφάδια τις προσωπικές τους ελεύθερες δημιουργίες. Στον κόσμο της υφαντικής δεν υπάρχει αρχή και τέλος. Διαπλέκοντας στον αργαλειό νήματα, κορδέλες, υφάσματα, ό,τι η φαντασία μάς παρέχει εν αφθονία, είμαστε σε θέση να παράξουμε ...έργα τέχνης! Αν πάμε χρόνια πίσω, θα θυμηθούμε ότι κάθε νοικοκυριό διέθετε τον αργαλειό του και μέσα απ' αυτόν προέκυπταν υφάσματα, όχι μόνον διακοσμητικά, αλλά, κυρίως χρηστικά. Ενδύματα, ταγάρια, κουβέρτες, χαλιά. Απ' αυτά τα πίσω χρόνια, σήμερα, οι σύγχρονες υφάντρες/-ντές εμπνέονται και δημιουργούν.</p> |
|--|---|

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Έρης Αυγουστίδου |
|--|--|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Η παράδοση είναι η έμπνευση και η αφορμή για να δημιουργήσουμε αντικείμενα που είναι χρηστικά η διακοσμητικά ,έχοντας το στίγμα του τόπου μας. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Υπάρχει μια στροφή προς το χειροποίητο. Εξάλλου πάντα εμπνεόμασταν από την πολιτιστική κληρονομιά και έχουμε παραδείγματα εμπνευσμένων ανθρώπων που δημιουργούν παίρνοντας στοιχεία από αυτή. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Η κλίση για το χειροποίητο και μια επίσκεψη στα Μεστά Χίου. Έχοντας οικογενειακούς δεσμούς με τον τόπο, ένα τόπο ζωντανό στο πέρασμα των αιώνων, θέλησα να κάνω δουλειά εκεί και ξεκίνησα με την υφαντική. |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Τραπεζομάντηλα, μαξιλάρια ,κουρτίνες, επιτοίχια και μικρά αντικείμενα όπως σελιδοδείκτες, πορτοφόλια και άλλα. Χρησιμοποιώ φυσικά υλικά βαμβάκι, λινάρι, μετάξι, μαλλί . |
| 5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Πριν την κρίση το μεγαλύτερο μέρος της ετήσιας παραγωγής απορροφούνταν το καλοκαίρι. Πελάτες είναι Έλληνες και ξένοι που αναγνωρίζουν τη ποιότητα και το μεράκι. |
| 6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο; | Νομίζω ότι συμβάλλει ήδη όχι όμως όσο θα μπορούσε. Υπάρχουν προβλήματα όπως η απόδοση φορών για την αγορά υλικών και την πώληση των προϊόντων, διατήρηση θέσεων εργασίας. |
| 7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων; | Λέω συχνά ,ότι η υφαντική είναι μια μαγική τέχνη. Δουλεύοντας στον αργαλειό είσαι εσύ και το εργαλείο σου. Η προσπάθεια λοιπόν είναι να έχεις το καλύτερο αποτέλεσμα συνδυάζοντας υλικά, χρώματα, τεχνικές και αγάπη, φροντίδα για αυτό που φτιάχνεις. |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιαζόμενης Ντόρας Σπυροπούλου |
|--|--|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Η παράδοση αναβιώνει χρησιμοποιώντας μοτίβα στην υφαντική που υπάρχουν διασωσμένα από τον ΕΟΜΜΕΧ (ο οποίος έχει καταργηθεί δυστυχώς) αλλά και από μοτίβα που μπορεί να βρεθούν σε κάποιο χωριό και τα οικειοποιούμε υφαίνοντας τα σε υφάσματα για καθημερινή χρήση π.χ. τσάντες, κασκόλ, πασμίνες κ.α. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Η σύγχρονη κουλτούρα της χώρας δεν ξεχνά την παράδοση μιας και μπορούν κάλλιστα να συνυπάρχουν και να χρησιμοποιούμε υφαντά χειροποίητα ακόμα και σήμερα εξαιρετικής αισθητικής. Το θέμα είναι να αξιολογηθούν σωστά τα χειρωνακτικά στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και να μην αποτελέσουν αντικείμενο μαζικής παραγωγής και κατανάλωσης. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Το εξαιρετικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει με τους συνδυασμούς διαφορετικών υλικών , τρόπους ύφανσης και χρωμάτων . Είναι μια τέχνη που δεν λες πότε ότι την ξέρεις 100% γιατί πάντα ανακαλύπτεις νέους τρόπους συνδυασμού υλικών και τρόπους υφαντικής . |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Χαλάκια , τσάντες, μαξιλαράκια, κασκόλ, εσάρπες, επιτοίχια , σουβέρ, τραβέρσες , ζώνες, ιμάντες, μπρελόκ. |
| 5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Απορροφούνται από διάφορες ηλικίες όχι εύκολα πάντως και είναι κυρίως βάση της οικονομικής επιφάνειας των ενδιαφερόμενων . |

| | |
|---|---|
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Τα χειροποίητα δεν είναι τέχνη μαζικής παραγωγής και δεν "αφήνει" περιθώρια κέρδους καθώς και τα υλικά είναι ακριβά και ο χρόνος να παραχθούν είναι αρκετός . Οι βιοτεχνίες-βιομηχανίες που θα μας βοηθούσαν με πιο φθηνά υλικά έχουν κλείσει και αγοράζουμε μόνο εισαγόμενα οπότε πιο ακριβά . Κατά την γνώμη μου με κάποιες εκθέσεις διεθνούς ενδιαφέροντος κάτι θα γινόταν αλλά και πάλι τα χειροποίητα δεν μπορούν να καλύψουν τυχόν αυξημένες παραγωγές .</p> |
| <p>7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Βεβαίως και συμβάλουν καθώς όπως ανέφερα ήδη μπορεί να "δουλέψει" η φαντασία του καθενός με τα τόσα διαφορετικά υλικά, υφές και χρώματα . Είναι σαν την ζωγραφική που δεν τελειώνει πότε .</p> |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιαζόμενης Ιωάννας Τερλίδου |
|--|---|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για αναβίωση της παράδοσης, πόσο μάλλον για οικειοποίηση, από τη στιγμή που δεν υπάρχει σαν ύλη σε καμία βαθμίδα της εκπαίδευσης. Γίνονται εξαιρετικές, όμως αποσπασματικές προσεγγίσεις, από Λαογραφικά μουσεία, Λύκειο Ελληνίδων, και άλλους πολιτιστικούς φορείς. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Υπάρχει παραγωγή «παραδοσιακών» προϊόντων, {υφαντά, κεντήματα} προορισμένα για τον τουρισμό, με αμφιλεγόμενη αισθητική, Παρ' όλο αυτά, υπάρχουν μεμονωμένα αξιόλογα εργαστήρια υφαντικής που παράγουν ποιοτικά είδη ρουχισμού, αξεσουάρ για την ένδυση του σπιτιού, κλπ. Καθώς το κόστος είναι ακριβό, είναι για λίγους. Δυστυχώς για ανεξήγητους λόγους, έσβησαν οργανισμοί όπως ο ΕΟΜΜΕΧ, η Πρόνοια, που βοηθούσαν νέους χειροτέχνες,[υποτροφίες του ΕΟΜΜΕΧ] και συγχρόνως παρήγαγαν εξαιρετικά υφαντά δίνοντας δουλειά σε πολλές νέες γυναίκες. Δεν υπάρχει και ένας φορέας θεματοφύλακας της τέχνης αυτής ώστε να μην έχουμε εμπορευματοποίηση της παράδοσης και ότι αυτή μας κληρονομεί. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Στην αρχή εργάστηκα σε παραδοσιακό εργαστήριο, μαθαίνοντας την τεχνική πήρα υποτροφία του ΕΟΜΜΕΧ και σπούδασα στην Καλών Τεχνών στο Παρίσι εικαστική υφαντική με την οποία και ασχολήθηκα μετά που γύρισα στην Ελλάδα. |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Υφαίνω επιτοίχια υφαντά, η στο χώρο, με διάφανη υφή, καθώς και ρούχα με εικαστικό χαρακτήρα. |

| | |
|---|---|
| <p>5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;</p> | <p>Τα μεγάλα υφαντά, [1X2] δυστυχώς πολύ δύσκολα. Αντιθέτως τα μικρότερα μεγέθη είναι ευκολότερο να πουληθούν. Φιλότεχνο κοινό αν και χωρίς μεγάλη οικονομική δυναμική, είναι οι εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι.</p> |
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Θα μπορούσε, αρκεί να αναβίωσαν εργαστήρια με παραδοσιακούς αργαλειούς, προσαρμόζοντας παραδοσιακά σχέδια με πιο σύγχρονη ματιά. Θα μπορούσαμε να εξάγουμε χειροποίητα υφάσματα, ρούχα χαλιά κιλίμια κλπ.</p> |
| <p>7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Αναμφισβήτητα, καθώς η υφαντική, απαιτεί μέγιστη προσήλωση, συγκέντρωση, εγρήγορση του μυαλού, ακόμη και όταν δεν δημιουργεί κανείς πρωτότυπες προσωπικές δημιουργίες, [που είναι ζητούμενο], αλλά αναπαραγάγει παραδοσιακές φόρμες.</p> |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιαζόμενης Μαρίας Σπαντιδάκη |
|--|--|
| <p>1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε;</p> | <p>Αρχικά θα διευκρινίσω πως δεν μπορώ να απαντήσω τόσο γενικευμένα. Μπορώ να μιλήσω μόνο για το πως αναβιώνω και προσπαθώ να οικειοποιηθώ εγώ και ίσως το κοντινό οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον την παράδοσή μας. Για εμένα η Παράδοση είναι η ρίζα του δέντρου του πολιτισμού μας. Δέντρο χωρίς ρίζα είναι έρμαιο των ανέμων που το παρασύρουν και το καταστρέφουν. Η ρίζα το κρατάει γερά στο έδαφος και του επιτρέπει να αναπτύξει ένα γερό κορμό και να αναπτυχθεί με νέα κλαριά απλωμένα όλο και περισσότερο προς όλες τις κατευθύνσεις. Αυτό σημαίνει πως η Παράδοση δεν είναι κάτι στατικό που εγκλωβίζει την πρόοδο του ανθρώπου αλλά αντίθετα είναι η βάση που θα του επιτρέψει να αναπτυχθεί, να μεγαλώσει και να κληροδοτήσει κάποτε τις δικές του ρίζες στη νέα γενιά. Με αυτή τη λογική προσπαθώ να αναβιώσω την Παράδοση του τόπου μου, όχι να ζήσω απαραίτητα όπως ζούσαν οι άνθρωποι πριν πολλά χρόνια(αν και οφείλω να ομολογήσω πως σε πολλές περιπτώσεις ζηλεύω, νοσταλγώ και ευελπιστώ να επιστρέψουμε σε παλιότερους τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας και του αξιακού μας συστήματος τρόπους ζωής πιο ανθρώπινους ως προς τα μεγέθη και με μεγαλύτερο σεβασμό στη φύση) αλλά να αξιοποιήσω τη σοφία των προγόνων μου προκειμένου να γίνει η ζωή μου ουσιαστική... (Το τι σημαίνει πραγματική ζωή στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία είναι μια πονεμένη ιστορία που θέλει από μόνη της πολλές μελέτες για να οριστεί...θα πω μόνο τηλεγραφικά πως όταν η ανθρώπινη ζωή γίνεται οικονομικό μέγεθος και ο άνθρωπος επιζητά τον ευδαιμονισμό αδειάζει την ψυχή του και καταδικάζει το πνεύμα του σε μαρασμό).Έτσι επέλεξα να ζω στη φύση,</p> |

| | |
|---|--|
| | <p>να καλλιεργώ τον κήπο μου ,να εκτρέφω λίγα ζώα και να διατηρώ όσο μπορώ περισσότερο τεχνικές που έκαναν τους παλιότερους αυτάρκεις, μέσα σε αυτά τα πλαίσια ασχολήθηκα και με την υφαντική.</p> |
| <p>2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας;</p> | <p>Πιστεύω πως η σχέση αυτή είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Κι αυτό γιατί η σύγχρονη υποκουλτούρα(δε μπορώ να της αποδώσω τον όρο κουλτούρα) αντιμάχεται οτιδήποτε θεωρεί ξεπερασμένο και αποδίδει αξία σε οτιδήποτε θεωρεί "προοδευτικό" (οι όροι χρησιμοποιούνται μόνο για τη συνεννόηση γιατί καμία πρόοδο δε βλέπω στις καπιταλιστικές κοινωνίες όπως και η δική μας, που μεταμορφώνουν τον άνθρωπο σε μια μηχανή κατανάλωσης και του στερούν την ποιότητα της "άνω θρώσκω" φύσης του) Υπάρχουν μόνο κάποιες προσπάθειες παραγωγικού διαλόγου της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης υποκουλτούρας από ελάχιστους ρομαντικούς (γραφικούς σύμφωνα με την κρατούσα άποψη) ανθρώπους ή συλλόγους που με πνεύμα δονκιχωτισμού προσπαθούν να μιλήσουν για τα ωραία και υψηλά που χάσαμε και είναι αναγκαίο να ξαναβρούμε για τις αξίες του μέτρου και της απλότητας , της αυτάρκειας και της πνευματικότητας. Όμως λίγοι ακούνε και ακόμη λιγότεροι καταλαβαίνουν(δεν είμαι απαισιόδοξη, το αντίθετο μάλιστα, απλά πιστεύω πως το πρώτο βήμα προς τη λύση ενός προβλήματος είναι να συνειδητοποιήσουμε την πραγματικότητα όσο ζοφερή κι αν είναι...).</p> |

| | |
|---|---|
| <p>3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή;</p> | <p>Η υφαντική ήταν πάντα ένα κομμάτι της ζωής μου. Περνούσα όλα τα καλοκαίρια της παιδικής ζωής μου μοιρασμένα στα χωριά της καταγωγής μου. Η μητέρα μου γεννήθηκε σε ένα χωριό του θεσσαλικού κάμπου-καραγκούνα στην καταγωγή. Η γιαγιά μου ,η μητέρα μου και οι θείες μου κάθε καλοκαίρι μαζεύονταν στο χωριό, έστηναν τον αργαλειό στο χαγιάτι του σπιτιού, "έριχναν" το καινούργιο στημόνι στο αλώνι του χωριού-μπήγοντας πασσάλους στο έδαφος- εξόπλιζαν τον αργαλειό και ύφαιναν κουρελούδες, χαλιά και -παλιότερα- όλα τα ρούχα που φορούσαν. Καθόμουν ώρες δίπλα τους να τις βλέπω να διαλέγουν τα χρώματα, να συζητούν, να γελούν και τελικά να κόβουν το έργο τους... Αυτό είναι κάτι μαγικό για ένα παιδί. Θυμάμαι επίσης τις γιαγιάδες του χωριού να γνέθουν το μαλλί από τα πρόβατά τους και να φτιάχνουν το νήμα για τα υφαντά τους. Έτσι μόλις τελείωσα το Πανεπιστήμιο γράφτηκα σε μια σχολή υφαντικής ,πήρα αργαλειό και ξεκίνησα να υφαίνω.</p> |
| <p>4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας;</p> | <p>Υφαίνω κουρελούδες και χαλιά , ταπισερί και κοσμήματα. Είναι αλήθεια πως σήμερα δεν υφαίνουμε πλέον τόσο χρηστικά αλλά περισσότερο διακοσμητικά ή εικαστικά υφαντά. Κι αυτό γιατί τα βιομηχανοποιημένα υφαντά πωλούνται σε πολύ χαμηλές τιμές ώστε τα χειροποίητα δεν είναι ανταγωνιστικά. Χρηστικά υφαίνω μόνο για το σπίτι μου.</p> |
| <p>5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;</p> | <p>Ασχολούμαι με την υφαντική ερασιτεχνικά κι έτσι δεν έχω άποψη της αγοράς και του κοινού που τα αγοράζει. Σίγουρα ξέρω πως υπάρχουν άνθρωποι που εκτιμούν τα χειροποίητα και επιδιώκουν να τα αγοράσουν.</p> |
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Πιστεύω πως και θα μπορούσε και θα έπρεπε να στηριχθεί η χώρα μας πάνω σε τέχνες παραδοσιακές όπως η υφαντική. Αρχικά γιατί αυτό θα τη βοηθούσε να αποκτήσει αυτάρκεια σε είδη ένδυσης και σπιτιού αξιοποιούσε τα μαλλιά των ζώων που εκτρέφονται(ή θα</p> |

| | |
|---|--|
| | <p>έπρεπε να εκτρέφονται),θα έκανε τους ανθρώπους της πιο δημιουργικούς και, επομένως, πιο ευτυχημένους και θα της απέφερε κέρδη από τα προϊόντα που θα μπορούσε να διαθέσει στο εξωτερικό ή ανθρώπους του εξωτερικού που την επισκέπτονται.</p> |
| <p>7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Είναι σχεδόν αυτονόητο και επιστημονικά αποδεδειγμένο ότι η υφαντική συμβάλλει στη δημιουργικότητα των ανθρώπων, τους βοηθά να διοχετεύσουν το άγχος τους και βελτιώνει το επίπεδο της ευτυχίας τους. Θα έπρεπε να διδάσκεται (όπως γίνεται πλέον σε πολλές χώρες του εξωτερικού) σε σχολεία(στα σχολεία της Αυστραλίας κάθε παιδί πρέπει στη διάρκεια μιας χρονιάς να πλύνει λαναρίσει, να γνέσει μαλλί, να το υφάνει και να ράψει ρούχα για μια κούκλα (αυτό μου το βεβαίωσε φίλη που μεγάλωσε εκεί). Δυστυχώς το εκπαιδευτικό μας σύστημα θεωρεί άχρηστη την ενασχόληση με τέτοιου είδους δημιουργικές εργασίες που σε άλλες χώρες αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας (στα φινλανδικά σχολεία, που θεωρούνται τα καλύτερα στον κόσμο, τα παιδιά καθημερινά έχουν στο πρόγραμμά τους το πλέξιμο-τέχνη παραδοσιακή για το λαό αυτό-καθώς και άλλες ανάλογες ενασχολήσεις).</p> |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Μαρίας Νηστικάκη |
|--|--|
| <p>1. Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε;</p> | <p>Τα τελευταία χρόνια , και κυρίως μετά την οικονομική κρίση, υπάρχει ένα νέο κύμα ενδιαφέροντος για την παράδοση διάχυτο προς όλες τις κατευθύνσεις. Αγροκτηνοτροφικά, μουσική, χορός, τρόποι παρασκευής τροφίμων κλπ. Ίσως η σύγχρονη δυτική κοινωνία ένιωσε προδομένη από κάθε άλλη ξενόφερτη πρόταση με την υπόσχεση της " ευκολίας" κι όπως ήταν αναμενόμενο, η ευκολία αυτή είχε ολέθριο κόστος. Την ισοπέδωση δηλαδή της πολιτιστικής μας ταυτότητα. Οπότε η κοινωνία ενστικτωδώς, στρέφεται στην ασφάλεια της παράδοσης που κουβαλάει στην αξία της μια διαχρονικότητα. Το θέμα είναι ότι η σοφία αυτής της παράδοσης είναι ένα βιβλίο που εμείς δεν γνωρίζουμε την γλώσσα της πια, και με δυσκολία την συλλαβίζουμε ή δεν ξέρουμε το όφελος της στη ζωή μας.</p> |
| <p>2. Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας;</p> | <p>Δεν είναι σαφή η εικόνα. Διότι υπάρχει έλλειψη Ρυθμού. Αλλού βλέπεις ψήγματα αναγέννησης, αλλού αργοπεθαίνει, αλλού υπολειτουργεί, κι αλλού πολύ ενθαρρυντικά και έξυπνα στοιχεία. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να έχει κανείς μια εικόνα του σήμερα σε μια εμπορευματοποιημένη κοινωνία.</p> |
| <p>3. Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή;</p> | <p>Θα μπορούσα να καταφύγω στην εύκολη απάντηση: ότι μεγάλωσα μέσα στους αργαλειούς καθ ότι είχε η μητέρα μου, οι γιαγιάδες και σαν παιδί της επαρχίας της Κρήτης ήταν κομμάτι της καθημερινότητας μου. Τώρα όμως με γοητεύει ότι ο αργαλειός είναι ένας μηχανισμός που λειτουργεί χωρίς ρεύμα η αλλά ορυκτά καύσιμα. Δηλαδή θα λειτουργούσε μετά από μια πολιτισμική καταστροφή. Αυτό είναι μεγάλη δύναμη. Η τουλάχιστον έτσι θέλω να φαντάζομαι. Επίσης, οτιδήποτε είναι αγωγός που επιτρέπει την προσωπική έκφραση , γοητεύει. Κι οτιδήποτε γοητεύει, είναι αληθινά ζωντανό κ ζωτικά αληθινό!</p> |

| | |
|---|--|
| <p>4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας;</p> | <p>Ξεκίνησα με κουρελούδες από ανακυκλώσιμα υλικά. Τώρα μελετώ το κίλιμι. Κάθε τόπου. Και παρατηρώ την πληροφορία που καβαλάει κάθε τόπος για να μεταβώ σε αυτό. Δηλαδή τι ανάγκες είχε ο τόπος αυτός, ποια τα πρώτα υλικά, η αισθητική του τόπου, τι κλίμα επικρατούσε κλπ. Κάπως έτσι θα μεταβώ στα κίλιμια ελπίζω, αλλά με πολύ δυσκολία βέβαια διότι δεν υπάρχουν δάσκαλοι, καν υπάρχουν, οι τιμές για την διδασκαλία το καθιστούν αδύνατον.</p> |
| <p>5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό;</p> | <p>Δεν έχω βγει στην αγορά διότι όλα είναι εκβιαστικά. Αν θες να ζήσεις από αυτό δεν είσαι νόμιμος καθ' ότι απουσιάζει η έναρξη επαγγέλματος. Χωρίς έναρξη δεν έχεις πελατολόγιο. Χωρίς πελατολόγιο δεν μπορείς να κάνεις έναρξη, φαύλος κύκλος. Η βιομηχανία βρίσκεται πάντα ανταγωνιστικά απέναντι σου. Τα υλικά ακριβά. .. οπότε για τον κάθε ένα είναι προσωπική απόφαση τι μπορεί να κάνει και πόσο είναι διατεθειμένος να το υποστηρίξει.</p> |
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Θα μπορούσα αρκεί να ξεκινά από τη παιδεία μας. Αν πρέπει να απευθυνόμαστε στην ντόπια αγορά, και να υπάρχει μια σχέση εμπιστοσύνης και εντιμότητα ανάμεσα στον αγοραστή και τον παραγωγό. Κάθε χρόνο στην ελληνική επαρχία, ποσότητες από μαλλιά προβάτων καίγονται η τα πετούν στα σκουπίδια κ τις χωματερές. Ο πρωτογενής τομέας του τόπου μας έχει καθηλωθεί.</p> |
| <p>7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Συμβάλλει διότι ένας τόπος δίχως προσωπική ταυτότητα, δίχως στίγμα, δίχως τέχνη χάνει το νόημα του. Και μια κοινωνία δίχως νόημα ισούται με φτηνό και αντιηρωικό θάνατο.</p> |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιαζόμενης Καλλιόπης Σαρρή |
|--|---|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Πρώτα τη μαθαίνουμε και αν την αγαπήσουμε, προσπαθούμε να την κρατήσουμε κοντά μας με διαφόρους τρόπους, κυρίως με τη διάδοση και την αναπαραγωγή της. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Πολιτιστική κληρονομιά και σύγχρονη κουλτούρα μπορούν να συνυπάρχουν για αυτούς που αγαπούν την παράδοση. Η αναπαραγωγή των αγαθών της παράδοσης πρέπει όμως να γίνεται αβίαστα, με ισορροπία και καλαισθησία και όχι με γρήγορες μαζικές παραγγελίες για μαζικές καταναλώσεις. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Ναι αλλά εντελώς ερασιτεχνικά. Ξεκίνησα μέσω της αρχαιολογίας γιατί μελετώ την αρχαία υφαντική, ειδικά την προϊστορική, και θέλω να καταλάβω πως ήταν υφασμένα τα αρχαία, με τι υλικά και με τι εργαλεία. |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Εξασκώμαι μόνη μου για να μάθω καλύτερα την τεχνική της ταπισερί. Φτιάχνω μικρά δείγματα με σχέδια που παίρνω από αρχαίες διακοσμήσεις για να δω πως ήταν υφασμένα. Φτιάχνω μερικές φορές, πάλι μικρά δείγματα, χωρίς συγκεκριμένο πρόγραμμα και χαίρομαι να βλέπω πως εξελίσσονται τα ελεύθερα μοτίβα που πριν αρχίσω να τα υφαίνω δεν υπήρχαν. |
| 5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Δεν εμπορεύομαι τίποτα. Βλέπω όμως από το έργο υφαντριών ότι τα άτομα που αγοράζουν τα προϊόντα τους είναι όσοι έχουν βαρεθεί να αγοράζουν πράγματα κατασκευασμένα σε μακρινές χώρες η ρούχα που θα φορούν χιλιάδες άλλοι άνθρωποι. Είναι άτομα που θέλουν να ακολουθήσουν το δικό τους δρόμο. |

| | |
|---|--|
| <p>6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο;</p> | <p>Η βιομηχανοποιημένη ίσως. Τα χειροποίητα υφαντά μάλλον όχι αφού είναι ακόμη πολύ ακριβά. Θα μπορούσε όμως να βοηθήσει μεμονωμένες υφάντριες και υφαντές και μικρές κοινότητες να δημιουργήσουν ένα αγοραστικό κοινό και να επηρεάσουν τη μόδα και τις αισθητικές τάσεις..</p> |
| <p>7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων;</p> | <p>Πάρα πολύ. Η υφαντική είναι συνυφασμένη με τη δημιουργικότητα των ανθρώπων. Πέρα από τη χρηστική της αξία, είναι ένα μέσο καλλιτεχνικό, όπου οι άνθρωποι εκφράζονται μέσα από τα χρώματα, τις υφές και τα σχέδια. Τα υφαντά αποπνέουν την προσωπικότητα των δημιουργών τους και των κοινωνικών τους ομάδων.</p> |

| Ερωτήσεις Συνέντευξης | Απαντήσεις Συνεντευξιζόμενης Αγγελικής Στεφανίδου |
|--|---|
| 1.Πώς αναβιώνουμε σήμερα την παράδοση και με ποιούς τρόπους την οικειοποιούμαστε; | Η Τέχνη της υφαντικής θεωρώ ότι έχει συνέχεια μέχρι της μέρες μας ,άρα δεν υπάρχει αναβίωση αλλά συνέχεια. |
| 2.Ποιά είναι η παραγωγική σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη κουλτούρα της χώρας; | Σε όλα τα τουριστικά μέρη παράγουν και διαθέτουν χειροποίητα υφαντά. |
| 3.Ασχολείστε με την παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, ποιο ήταν το ερέθισμα σας για να ξεκινήσετε την ενασχόληση μ' αυτή; | Είναι ένα προϊόν που σου δίνει την δυνατότητα να δημιουργήσεις και να το εμπορευθείς. |
| 4.Τι είδους αντικείμενα παράγετε-δημιουργείτε με τον αργαλειό σας; | Χρηστικά , κουρελούδες (από ρέλι υπόλειμμα βιοτεχνιών) τσάντες αιώρες . |
| 5.Τα αντικείμενα αυτά απορροφούνται στην αγορά και από ποιο κοινό; | Σε όλα τα τουριστικά νησιά αλλά και σε μεγάλες πόλεις. |
| 6.Θα μπορούσε η υφαντική να συμβάλει στην οικονομία της χώρας και με ποιο τρόπο; | Σαφώς και συμβάλει δίνοντας στις γυναίκες την δυνατότητα και μέσα από το σπίτι να παράγουν και να πουλήσουν το προϊόν τους και μέσα από το διαδίκτυο. |
| 7.Η τέχνη της υφαντικής και τα προϊόντα της θεωρείτε ότι συμβάλουν στη δημιουργικότητα των ανθρώπων; | Είναι τέχνη και τεχνική που μπορεί ο κάθε άνθρωπος να εκφράσει το ταλέντο του και την δημιουργικότητα του . |

A.4 Στοιχεία συνεντευξιαζόμενων:

Αλεξάνδρα Θεοχάρη: Γεννήθηκε και ζει στην Κρήτη. Σπούδασε Ιστορία της Τέχνης. Λειτουργεί δικό της εργαστήριο υφαντικής στο Ατσιπόπουλο Ρεθύμνης με την ονομασία KLOTHO. Η ίδια παραδίδει σεμινάρια εκμάθησης υφαντικής στο χώρο του εργαστηρίου της.

Λοΐζος Συρίγος: Γεννήθηκε στον Πειραιά όπου μεγάλωσε και ζει. Σπούδασε οικονομικά στην Αγγλία και επαγγελματικά ασχολείται με το εμπόριο. Τον τελευταίο χρόνο δημιούργησε το εργαστήριο Kirkis Loom όπου με χειροκίνητους αργαλειούς παράγει γυναικεία ενδύματα και αξεσουάρ.

Αναστασία Καρατράντου:. Μεγάλωσε και ζει στην Αταλάντη Φθιώτιδας. Στα πλαίσια της ενασχόλησης της με την υφαντική τέχνη έχει παρακολουθήσει μαθήματα ύφανσης σε επιδαπέδιο αργαλειό, ταπισερί, ύφανσης με καρτέλες, ύφανση σε αυτοσχέδιους αργαλειούς και χρήσης φυτικών βαφών στον ΣΕΝ. Παρακολούθησε πρόγραμμα δημιουργίας εικαστικού κοσμήματος στην σχολή KRAMA στην Αθήνα καθώς συμμετείχε στο σεμινάριο της Βούλας Καραμπατζάκη με θέμα την υφαντική στην ίδια σχολή.

Λένα Ζήκου: Κατάγεται από την Ζαγορά Πηλίου κι απ' το 1982 παραμένει ενεργή οπτικός. Πριν μια δεκαετία, μαθήτευσε για τρία χρόνια δίπλα στην Σοφία Τσουρινάκη στο Ιστορικό Υφαντουργείο Αθηνών. Το 2017 σε συνεργασία με τον σχεδιαστή Πάνο Απέργη αποφάσισαν να δημιουργήσουν την εταιρεία POINT LOOM - weaving works. Η ίδια ασχολείται αποκλειστικά με τον σχεδιασμό των υφασμάτων, τα οποία παράγει στο προσωπικό της εργαστήριο στο Λαύριο. Στο κέντρο της Αθήνας διατηρεί το επαγγελματικό της εργαστήριο υφαντικής, στο οποίο και πραγματοποιείται η παραγωγή των προϊόντων σε χειροκίνητους αργαλειούς.

Έρη Αυγουστίδου: Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα. Διατηρεί εργαστήριο παραγωγής και πώλησης υφαντών στο κάστρο των Μεστών της Χίου και εργαστήριο υφαντικής (υποκατάστημα) στο Νέο Ηράκλειο Αττικής. Εκπαιδεύτηκε στην υφαντική τέχνη σε ειδικά σεμινάρια στο μουσείο «Αγγελικής Χατζημιχάλη» στην Αθήνα με δασκάλα την Σοφία Τσουρινάκη και στον EOMMEX. Παράλληλα είναι εισηγήτρια στο εργαστήριο υφαντικής του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Μοσχάτου Ταύρου.

Συνεχίζει να εκπαιδεύεται και σήμερα παρακολουθεί σεμινάρια στον Λονδίνο κοντά στον William Jefferies ο οποίος είναι ειδικευμένος στις ταπισερί.

Ντόρα Σπυροπούλου: Γεννήθηκε και μεγάλωσε στον Πειραιά. Από το 1993 ζει στην Ικαρία. Έμαθε την τέχνη του αργαλειού από τις κυρίες Μαρία Αργύρη στην ΧΕΝ, Σοφία Τσουρινάκη στο Ιστορικό Υφαντουργείο του ΣΕΝ, Έρη Αυγουστίδου στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Μοσχάτου και Νατάσσα Φωκιανίδου. Υφαίνει σε παραδοσιακό καθιστό αργαλειό, σε τελάρο, σε καρτέλες και σε rigid heddle.

Ιωάννα Τερλίδου: Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και μεγάλωσε στην Αθήνα. Σήμερα ζει και δημιουργεί στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου (Καλά Νερά, Πηλίου). Ξεκίνησε στο χώρο της υφαντικής δουλεύοντας σε ένα παραδοσιακό εργαστήριο υφαντικής στην Αθήνα και στο σπίτι της σε αυτοσχέδιο αργαλειό. Αργότερα πήρε την υποτροφία του ΕΟΜΜΕΧ και πέρασε στην Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts [1975-78], όπου σπούδασε ταπισερί, ψηφιδωτό καθώς και σχέδιο. Κατά την επιστροφή της στην Ελλάδα άρχισε να εκθέτει με αποκλειστικό αντικείμενο την ταπισερί. Χρησιμοποιεί τον όρθιο αργαλειό, δημιουργεί πιο ανάλαφρες κατασκευές, που της δίνουν την δυνατότητα για πιο εικαστικές δημιουργίες. Σήμερα στα Καλά-Νερά Πηλίου, έχει οργανώσει το δικό της εργαστήριο στο οποίο έχει παρουσιάσει πολλές ατομικές εκθέσεις, και έχει συμμετάσχει σε πολλές ομαδικές εκθέσεις. Έργα της βρίσκονται στη Δημοτική Πινακοθήκη Βόλου, στην Πινακοθήκη των Κυκλάδων, στην Πινακοθήκη Μακρινίτσας, στο Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα – Μουσείο «Β. Παπαντωνίου», στη συλλογή του Αμερικάνικου Κολλεγίου, στο Λαογραφικό Μουσείο Αγγελικής Χατζημιχάλη και σε ιδιωτικές συλλογές. Είναι μέλος του ΕΕΤΕ ενώ συναντάται στο Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών των εκδόσεων ΜΕΛΙΣΣΑ.

Μαρία Σπαντιδάκη: Γεννήθηκε στον Βόλο και ζει στο Κλήμα Φυτόκου, Βόλου. Σπούδασε Αρχαιολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και δίδαξε 23 χρόνια σε σχολεία. Σε νεαρή ηλικία έμαθε την τέχνη του αργαλειού από μαθήματα που παρακολούθησε στη Λέσχη εργαζόμενου κοριτσιού Βόλου. Σήμερα φτιάχνει υφαντά σε μεγάλο καθιστό αργαλειό, σε τελάρο και σε αυτοσχέδιο αργαλειό, καθώς και υφαντά κοσμήματα. Δηλώνει ερασιτέχνης υφάντρα.

Μαρία Νηστικάκη: Γεννήθηκε στο Μόναχο, μεγάλωσε και ζει στην Πολυθέα, ένα μικρό χωριό του Ν. Ηρακλείου Κρήτης. Σπούδασε μοντελίστ. Με την τέχνη της υφαντικής ασχολείται τα τελευταία χρόνια, χρησιμοποιώντας τον αργαλειό της γιαγιά της. Είναι εντελώς αυτοδίδακτη, με επιρροές από την μητέρα της και τις υφάντρες που γνώρισε στην παιδική της ηλικία. Τελευταία, συλλέγει και επεξεργάζεται μαλλί προβάτων. Δηλώνει ότι προς το παρόν δεν εμπορεύεται ό,τι υφαίνει.

Αγγελική Στεφανίδου: Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Ροδολίβο Σερρών. Από μικρή είχε επιρροές της υφαντικής τέχνης λόγω της μητέρας της. Σήμερα ζει στην Καλαμαριά και δουλεύει ως υφάντρα βάζοντας όλα τα νήματα μόνης της. Αργότερα, λειτούργησε το εργαστήρι Poliklono όπου είχε 10 αργαλειούς. Δίδαξε στην Λαϊκή Επιμόρφωση και έστησε ένα εργαστήριο στην Εταιρεία Σπαστικών Βορείου Ελλάδος, στο οποίο διδάσκει την υφαντική έως και σήμερα.

Καλλιόπη Σαρρή: Γεννήθηκε στην Αθήνα και μεγάλωσε στη Θήβα. Σπούδασε Αρχαιολογία και εκπόνησε τη διδακτορική της διατριβή στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης. Σήμερα ζει στην Αθήνα και δραστηριοποιείται ως ανεξάρτητη ερευνήτρια και συμμετάσχει σε διεθνή αρχαιολογικά προγράμματα. Τα κυριότερα ενδιαφέροντά της είναι η αρχαιολογία του τοπίου, η αρχιτεκτονική, η κεραμική παραγωγή και τα ταφικά έθιμα. Τα τελευταία χρόνια ασχολείται με την προϊστορική υφαντική και ενδυμασία με έμφαση στην υφαντική της Νεολιθικής περιόδου και με την πειραματική αρχαιολογία. Στο πλαίσιο αυτό υφαίνει μικρά δείγματα με σχέδια που αντλεί από αρχαίες διακοσμήσεις και ανακαλύπτει τον τρόπο ύφανσής τους.

Παράρτημα Β

Φωτογραφίες Παραγόμενων Υφαντικών Προϊόντων

Πίνακας Β.1 Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων Συνεταιρισμών



Διπλό Σχέδιο



Διπλή Πετσέτα και Καραμέλα



Διπλό Σχέδιο



Του Βρακά Ζώνη & Καλτσούδες



Διάφορα Παιδικά



Πετσέτακι & Σελιδοδείκτες



**Εικόνα 1: υφαντικά προϊόντα του Αστικού Συνεταιρισμού Παραδοσιακής Τέχνης
Γυναικών Απεράθου Νάξου**

Πηγή: <http://www.paradosiakafanta.gr/>



Εικόνα 2: Υφαντικά προϊόντα Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «Αρετούσα»

Πηγή: αρχείο Μαρίας Κορασάνη

Πίνακας Β.2: Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων Εργαστηρίου «Αγνύθα» του Δήμου Αρχανών- Αστερουσίων Κρήτης



Εικόνα 3: υφαντικά προϊόντα του εργαστηρίου «Αγνύθα» του Δήμου Αρχανών-
Αστερουσίων

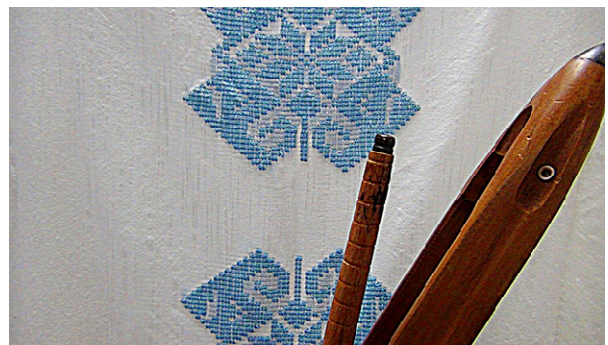
Πηγή: Κ. Ζορμπά

Πίνακας Β.3: Φωτογραφίες Υφαντικών Προϊόντων



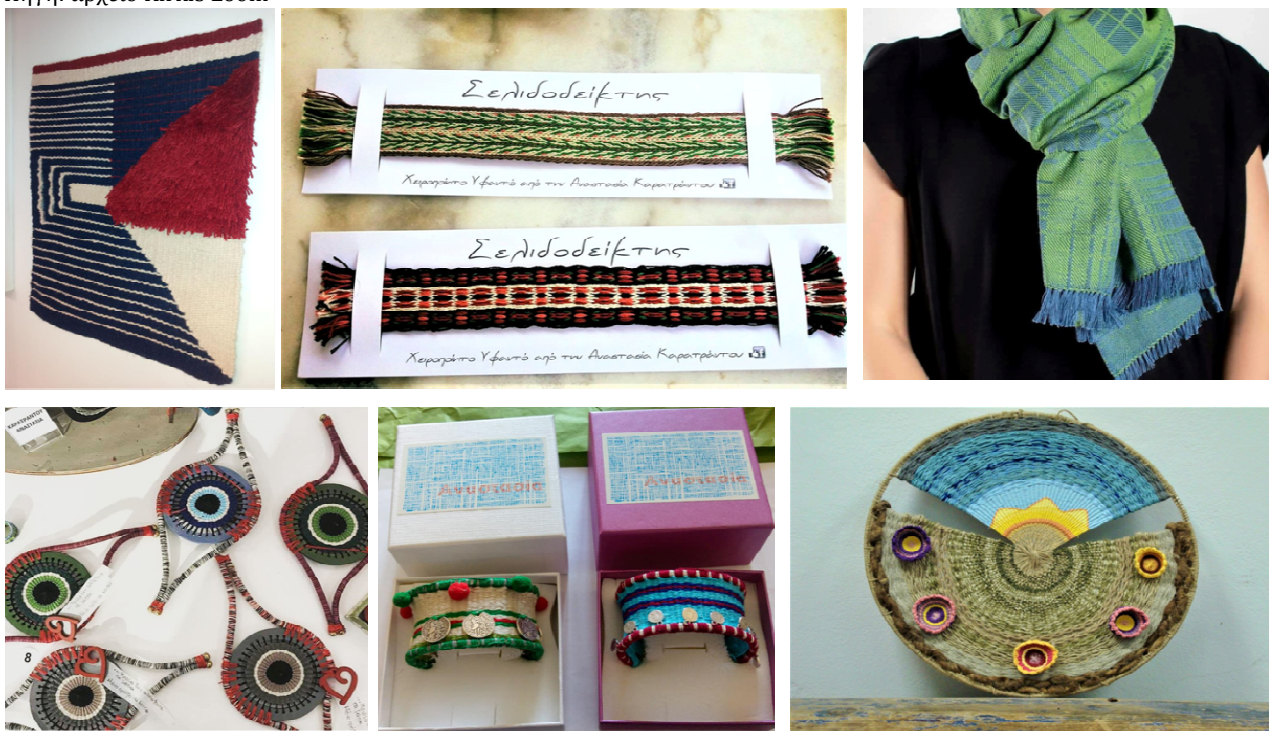
Εικόνα 4: υφαντικά προϊόντα Αλεξάνδρας Θεοχάρη

Πηγή: αρχείο Αλεξάνδρας Θεοχάρη



Εικόνα 5: υφαντικά προϊόντα Λοΐζου Συρίγου, Kirkis Loom

Πηγή: αρχείο Kirkis Loom



Εικόνα 6: υφαντικά προϊόντα Αναστασίας Καρατράντου

Πηγή: αρχείο Αναστασίας Καρατράντου



Εικόνα 7: υφαντικά προϊόντα Λένας Ζήκου

Πηγή: αρχείο Λένας Ζήκου



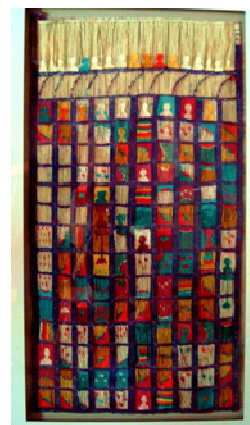
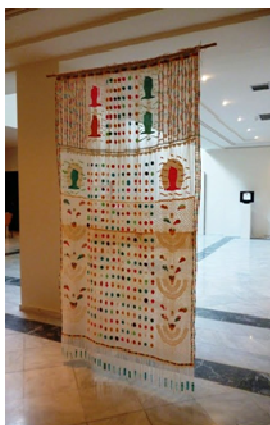
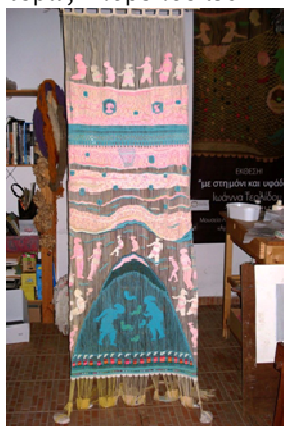
Εικόνα 8: υφαντικά προϊόντα Έρης Αυγουστίδου

Πηγή: αρχείο Έρης Αυγουστίδου



Εικόνα 9: υφαντικά προϊόντα Ντόρας Σπυροπούλου

Πηγή: αρχείο Ντόρας Σπυροπούλου



Εικόνα 10: Εικαστικές δημιουργίες Ιωάννας Τερλίδου

Πηγή: αρχείο Ιωάννας Τερλίδου



Εικόνα 11: υφαντικά προϊόντα Μαρίας Σπαντιδάκη

Πηγή: αρχείο Μαρίας Σπαντιδάκη



Εικόνα 12: υφαντικά προϊόντα Μαρίας Νηστικάκη

Πηγή: αρχείο Μαρίας Νηστικάκη



Εικόνα 13: υφαντικά προϊόντα Αγγελικής Στεφανίδου

Πηγή: αρχείο Αγγελικής Στεφανίδου



Εικόνα 11: υφαντικά προϊόντα Σοφίας Διαμαντή-Ασημακοπούλου

Πηγή: αρχείο Μάρθας Ασημακοπούλου